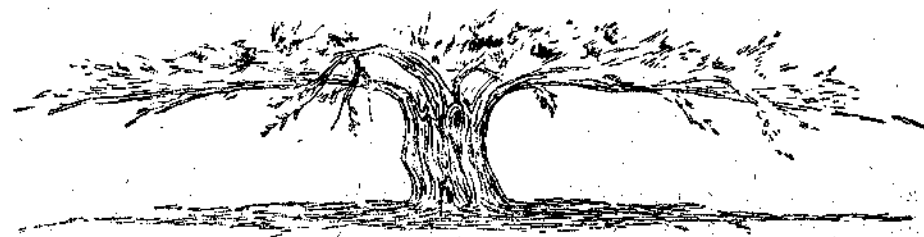




ΕΡΓΟΝ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ ΣΑΛΕΙΑ

ΜΝΗΜΕΙΟΝ ΤΗΣ ΑΦΕΝΤΑΚΗ



# ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Γ'  
15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1903

## ΤΡΕΙΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΙ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ<sup>1</sup>

### Α'.—ΒΕΡΕΝΙΚΗ ΓΥΝΗ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ Α'.

Εν τῇ διηγήσει περὶ τῆς ἐν ἔτει 310 πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἑλληνίδων πόλεων ἐκστρατείας Πτολεμαίου τοῦ Α', γίνεται λόγος περὶ τῆς Κῶ ὡς περὶ νήσου ὀσφαλῶς ἤδη ἀνηκούσης τῷ Πτολεμαίῳ. Μετὰ τὴν ἄλωσιν δηλαδὴ τῆς Φασήλιδος, τῆς Ξάνθου καὶ τῆς Καύνου ἔπλευσεν οὗτος εἰς Κῶν, ἔνθα, ἀφοῦ ἀφῆκε τὸν τὸν στόλον αὐτοῦ εἰς τὸν λιμένα τῆς ἀπέναντι πόλεως Μύνδου, παρεχίμασε προσκαλέσας αὐτότι πρὸς συνεννοήσεις ὡς ἐν ἀσφαλεὶ τινι στρατηγίῳ, συμμάχους αὐτοῦ<sup>2</sup>. Πρὸς τούτοις ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, ἐστὶα τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῶν ἀρίστων ἰατρῶν, ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τότε τὴν ἔγκυον προσφιλή ἑτεροθαλή ἀδελφὴν καὶ σύζυγον αὐτοῦ Βερενίκην, ἣτις καὶ ἐγέννησεν ἐνταῦθα ἐν ἔτει 309/8 τὸν περίφημον υἱὸν αὐτοῦ, Πτολεμαῖον Β', τὸν Φιλάδελφον<sup>3</sup>.

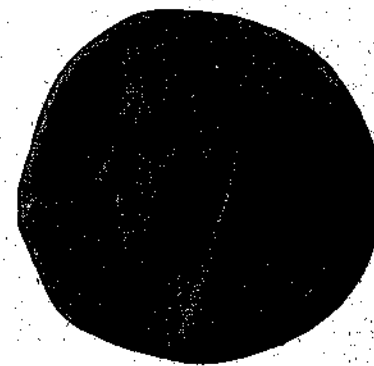
Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἡ νήσος αὕτη ἀνήκεν ἤδη τῷ Πτολεμαίῳ, ἀπὸ μακροῦ ἴσως, ἂν μὴ ὡς κτῆμα, τοῦλάχιστον ὡς πιστὴ καὶ ἀσφαλὴς σύμμαχος. Τὴν ὑπόθεσιν δὲ ταύτην ἐνισχύει τὸ γεγονός ὅτι ἔχομεν στατήρα χρυσοῦν ἀλεξανδρείων τύπων, κοπέντα περὶ τὸ 317-311

<sup>1</sup> Ἀποσπάσματα ἐκ τῆς προσεχῶς ἐκδοθησομένης συγγραφῆς «Τὰ νομίσματα τοῦ Κράτους τῶν Πτολεμαίων».

<sup>2</sup> Διοδώρου 20, 27 καὶ 37.

<sup>3</sup> Θεοφράστου Εἰδύλ. 17. — Πάριον χρονικόν, ἐν Athen. Mitth XXII, 1897 p. καὶ 207 (Wilhelm). — R Herzog, Koische Forschungen und Funde, Leipzig 1899 p. 9.

π. Χ. καὶ φέροντα ὁμοῦ τὰ σύμβολα τοῦ Πτολεμαίου καὶ τῆς Κῶ, ἦτοι τὸν ἀετὸν καὶ τὸ ρόπαλον. Ἐπειδὴ δὲ ἀναφέρεται ὅτι Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας ἐκυρίευσεν τὴν νήσον ταύτην



Νόμισμα τῆς νήσου Κῶ ἐν μεγεθύνσει.

ἐξώσας τοὺς Πέρσας δι' αὐτοῦ τούτου τοῦ Πτολεμαίου<sup>4</sup>, δυνάμεθα εὐλόγως νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ περὶ τοὺς καὶ ἀγαπητὸς τοῖς πᾶσι Λαγείδης προσφικεῖσθαι ἔκτοτε ἀρρήκτως τῇ φιλίᾳ τῶν Κῶν. Οὕτως ἐν ἔτει 215 π. Χ. ἀναφέρεται ἡ Κῶς ὡς σύμμαχος τῷ Πτολεμαίῳ, ἀντίθετος δὲ τῷ Ἀντιγόνῳ<sup>5</sup>, οὗ τὸ μέρος ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ μόνον μετὰ τὴν ἐν ἔτει 306 π. Χ. μεγάλην ἐν Κύπρῳ ἦτταν τοῦ Πτολε-

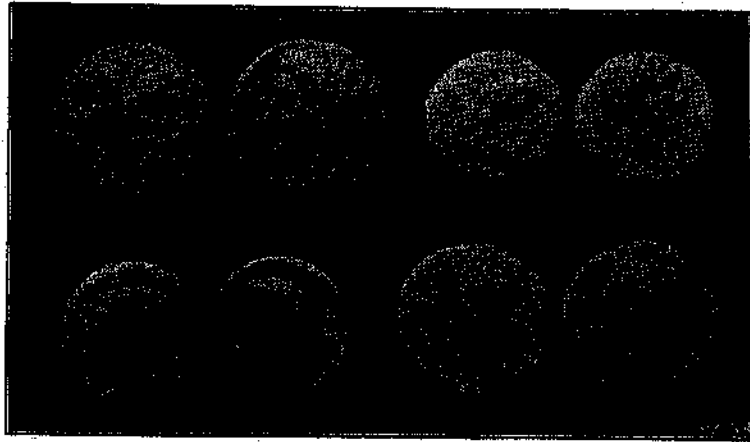
<sup>4</sup> Ἀρριανοῦ, Ἀνάβασις 2, 57.

<sup>5</sup> Διοδώρου 19, 68.

μαίου μέχρις οὗ ἢ ἐν ἔτει 301 μάχη ἐν Ἰψῷ ἐπανάρθωσε τὴν τύχην τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐπανάφερε τὴν Κῶν εἰς τὴν συμμαχίαν αὐτοῦ<sup>1</sup>.

Ἐκτοτε ἡ Κῶς ἠδυνώθη καὶ ἐπροστατεύθη ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων ὅσον οὐδεμία ἄλλη τῶν ἑλληνίδων πόλεων. Αὕτη ἦτο ἡ ἀγαπητὴ διαμονὴ καὶ τὸ καταφύγιον τῶν σοφῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου, ὁ τόπος τῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐκπαίδευσως τῶν τέκνων αὐτῶν, καὶ τέλος ὁ ἀσφαλὴς τόπος πρὸς φύλαξιν τῶν βασιλικῶν ἐξορίστων<sup>2</sup>.

Γνωστοῦ δὲ ὄντος ὅτι οἱ Ρόδιοι, καὶ πρὸ τούτων πρῶτοι πάντων οἱ νησιῶται τῶν Κυ-



Νομίσματα ἀργυρᾶ τῆς νήσου Κῶ.

λάδων, ἐτίμησαν Πτολεμαῖον τὸν Α΄ ὡς θεὸν ἀπὸ τῶν χρόνων ἤδη τῆς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ἐκστρατείας αὐτοῦ, ἠδύνατό τις νὰ προσδοκᾷ ὅτι οἱ Κῶοι, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, θὰ ἐξεδήλουν καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν ἀνάλογον τιμὴν καὶ κολακείαν πρὸς τὸν κραταῖον προστάτην αὐτῶν. Φρονῶ δὲ ὅτι οὕτω πράγματι καὶ συνέβη, δραξαμένων πρὸς τοῦτο τῶν Κῶων τὸ γεγονός τῆς ἐν τῇ νήσῳ αὐτῶν γεννήσεως ὑπὸ τῆς Βερενίκης υἱοῦ προσφιλοῦς τῷ Πτολεμαίῳ

Τῷ οὕτω τινὰ φαντὶ ἀδεῖν τόσον ἀνδρὶ γυναικῶν, ὅσον περ Πτολεμαῖος ἐν ἐπίλησεν ἄκοιτιν.

Τὸ γεγονός τοῦτο ἐξυμνῶν ὁ Θεόκριτος ἐν

<sup>1</sup> Paton-Hicks, *Inscriptions of Cos*. Oxford 1891 p. XXXII. Περὶ Βελόχ: *Achiv f. Papyrusforsch.* II p. 239 καὶ 242.

<sup>2</sup> Mahaffy, *The Empire of the Ptolemies* p. 54.

τῷ Ἐγκωμίῳ εἰς Πτολεμαῖον, τῷ περὶ τὰ 273/1 ποιηθέντι<sup>3</sup>, λέγει ἀποτεινόμενος πρὸς Πτολεμαῖον τὸν Φιλᾶδελφον:

ὁ δ' (ἔτεκε) αἰχμητὰ Πτολεμαῖε  
αἰχμητὰ Πτολεμαῖω ἀοῖζήλος Βερενίκα.  
Καὶ σε Κῶως ἀτίταλλε βρέφος νεογίλλον ἐόντα,  
δεξαμένα παρὰ μητρός, ὅτε πρῶταν ἰδες αἶψα.  
Ἐνθα γὰρ Εἰλεῖθιαν ἐβώσατο λυσίφωνον  
Ἀντιγόνας θυγάτηρ βεβαρημένα ὄδινεσσιν  
ἢ δὲ οἱ εὐμένεοισα παρίστατο, καὶ δ' ἄρα πάντων  
νοδυνὴν κατέχευε μελῶν ὁ δὲ πατρὶ εὐκίως  
παῖς ἀγαπητὸς ἔγενετο. Κῶως δ' ὀλόλυξεν ἰδοῖσα,  
φᾶ δὲ καταπτομένα βρέφος χεῖρεςσι φίλησιν, κτλ.

Νομίζω λοιπὸν ὅτι τὸ μέγα τοῦτο γεγονός τῆς εὐτυχῆς γεννήσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ Πτολεμαίου ἐπανηγύρισαν οἱ Κῶοι θέσαντες εὐθύς

μετὰ τὸν τοκετὸν ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν τὴν εἰκόνα τῆς Βερενίκης, πράγμα ὅπερ διέφυγε μέχρι τοῦδε τὴν προσοχὴν πάντων τῶν νομισματολόγων καὶ ὅπερ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἀποθέωσιν τῆς Βερενίκης ὑπὸ τῶν Κῶων.

Ἐπὶ πολλῶν δηλαδὴ τῶν νομισμάτων τῆς Κῶ ὦν κάλλιστον καὶ μέγιστον τὸ ἀργυροῦν τῆς ἐν Λονδίῳ συλλογῆς τοῦ Sir H. Weber (εἰκόνας σελ. 705, 706)<sup>4</sup>, ἀπαντῶμεν κεφαλὴν γυναικὸς πεπλοφόρον, τὰ μέγιστα ὁμοιάζουσαν πρὸς τὰς γνωστὰς ἐπὶ τῶν νομισμάτων παραστάσεις τῶν διαφόρων βασιλευσῶν τοῦ οἴκου τοῦ Πτο-

<sup>3</sup> Idē von Protz, *Das ἐγκωμῖον εἰς Πτολεμαῖον und die Zeitgeschichte*: *Rhein Mus f. Phil.* Bd. LIII p. 460-476, καὶ Ph. Legrand *Etude sur Théocrite* (1898) p. 60 κέ.

<sup>4</sup> Τὰ λοιπὰ τῆς ἐνταῦθα εἰκόνης νομίσματα ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ Βρετ. Μουσείου: ἰδὲ BMC, *Caria*, *Cos*, pl. XXX.

λεμαίου. Ἡ κεφαλὴ αὕτη παρὰ τὸ ἐν γένει ἐξιδανικευμένον τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῆς ἔχει χαρακτῆρα τόσον προσωπογραφικὸν ὥστε ἤδη ὁ J. Six<sup>1</sup> ἐξέφρασε τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἀπεικονίζει Ἀρτεμισίαν τὴν θυγατέρα τοῦ Ἐκατόμου, ἀδελφὴν δὲ καὶ γυναῖκα Μανυσώλου τοῦ δυνάστου τῆς Καρίας, ἣτις διαδεχθεῖσα αὐτὸν ἐδυνάστευσεν ἐπὶ τῆς Καρίας, καὶ αὐτῆς τῆς Κῶ ἐπὶ δύο ἔτη (352-351 π. X.)<sup>2</sup>. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ὁμῶς εἶναι, φρονῶ, ἀπαράδεκτος, πρῶτον μὲν διότι αὐτὰ τὰ ἀρχαιότερα τῶν φερόντων τὴν κεφαλὴν ταύτην νομισμάτων εἶναι τεχνοτροπίας μεταγενεστέρης τῆς τῶν γνωστῶν νομισμάτων τοῦ Μανυσώλου, δεύτερον δὲ διότι, ἐνῶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Μανυσώλου καὶ τῆς Ἀρτεμισίας ἦτο ὅλως ἐφήμερος καὶ πᾶν ἄλλο ἢ ἀγαπητὴ ἐν Κῶ, ἡ κεφαλὴ αὕτη παραμένει σταθερῶς ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Κῶ ἐπὶ ἡμισίον καὶ πλέον αἰῶνα, δεικνύουσα οὕτω σαφῶς ὅτι πρόκειται περὶ προσώπου ἀποθεωθέντος καὶ ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς δημοκρατουμένης πόλεως μονίμως εἰσαχθέντος. Τοιοῦτον ὁμῶς πρόσωπον βεβαίως δὲν δύναται νὰ εἶναι ἢ τὸν ὑπὸ τῶν ὀλιγαρχικῶν ἐπαγχεθέντα Μανυσώλου διαδεχθεῖσα γυνὴ αὐτοῦ Ἀρτεμισία, ἣς ἄλλως «φθινάδι νόσῳ ληφθείσης διὰ τὴν λύπην τὴν ἐπὶ τοῦ ἀνδρός καὶ ἀδελφοῦ»<sup>3</sup>, «φθίσει δ' ἀποθανούσης διὰ τὸ πένθος τοῦ ἀνδρός»<sup>4</sup>, ἢ εἰκὼν δὲν θὰ ὁμοιάζε βεβαίως πρὸς τὴν ὑγίειαν, κάλλος καὶ ῥώμην ἀποπνεύουσαν κεφαλὴν τῶν νομισμάτων τῆς Κῶ. Ἀφίνω ὅτι ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ τοῦ Μανυσώλου, τῆ προγενεστέρῃ τῆς τοῦ Ἀλεξανδρου τοῦ Μεγάλου, ἀδύνατον εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν εἰκόνα θνητῆς ἐπὶ νομίσματος ἑλληνικῆς πόλεως<sup>5</sup>, ἀφοῦ μάλιστα οἱ δυνάσται τῆς Καρίας οὐδ' ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν ἔθεσαν τὴν ἑαυτῶν εἰκόνα πρὸς τῆς δυναστείας τῆς Ἀρτεμισίας ἢ μετ' αὐτὴν<sup>6</sup>.

<sup>1</sup> Num Chronique, 1892 p. 205.

<sup>2</sup> Δημοσθ. 15, 41, 27. — Διοδώρου XVII, 36, 2, 45, 7. — Λουκιανῶ, Νεκρ. διάλ. 24, 3. — Στράβωνος 14, 656. — Σουΐδας καὶ Ἀρποκρατίων ἐν λ. Ἀρτεμισία. — Paton καὶ Hicks ἐ' σ' p. XXIX.

<sup>3</sup> Θεόπομπος παρ' Ἀρποκρατίων ἐ' α'.

<sup>4</sup> Στράβων ἐ' α'.

<sup>5</sup> Περὶ Imhoof-Blumer, *Porträtköpfe auf antiken Münzen* p. 4 κέ. καὶ E. Babelon, *Les origines du portrait sur les monnaies grecques*: *Revue de l'art*, vol. V. p. 89-186.

<sup>6</sup> Imhoof-Blumer ἐ' α' σελ. 25. Περὶ τὴν πρὸς ταῦτα ἐναντίαν, ἀλλὰ κατ' ἐμὲ ὅλως ἀπίθανον ὑπόθεσιν τοῦ J. Six (υἱοῦ) περὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Μανυσώλου ὡς Ἡρακλέους ἐπὶ νομισμάτων τῆς Κῶ: *Röm. Mittheil.* 1899 Bd. XIV. p. 81-83.

Ἀπαράδεκτος ἐπίσης φαίνεται μοι καὶ ἡ ἑτέρα ὑπόθεσις τῶν H. Weber καὶ Hill<sup>7</sup>, ὅτι ἡ κεφαλὴ αὕτη εἰκονίζει τὴν Δήμητρα. Ὅχι μόνον οὐδὲν ἀψευδὲς χαρακτηριστικὸν τῆς θεᾶς ταύτης, οἷον π. χ. οἱ στάχυες, παρουσιάζει ἡ κεφαλὴ αὕτη, ἀλλὰ καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῆς προσλαμβάνουσιν ἐπὶ τῶν νομισμάτων, ὡς βλέπει τις ἐκ τῆς παρενθεθείσης εἰκόνης (σελ. 706), σὺν τῷ χρόνῳ ἔκφρασιν ἐντελῶς ἀνθρωπίνην, οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχουσαν πρὸς τοὺς σταθερῶς ἰδανικοὺς χαρακτῆρας τῆς Δήμητρος.

Ἐξ ἄλλου πάλιν ἡ τεχνοτροπία τοῦ ἀρχαιότερου τῶν νομισμάτων τούτων, ἣτις ταυτίζεται πρὸς τὴν τῶν ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Κύπρου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σατραπείας τοῦ Πτολεμαίου κοπέντων νομισμάτων, διδάσκει ὅτι πρόκειται περὶ μνημείου τῶν χρόνων τούτων, ἐν οἷς ἀκριβῶς πίπτει τὸ μέγα καὶ τόσον πανηγυρισθὲν γεγονός τοῦ ἐν Κῶ τοκετοῦ τῆς Βερενίκης, ἣς ἡ ἀποθέωσις ἐν Κῶ καὶ ἐπομένως ἡ ἀπεικόνισις ὡς θεᾶς ἐπὶ τῶν νομισμάτων καὶ ἡ ἐπὶ μακρὸν παραμονὴ ἐπ' αὐτῶν εἶναι τι ὅλως προσδοκώμενον αὐτὸ καθ' ἑαυτό.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ κεφαλὴ αὕτη δὲν φαίνεται ὁμοιάζουσα πρὸς τὰς γνωστὰς κεφαλὰς τῆς Βερενίκης τὰς ἐπὶ τῶν πολὺν κατόπιν ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Β' κοπέντων νομισμάτων, ἀλλὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα νομίσματα εἰκονίζουσι γηραιὰν τὴν μόλις περὶ τὸ 270 (16ον ἔτος τοῦ Φιλᾶδέλφου) ἀποθανούσαν Βερενίκην<sup>8</sup>, ἐκόπησαν δ' ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἐπεκράτησεν ἐν Αἰγύπτῳ νὰ εἰκονίζωνται οἱ Πτολεμαῖοι μετὰ τῶν ἀνθρωπίνων αὐτῶν χαρακτηριστικῶν οὐχὶ ἐξιδανικευμένων, ἐνῶ τὰ νομίσματα τῆς Κῶ ἀνατιγραφόντων, ἐνῶ τὰ νομίσματα τῆς Κῶ ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ κάλλους τῆς Βερενίκης, εἰκονίζουσι δ' αὐτὴν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν συνήθειαν μετὰ θείων καὶ ἐξιδανικευμένων χαρακτηριστικῶν. Πρὸς τοῦτοις ὁ Θεόκριτος ἐξυμνεῖ τὸ κάλλος τῆς εὐειδοῦς Βερενίκης, ἣς τὸν εὐδῶδη κόλπον αὕτη ἢ «κάλλει ἀριστεύουσα θεῶων πότι' Ἀφροδίτα» «δαδναῖς ἐσεμάζατο χεῖρας»<sup>9</sup> ἢ Ἀφροδίτη ἣς ἔνεκεν Βερενίκη ἢ

εὐειδῆς Ἀχέρωντα πολύστονον οὐκ ἐπέρασαν, ἀλλὰ μιν ἀπάξασα (Ἀφροδίτη), πάροισ' ἐπὶ νῆα [κατελθεῖν]

<sup>7</sup> BMC, *Caria*, *Cos* etc. d. XCIII.

<sup>8</sup> Mahaffy, *Petrie Pap.* 1, 19 Περὶ Strack, *Die Dynastie der Ptolemäer* p. 190, 6.

<sup>9</sup> Θεόκρ. 17, 35-45.

κυνέαν και συγγόν άει πορθμια κριμόντων, ές ναόν κατέθηκεν, έας δ' άπεδάσσαο τιμάς.

Έκτοτε δέ ή ούτως άποθεωθεΐσα Βερενίκη, ώς άλλη τις Άφροδίτη,

πάσιν ήπιος ήδε βροτοΐς μαλακοΐς μέν έρωτας προσπνείει, κούφας δέ διδοΐ ποθέοντι μερίμνας.

Έλατρεύετο άρα έν Κω ή Βερενίκη ώς γαμήλια τις Άφροδίτη διά τουτο δέ και ή επί των νομισμάτων της νήσου εικών αυτής παρουσιάζει τά χαρακτηριστικά της Άφροδίτης, τό έπαφρόδιτον δηλαδή ώριμον κάλλος και τον γαμήλιον πέπλον. Γνωρίζομεν ήδη ότι έν τοΐς χρόνοις του υΐου της Βερενίκης έν τη επίσημη λατρεία των Πτολεμαίων έλατρεύετο αυτή ώς θεά έν Άλεξανδρεία, ένθα μάλιστα ύπήρχε και Βερενίκειον ιερόν αυτής, τιμηθεΐσα μετά του άνδρός αυτής Πτολεμαίου έν τω άγώνι της περιφήμου πομπής Πτολεμαίου του Β', «εικόσι τρισίν έφ' άμάτων χρυσών και τεμένεσιν έν Δωδώνη»<sup>1</sup>. Τό ότι δέ πρώτοι οΐ Έλληνες της Κω άπεδέωσαν επισήμως ζώσαν έντην Βερενίκη, συμφωνεί προς τό γνωστόν γεγονός, ότι πρώτοι οΐ ύπήκοοι των Διαδόχων Έλληνες άπένειμαν επισήμως θεΐας τιμάς προς αυτούς, καθ' έν χρόνον αυτοΐ οΐ αυτοΐ Διάδοχοι δέν έτόλμων νά πράξωσι τουτο δι' έαυτούς, άν και τό ήνεΐχοντο εύχαρίστως, μέχρις οΐ, άπό Πτολεμαίου του Φιλαδέλφου, ήκαλούθησαν και αυτοΐ τό παράδειγμα των ύπηκόων αυτών<sup>2</sup>.

#### Β'. — ΕΥΡΥΔΙΚΗ ΓΥΝΗ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ Α'



Νομίσματα χαλκᾶ Εϋρυδικέων.

Η Βερενίκη δέν ήτο ή πρώτη σύζυγος του Πτολεμαίου. Πρὸ αυτής ο σατράπης της Αιγύπτου είχε συζευχθή Εϋρυδική, την θυγα-

<sup>1</sup> Καλλιζένος παρ' Αθηναΐω. 5.202, d. και 203, a. Περὶ της λατρείας αυτής και του Πτολεμαίου ως θεᾶν Σωτήρων ιδεΐ Witcken, Gött. Anz 1895, 139.—C. I. G. III, 5127A.—Pauly-Wissowa, Real Encycl. 5. λ. Βερενίκη (p. 282)

<sup>2</sup> Ιδεΐ Kornemann, Zur Geschichte der antiken Herrscherculte 5. d. p. 65 κ. έξ.

τέρα του Άντιπάτρου, θεΐαν της Βερενίκης, ήτις χήρα ήδη οΐσα Μακεδόνας τινός Φιλίππου και μήτηρ τέκνων, συνώδευσεν εις Αίγυπτον την Εϋρυδικήν, οτε αυτή μετέβη εκει ώς νύμφη περι τό 321 π. Χ.<sup>3</sup> Οτε δέ ταχϋ κατόπιν ο Πτολεμαΐος ήράσθη της άνεψιᾶς μάλλον της θεΐας, συνεζεύχθη μὲν περι τό 317 την Βερενίκην<sup>4</sup>, αλλά και δέν διεζεύχθη ή έξώρισε την τελευταίαν, ώς δυνάμενος κατά τά έθιμα των Διαδόχων νά έχη συγχρόνως πλείονας συζύγους.

Περὶ ερίδων μεταξύ των δύο τούτων ήγεμονίδων οΐδέν άναφέρεται, έφ' όσον τουλάχιστον έξη ο Πτολεμαΐος, όστις έγνωρίζε κάλλιστα νά τηρή την έσωτερικήν ειρήνην του οΐκου αυτου<sup>5</sup>. Έχοντες όμως ύπ' όψιν ότι ή Βερενίκη ήτο ή τά μέγιστα δυναμένη και πρωτεύουσα άρετή και φρονήσει των Πτολεμαίων γυναικῶν<sup>6</sup> και ή εύνοουμένη αυτου<sup>7</sup>, κατορθώσασα μάλιστα νά προτιμηθῶσιν έν τοΐς άξιώμασι του κράτους τά τέκνα αυτής άντι των της Εϋρυδικής.—ώς του μὲν εκ του πρώτου αυτής γάμου υΐου Μάγα διορισθέντος στρατηγού και βασιλέως της Κυρηναϊκής, του δε εκ του Πτολεμαίου υΐου αυτής Πτολεμαίου Β' του Φιλαδέλφου άναγνωρισθέντος, ζώντος εκ του πατρός αυτου, διαδόχου του θρόνου προς ζημίαν του πρεσβυτέρου έτεροθαλούς αδελφου αυτου Πτολεμαίου του Κεραυνου, υΐου της Εϋρυδικής,—δυνάμεθα νά υποθέσωμεν εύλόγως ότι μεγάλη αντίζηλία θά ύπήρχεν εύθῆς έξ αρχής μεταξύ των δύο γυναικῶν του Πτολεμαίου, ίδιον κόμμα έχούσης εκάστης και οπαδούς. οΐος π. χ. Δημήτριος ο Φαληρεύς, όστις συνηγόρει, μάτην, παρα τω Σωτήρι ύπερ της παραχωρήσεως της διαδοχής του θρόνου εις τά τέκνα της Εϋρυδικής<sup>8</sup>. Τότε βεβαίως οΐ του κόμματος της Εϋρυδικής, ή και των Έλλήνων οΐ ιδιαιτέρως παρ' αυτής εύεργετηθέντες, δέν θά παρέλειπον νά άπονεύωσιν αυτή τιμάς όμοΐας προς εκείνας, ών έτυχεν ή Βερενίκη παρα των Κῶων.

Αΐ σκέψεις αυται στρέφουσι την προσοχήν ήμων προς τά γνωστά εκείνα σπάνια, εύτεχνα χαλκᾶ νομίσματα, πόλεως ελληνικής άγνωστου μέχρι τουδε, τά φέροντα έφ' ένός μὲν παρα τρίποδα την έπιγραφήν ΕΥΡΥΔΙΚΕΩΝ, (ιδεΐ

<sup>3</sup> Strack, 5. d. p. 189, 4.

<sup>4</sup> Πανσαν. I, 6, 8.

<sup>5</sup> Mahaffy 5. d. σελ. 37.

<sup>6</sup> Πλουτάρχ. Πύργ. 4.

<sup>7</sup> Θεοκρ. 17, 34 κ. έξ.

<sup>8</sup> Έρμπος παρὰ Διογ' Λαερτ. 5, 5, 8.

εικόνας) έφ' έτέρου δέ κεφαλήν βασιλείσεως, άπαράλλακτον την παράστασιν προς τας γνωστας εκ των νομισμάτων κεφαλᾶς των διαφόρων βασιλισσῶν της Αιγύπτου.

Τά νομίσματα ταυτα έγένοντο άφορηΐ πολλῶν γνωμῶν παρα τοΐς σοφοΐς<sup>1</sup>, πρώτον μὲν ώς προς τον προσδιορισμόν της πόλεως, ήτις θά εκοψεν αυτά, οΐδεμιᾶς των γνωστων αρχαίων πόλεων φερούσης τό όνομα Εϋρυδικεία, δεύτερον δέ ώς προς την άναγνωρίσιν της εικονιζομένης επ' αυτων Εϋρυδικής, γνωστοϋ όντος ότι πλείονες βασιλισσαι του όνόματος τουτου είναι γνωσται εκ των πηγῶν. Ως προς τό δεύτερον ζήτημα οΐδεμιᾶ μέχρι τουδε επετεύχθη όμοφωνία, άλλ' ώς προς τό πρώτον, νύν μετά την ύπ' του von Sallet<sup>2</sup> πιστοποίησησιν του γεγονότος ότι τά νομίσματα ταυτα άνακαλύπτονται έν Έφέσω, ής φέρουσιν έν τω πεδίω και τό πασίγνωστον σύμβολον, την μέλισσαν, άεγνωρίσθη ότι άνήκουσι τη πόλει ταυτη, μετονομασθεισα ποτε Εϋρυδικεία<sup>3</sup>.

Γνωστοϋ δέ όντος ότι ο την Έφεσον Άρσινόην, άπό του όνόματος της συζύγου αυτου Άρσινόης, θυγατρὸς του Πτολεμαίου, μετονομάσας Λυσίμαχος ένύμφευσε εκ πολιτικῶν ύπολογισμῶν δρωάμενος πρὸ του γάμου αυτου μετά της Άρσινόης τον πρεσβυτάτον των νῶν αυτου Άγαθοκλέα μετά της εκ της Εϋρυδικής θυγατρὸς του Πτολεμαίου Λυσάνδρας, δυνάμεθα νά υποθέσωμεν εύλόγως ότι ακριβῶς προς τιμήν της πενθεράς αυτου βασιλείσεως της Αιγύπτου και προς κολακείαν του κραταιου και άναγκαιοτάτου αυτου συμμάχου μετωνόμασε την Έφεσον Εϋρυδικείαν, ής οΐ κάτοικοι θέσαντες επί των νέων νομισμάτων την εικόνα άπένειμαν τη νέα έπωνύμω αυτων την αυτην θεΐαν τιμήν, ήν άπένειμαν πρότερον οΐ Κῶοι τη αντίζηλω αυτής Βερενίκη.

Κατά ποΐον έτος συνεζεύχθη ο Άγαθοκλής την Λυσάνδραν δέν είναι ακριβῶς γνωστόν, ώς των πηγῶν αντιφασκουσῶν προς άλληλας<sup>4</sup>. Έκ τινος μαρτυρίας όμως του Πλου-

ταρχου<sup>5</sup> έξάγεται άσφαλῶς ότι έν έτει 300 π. Χ. ειχεν ήδη συντελεσθη ο γάμος οΐτος, ώς και ο του Λυσίμαχου μετά της Άρσινόης. Έπειδή δέ έξ άλλου τινός χωρίου του Πανσανίου<sup>6</sup> μαρτυρεΐται ήτιῶς ότι, ότι ο Λυσίμαχος, έν έτει 300 π. Χ., ένυμφεύθη την Άρσινόην, ο Άγαθοκλής ειχεν ήδη τέκνα εκ της Λυσάνδρας, έξάγομεν ότι ο γάμος του Άγαθοκλέους έγένετο τουλάχιστον έν έτει 302 π. Χ. και δη πιθανῶς επί τη εύκαιρία της κατά τό έτος τουτο στενῆς συμμαχίας<sup>7</sup> του Λυσίμαχου προς τον Πτολεμαϊον κατά του Άντιγόνου.

Έπειδή λοιπόν ακριβῶς συνεπεία της συμμαχίας ταυτης εισέβαλεν άμέσως ο Λυσίμαχος εις την Μικράν Ασίαν και εκυρίευσε τό θέρος διά του Μακεδόνας στρατηγού Πρεπελάου<sup>8</sup> την τῶ Άντιγόνω άνήκουσαν<sup>9</sup>. Έφεσον, ότι και τον λιμένα των έχθρικῶς προς αυτον δειχθέντων κατοίκων ένέπηρσε και την έν τη πόλει «προϋπάρχουσιν τάξιν κατήργησε», δυνάμεθα νά υποθέσωμεν ότι έν των άποτελεσμάτων της άλλσεως ταυτης και μετατροπῆς των της πόλεως ήτο και ή μετονομασία της Έφέσου εις Εϋρυδικείαν, του Λυσίμαχου τιμώντος και κολακεύοντος οΐτως έν τῶ προσώπῳ της πενθεράς αυτου τον συζυγον αυτής και κραταιόν σύμμαχον αυτου Πτολεμαϊον, οΐ τότε τοσαυτην ειχεν άνάγκην. Η λίαν επιμελημένη τεχνοτροπία των έν λόγῳ νομισμάτων συμφωνεί προς την χρονολογίαν ταυτην, ώς έπίσης συνάδει και ή εύθῆς κατόπιν νομισματική ιστορία της Έφέσου, περι ής έν τοΐς έξῆς.

#### Γ'. — ΑΡΣΙΝΟΗ ΓΥΝΗ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ

#### ΚΑΙ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ Β'. ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΥ

Πρὶν ή παρέλθη τό έτος της ύπό του Λυσίμαχου κατακτήσεως της Έφέσου, ο υΐος του Άντιγόνου Δημήτριος, έλθὼν μετά δυνάμεως έξ Έλλάδος εις Έφεσον, έπολιόρησε και έ-

<sup>1</sup> Pellerin. Recueil. Tom. I. p. 116, pl. XVIII, 1.—Eckhel. D. Num. Vel 11 p. 269.—Mionnet, II p. 202; Suppl. 411 p. 77.—Sostini Classes générales p. 37.—Visconti, Iconographie grec. Tom. 11 p. 233—235 pl. XL n° 13 (éd. in f° και Tom. 11 p. 77 éd. in 4o.—Borrel, Num. Chron. 111, 125-127.—Leake. Num. Hell. Eur. Greece p. 53.—Head, BMC. Macedonia p. XXXIV παρὰ p. 75, 1-3 εικών έν τῶ κεμένῳ) Head—Σφορώνου, Ιστορία των νομισμ. Τόμ. Α' σελ. 279.

<sup>2</sup> Beschreibung d. Ant. Münzen, Bd. II, p. 88.

<sup>3</sup> Head., BMC. Ionia p. XLVI και b. 56 pl. X, 7.

<sup>4</sup> Πβλ. Strack 5. d. p. 190, 4.

<sup>5</sup> Δημητρ. 31 «πει και Λυσίμαχον έώρα (ο Σέλευκος) των Πτολεμαίου θυγατέραν την μὲν έαυτῶ, την δε Άγαθοκλει τῶ υΐῳ λαμβάνοντα».

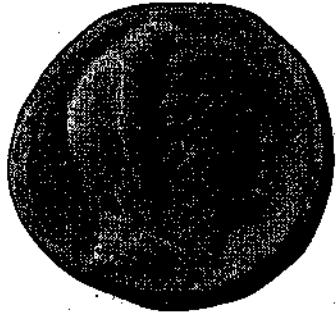
<sup>6</sup> 1,10,3: «Λυσίμαχος γάρ ήλικίᾳ τε ήδη προήκων... και Άγαθοκλει παΐδιον όντων εκ Λυσάνδρας Άρσινόην έγημεν αδελφήν Λυσάνδρας».

<sup>7</sup> Δρόσεν. Ιστορία των Διαδόχων, σελ. 555 κ. έξ.

<sup>8</sup> Διοδώρου 20,46,1. 107,4 και 111,3.—Πολυαίνου 4, 7, 1.

<sup>9</sup> Διοδώρου 18,52,7.

ξεδίωξε τὸν στρατηγὸν Πρωπέλαον καὶ «ἠνάγκασε τὴν πόλιν εἰς τὴν προπάρχουσαν ἀποκαταστήσαι τάξιν», φυλακὴν εἰς τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς ἐγκαταστήσας ὑπὸ φρούραχον τὸν Διόδωρον<sup>1</sup>. Βεβαίως ἐν τῶν πρωτίστων ἔργων



Ἀργυρῶν νόμισμα Ἐφέσου Ἀρσινόης.  
ἐν μεγεθύνσει.

τῆς ἀποκαταστάσεως ταύτης τοῦ πρόφην καθεστῶτος θὰ ἦτο ἡ κατάργησις τοῦ ὀνόματος Εὐρυδικείας, οὕτω δ' ἐξηγεῖται καὶ τὸ ὄλεος σπάνιον καὶ ἐφήμερον τῶν νομισμάτων τῶν ΕΥΡΥΔΙΚΕΩΝ.

Ἐν ἔτει 295 ἀνέκτησε ὡς φαίνεται, πάλιν ὁ Λυσιμάχος τὴν Ἐφεσον, ἀλλὰ καὶ πάλιν, πρὸ τοῦ 288, ἐγένετο κύριος αὐτῆς ὁ Δημήτριος.

Τέλος ἐν ἔτει 288 ὁ Λυσιμάχος ἐκυρίευσεν ὀριστικῶς τὴν πόλιν ταύτην<sup>2</sup>, τότε δὲ θέλων νὰ ἀσφαλίσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἐκ θαλάσσης ἐπιδρομῶν καὶ μάλιστα τῶν πειρατῶν, δὲν ἔκτισεν, ὡς κατὰ τὴν πρώτην κατοχὴν, τὸν λιμένα αὐτῆς, ἀλλὰ μετέθηκεν αὐτὴν εἰς τὰ ἐνδότερα, τόπον τινὰ μακρὰν τῆς παραλίας ἰσχυρῶς τειχίσας καὶ τοὺς ἀπροθύμως μεδισταμένους εἰς τὴν νέαν πόλιν κατοίκους τῆς παλαιᾶς ἀναγκάσας πρὸς τοῦτο διὰ κατακλιτισμοῦ τῆς ἐν κοίλῳ τόπῳ κειμένης πόλεως αὐτῶν, ὃν ἐπήνεγκε τηρήσας καταρράκτην ὄμβρον καὶ τοὺς ρινοῦχος τῆς παλαιᾶς πόλεως ἐμφράξας<sup>3</sup>. Τότε δὲ ἠνάγκασε καὶ τοὺς Λεβεδίους καὶ Κολοφωνίους, ὃν κατέστρεψε τὰς πόλεις, νὰ ἐλθῶσιν ὡς οἰκῆτορες τῆς νέας πόλεως<sup>4</sup>.

Τὴν οὕτω συνοικισθεῖσαν νέαν Ἐφεσον ἐ-

κάλεσεν ὁ Λυσιμάχος Ἀρσινόην «ἀπὸ τῆς γυναικὸς Ἀρσινόης», θυγατρὸς τοῦ Πτολεμαίου καὶ τῆς Βερενίκης. γεννηθείσης τὸ βραδύτερον περὶ τὸ 316 π. Χ.<sup>5</sup>. Τότε πάντως ἐκόπη ἐν αὐτῇ ἡ σειρά τῶν νομισμάτων τῶν φερόντων (ἰδὲ τὴν εἰκόνα) ἐφ' ἐνὸς μὲν τὴν εἰκόνα τῆς νεαρᾶς τότε ἐπωνύμου τῆς πόλεως βασιλίσσης Ἀρσινόης, ἐφ' ἐτέρου δὲ πλησίον τῶν Ἐφesiaκῶν τύπων καὶ τοῦ κατ' ἐξοχὴν συμβόλου τῆς Ἐφέσου, ἦτοι τῆς μελίσης, τὴν ἐπιγραφὴν ΑΡΣΙ (νοεϊτῶν), ὡν νομισμάτων περιγραφὴν παρέχομεν ὑπ' ἀριθ. 875-889, Πίν. XXVI 11-15 τῆς συγγραφῆς ἡμῶν (σελ. 233 κέ). Τότε ἐπίσης θὰ ἐκόπησαν καὶ τὰ Λυσιμαχείων τύπων νομίσματα τῆς Ἐφέσου τὰ φέροντα παρὰ τὸ σύμβολον τῆς μελίσης τὸ μονογράφημα Ρ (οινοϊτῶν)<sup>6</sup>.

Ἡ σειρά αὕτη θὰ διήρκεσε τὸ πολὺ μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 281 π. Χ. θανάτου τοῦ Λυσιμάχου, ὅτε ἐξεδιώχθη τῆς Ἐφέσου ἡ Ἀρσινόη ὑπὸ τοῦ καταλαβόντος τὴν πόλιν Σελεύκου καὶ τῶν Ἐφesiaίων, ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ὁποίων μόλις διὰ πανουργίας ἔσωσε τὴν ζωὴν αὐτῆς. Ῥητῶς δὲ μαρτυρεῖται ὅτι «τοῦ Λυσιμάχου τελευτήσαντος ἢ πρότερον κλησὶς ἀνελήφθη» — «ἐπικρατήσαντος πάλιν τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος»<sup>7</sup>.

Τὰ δὲ Λυσιμαχείων τύπων νομίσματα τὰ φέροντα ὡς χαρακτηριστικὸν σύμβολον μέλισσαν καὶ ΕΦ (εσίων)<sup>8</sup>, ἀντὶ τοῦ Ρ (οινοϊτῶν), θὰ ἐκόπησαν μετὰ τὴν ἐν ἔτει 295 π. Χ. δευτέραν κατάκτησιν τῆς Ἐφέσου ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου<sup>9</sup>.

Διατί δὲ ὁ Λυσιμάχος, ὅτε τὸ δεύτερον μετωνόμασε τὴν Ἐφεσον, δὲν διετήρησε τὸ ὄνομα Εὐρυδικεία, ἀλλὰ προετίμησε τὸ τῆς Ἀρσινόης, εἶναι, νομίζω, εὐκόλον νὰ ἐννοηθῇ Ἐν πρώτοις ἐπρόκειτο νῦν περὶ κτίσεως νέας πόλεως, δεύτερον δὲ ὁ Λυσιμάχος, εἰς ὀλέθριον γεροντικὸν ἔρωτα ὑπέκειον<sup>10</sup>, εἶχεν ἤδη συζευχθῆ τὴν πανοῦργον, φιλόδοξον καὶ «δεινὴν περιελθεῖν» Ἀρσινόην, ἣτις θέλουσα τὰ ἐκ τοῦ γάμου αὐ-

<sup>5</sup> Στράβων. Ἐδοτάθιος καὶ Στέφ. Βυζ. ἔ. ἀ.—Πβλ. Rohee, Griech. Romau. 75 Anm.

<sup>6</sup> C. Müller, Die Münzen des Lysimachus.

<sup>7</sup> Στέφ. Βυζ. καὶ Στράβων ἔ. ἀ.

<sup>8</sup> Müll. ἔ. ἀ. ἀρ.

<sup>9</sup> Πβλ. Müller ἔ. ἀ. καὶ B. V. Head, On the chronological sequence of the coins of Ephesus p. 32 κ. ἔξ.

<sup>10</sup> Οὐχὶ ἐκ πολιτικῶν ὑπολογισμῶν, ὡς θέλει ὁ Δρόυσεν ἰδὲ Μέμνονα ἐν F. H. G. III, 530 καὶ Πανσαν. I, 10, 3, ἀρχόμενον τῆς διηγήσεως διὰ τῶν «εἰώθασιν δὲ ἀνθρώποις δι' ἔρωτα φέσθαι πολλὰ συμφορὰ».

<sup>1</sup> Διοδώρου ἔ. ἀ.  
<sup>2</sup> Πλουτάρχου, Δημήτριος 35.—Πολυαῖνου Iy, 7, 4 καὶ 19.—Frontin. Strateg. III, 3, 7.—C. Müller, Die Münzen des Lysimachus p. 80.  
<sup>3</sup> Στράβωνος 14, 640.—Στέφ. Βυζ. ἐν λ. Ἐφεσος.—Ἐδοτ. εἰς Διον. Περιηγ. στ. 843 (p. 261, 7).  
<sup>4</sup> Πανσαν. 1, 9, 7.

τῆς μετὰ τοῦ Λυσιμάχου τέκνα νὰ ὑποσκελίσωσιν ἐν τῇ διαδοχῇ τοῦ θρόνου αὐτὸν τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Λυσιμάχου Ἀγαθοκλέα, σύζυγον τῆς θυγατρὸς τῆς Εὐρυδικείας Λυσάνδρας, τοσοῦτον ὑπέσκαψε τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ καὶ ἐσυκοφάντησε παρὰ τῷ Λυσιμάχῳ, ὥστε ἔπεισεν ἐπὶ τέλους τὸν ὄλεος ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῆς τελοῦντα γέροντα νὰ ἀφήσῃ αὐτὴν νὰ φονεύσῃ τὸν ἡρωϊκὸν Ἀγαθοκλέα, νὰ τρέψῃ δὲ εἰς φυγὴν τὴν Λυσάνδραν καταφυγοῦσαν μετὰ τῶν τέκνων αὐτῆς πρὸς τὸν Σέλευκον καὶ τὸν Πτολεμαῖον<sup>1</sup>. Εἶναι ἐπομένως εὐνόητον, ὅτι ὁ ὑπὸ τοιοῦτον κράτος τῆς Ἀρσινόης ἀπὸ τοῦ γάμου αὐτοῦ τελῶν Λυσιμάχος προετίμησε νὰ καλέσῃ τὴν Ἐφεσον Ἀρσινόην, λησιμονῶν τὸ ὄνομα τῆς βασιλίσσης τῆς Αἰγύπτου, μητρὸς τῆς ὑπὸ δυσμένειαν ἤδη τελοῦσης Λυσάνδρας.

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, ὅτι τινὲς τῶν νομισματικῶν ὑπέθεσαν ὅτι ὁ Λυσιμάχος ἐκάλεσεν Εὐρυδικείαν τὴν κόψασαν τὰ νομίσματα τῶν ΕΥΡΥΔΙΚΕΩΝ πόλιν πρὸς τιμὴν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Εὐρυδικῆς, ἦν συνεζεύχθη ὁ Ἀντίπατρος τῆς Μακεδονίας. Ἄλλ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ

<sup>1</sup> Πανσανίας ἔ. ἀ.—Wileken ἐν Pauly-Wissowa, Real Encycl. ἐν λ. Arsinoe II p. 1282.

τῆς ἡγεμονίδος ταύτης οὐδὲν εὐρίσκομεν τὸ δυνάμενον νὰ δικαιολογήσῃ τὴν τιμὴν ταύτην. Ἄλλως δὲ ἡγεμονίδων τῶν βασιλικῶν οἴκων τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας οὐδέποτε ἀπαντῶμεν εἰκόνας ἐπὶ τῶν νομισμάτων, ἐνῶ αἱ τῆς Αἰγύπτου συχνότατα ἔτυχον τῆς τιμῆς ταύτης καὶ ὅτε ἀκόμη ξένους βασιλεῖς συνεζεύχθησαν. Μεμονωμένη δὲ τις μαρτυρία λέγει, ὅτι ὁ Λυσιμάχος τὴν Ἐφεσον μετωνόμασεν Ἀρσινόην κατὰ τὸ ὄνομα τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς Ἀρσινόης. ἦν ἔσχεν εἴτε ἐκ τῆς Νικαίας, εἴτε ἐκ τῆς Αἰγυπτίας Ἀρσινόης, τῆς κατόπιν συζύγου Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ἐνῶ ἄλλαι, αἱ καὶ πιθανώτεραι, μαρτυρίαι λέγουσιν, ὡς εἶδομεν, ὅτι τὴν πόλιν μετωνόμασεν οὕτω κατὰ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἀρσινόης. Ἡ σύγχυσις αὕτη ἐπήγαγεν ἴσως ἐκ τῆς ὁμωνυμίας τῆς θυγατρὸς πρὸς τὴν συζύγου τοῦ Λυσιμάχου, ἴσως δὲ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Λυσιμάχος δις μετωνόμασε τὴν Ἐφεσον, ἦτοι πρῶτον ἐκ τῆς μητρὸς τῆς νέμφης αὐτοῦ Λυσάνδρας Εὐρυδικῆς, ἦν τινες τῶν ἀρχαίων δυνατὸν νὰ συνέχεαν πρὸς τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Εὐρυδικῆν, καὶ δευτέρον ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἀρσινόης, ἦν πάλιν θὰ συνέχεαν πρὸς τὴν ὁμωνυμιον θυγατέρα αὐτοῦ.

I. N. ΣΒΟΡΩΝΟΣ

## ΜΙΚΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Κλεφτὰ φιλάκια ποῦ ἄρπαξα. Νὰ μὴ σὰς νοιώσουν ἄλλοι...

Ἄχ, ἱστορία τόσο μικρὴ! Μὴ γένης πειδὲ μεγάλη.

Τοῦτο ἄς χαθῆ κι' ἄς ξεχασθῆ. Γιατ' εἶν' ὡς ὄλα ἐκεῖνα

ὄπου δὲν ἔχουν τὸ γιατί κι' ἀσπροβολοῦν σὰν κρένα.

Κλεφτὰ φιλάκια... Πααίνετε μὲ τ' ἀμολόγητα ὄσα

παλέβουν μὲ τὸν ἄνεμο ν' ἀρμονιοῦν σὲ γλώσσα.

Ἄν τύχη κι' ἀκουσε ποιητῆς, τότε ἄς σὰς κάμη στίχο,

κιθάρα ἂν τύχη κι' ἀκουσε, τότε ἄς πλάση σὲ ἦχο.

Μ' ἂν σὰς ἐπῆρα καὶ τὸ πῶς, ποτὲ μὴν πάη σὲ στόμα.

Μονάχη ἄς τὸ κρατῆ ἢ σιγή, ποῦν' μαγεμένη ἀκόμα...

## ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΣ ΧΑΛΕΠΑΣ

## ΧΟΡΟΣ ΤΑ ΧΑΡΑΜΑΤΑ

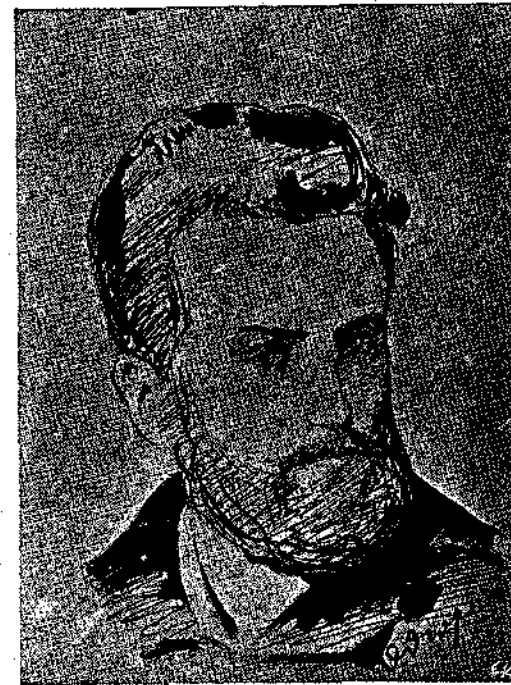
Κόμματα ζωής χυθήκαν κι ήσουν ο άσπρος των άφρως  
 τὰ φτερούγια σου άπλωθήκαν και μās πήρεν ο χορός  
 και μās πήρε ο έναν κύκλο, που δέν έχει τελειωμό.  
 "Αχ! μικρούλα, δέ θά φύγης δίχως κάποιονε χαμό.  
 Πεταλούδα, κάτι έγράφη για τους δυο παντοτεινά  
 μās έτύλιξε ή άνέμη που στον κόσμο τριγυρνά,  
 μās κρατούν κλωστές που φτάνουν ως την άκρη της ζωής.  
 Τι τ' άπλώνεις τὰ φτερά σου; Πλειά δέ γένεται νά βγής.

## ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΛΟΔΙΑ

Από τὰ τραγούδια του Πέρσου ποιητού Omar Khaggam.

Συντρόφοι! Νά με στείλετε στο μνήμα  
 μοσχοπλυμένον με χυμό από κλήμα.  
 Και νά μην ήγε θλίψη. Νάνε πανηγύρι.  
 Νά κοιμηθώ με τὰ τραγούδια της ζωής  
 που έλέγαμε κρατώντας τὸ ποτήρι.  
 Φίλος στον τάφο αν έρθη νά με κράξει,  
 παρακαλώ τὸ δρόμο του ν' αλλάξει  
 κι' ως πάη προς την ταβέρνα! Προσοχή  
 μή με πατήση μόνο μέσ' τή σκόνη  
 του κατωφλιού της. Κι' έννοια του, μονάχος δέ θά πιή.  
 Σκόνη θέ νάμαι, αλλά θέ νάμαι 'κει.

Z. A. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ



Γιαννούλης Χαλεπάς.

Ακόμη μου προξενεί ιερὰν συγκίνησιν ή ανά-  
 μνησις των παλαιών εκείνων ήμερών. Έκει  
 εις τον πυκνωθέντα συνοικισμόν της οδοῦ Μαι-  
 ρομιχάλη εις τὰς Ἀθήνας, εὗρισκετο τὸ σπίτι  
 που ἐφιλοξένησε τὸν άτυχὴ καλλιτέχνην. Τί  
 θλιβερά ιστορία! Ἡμουν σχεδὸν δεκαετις διαν  
 κατὰ πρώτην φοράν ἐπεσκέφθην τὸν άγνω-  
 στον καλλιτέχνην. Ἀκράτητος ἐπιθυμία με εἶχε  
 καταλάβει νά γνωρίσω τὸ μεγάλο μυστικὸν της  
 τέχνης που ἔκρυβε τὸ ἀπόκεντρον ἐκεῖνο ἐρ-  
 γαστήρι. Ἦτο ἀληθῶς μία ἀποκάλυψις δι'  
 ἐμὲ ή φωλεὰ ἐκείνη του γείτονος εις τὴν ὁποίαν  
 ἐτρούπωσα πολλάκις μέσα εις τὴν ἐρημικὴν  
 ἡσυχίαν, μόνον ή δημιουργὸς χεῖρ του τεχνί-  
 του ἐθορύβει με κάποιον ὑπόκωφον κρότον.  
 Ἡ ὕλη ὑπεχώρει πρὸ της ἰσχυρᾶς θελήσεως  
 και τὸ καλλιτέχνημα ἐλάμβανε μορφήν κάτω  
 ἀπὸ τὰς τυλώδεις χεῖρας του γλύπτου.

Γεννηθεῖς εις Τήνον ἀπὸ πατέρα γλύπτην  
 ὁ Γιαννούλης Χαλεπάς τὸν Αὐγουστον του  
 1854, εἰσήλθε δεκαεξαέτης εις τὸ Πολυτεχνεῖον

Ἀθηνῶν και ἠκολούθησε μαθήματα ὑπὸ τὸν  
 γλύπτην της ἐποχῆς ἐκείνης Λεωνίδα Δρόσην.  
 Αἱ ὄντως κλασσικαὶ σπουδαὶ του διδασκάλου  
 ταχέως ἐπέδρασαν εις τὸν μαθητὴν και ὁ Χα-  
 λεπάς θριαμβευτικῶς διήγησε τὸ μαθητικὸν  
 του στάδιον βραβευόμενος και ἐπισύρων τὴν  
 προσοχὴν πάντων. Τὸ 1873 μετέβη εις Μόνα-  
 χον ὅπου ἐπὶ τριετίαν ἠξιώθη ὄλων τῶν τιμη-  
 τικῶν μεταλλίων και τὸ 1876 ἐπανήρχετο εις  
 τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Χαλεπάς ἔκτοτε ἐπεδόθη ὀλο-  
 ψύχως εις διάφορα ἔργα αὐστηρᾶς ἐκτελέσεως  
 και λεπτοτάτης ἐμπνεύσεως.

Ὁδηγηθεῖς ὑπὸ της ἰδιοφυΐας του ἀπεμονώθη  
 καθολοκληρίαν ἀπὸ τους συγχρόνους του και ἐδη-  
 μιούργει ἔργα τὰ ὅποια ἔχω πλήρη συνείδησιν  
 ὅτι δέν θ' ἀπέκλειε οὐδεμία ἐποχή. Τότε ἐν Ἑλλάδι  
 ή άσκοπος χειροτεχνία ἐθαυμάζετο ὡς ἐκπροσω-  
 πούσα τὴν ἀρχαίαν τέχνην! Τὸ σχῆμα, τὸ αἶσθημα,  
 ή ψυχολογία, τὸ σχέδιον και ἐν γένει ή πνευμα-  
 τικὴ ὑπόστασις της ὕλης ἦσαν ἐντελῶς άγνω-  
 στα ἤρκει μία οἰαδήποτε κατεργασία κατ' ἀπο-  
 μίμησιν του νεοκλαστικισμοῦ του Κανόβα διὰ  
 ν' ἀναδείξη κάθε ταπεινὸν ἐργάτην του μαρ-  
 μάρου ὡς ἀντιπρόσωπον της ἑλληνικῆς γλυ-  
 πτικῆς. Καὶ οὕτω ἐθάπτετο ὑπὸ τὸ βάρος των  
 συνειδησεῶν ὁ μόνος Ἕλλην καλλιτέχνης ὁ  
 ὁποῖος ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἠναγκάσθη  
 νά περάσῃ τὴν ζωὴν του μέσα εις τους τέσ-  
 σαρὰς τοίχους ἐνός φρενοκομείου.

Ποτέ ἐν Ἑλλάδι δέν συνέβη παρόμοιον εις τὴν  
 ιστορίαν της τέχνης ὁ πάντοτε εὐφυὴς λαὸς της  
 Ἀττικῆς ἐγνώριζε νά εισδύῃ εις τὴν ψυχὴν του  
 τεχνίτου, και μόνον σήμερον παρέμεινεν άγνω-  
 στος σχεδὸν ἐπὶ τόσα ἔτη ὁ κράτιστος τῶν νεω-  
 τέρων Ἑλλήνων γλυπτῶν. Ὅταν ή μεγάλη ψυχὴ  
 του ἀρμενίου ποιητοῦ Τιγγᾶν Γεργᾶτ ἐπτερυγίσε  
 ἐπάνω ἀπὸ της ταφόμενης του Κεραμεικοῦ και  
 ἔγραφε τὰ ὠραία ἐκεῖνα ἄρθρα του εις τὰ ξένα  
 περιοδικά, μόνον τὸ ἔργον του Χαλεπά κατέτασ-  
 σε με τὰ ὑπέροχα γλυπτά της ἀρχαίας τέχνης.

Τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα πρῶτον ἤδη εὗρισκε  
 μίαν εἰλικρινῆ ἐργατικὴν ψυχὴν διὰ νά ψιθυ-  
 ρίσῃ τὰ μυστικά του ὠραίου κόσμου. Ὑπὸ  
 τὴν ἐπίδρασιν ταύτην, τὴν ἀληθινὴν ἑλληνι-  
 κὴν ἐπίδρασιν, ὁ Γιαννούλης Χαλεπάς ἤρχισε  
 νά θεμελιώσῃ τὸ ἔργον του. Χωρὶς οὔτε κατὰ



γραμμὴν νὰ παραλείψη τὴν σπουδὴν τῆς φύσεως, ἐρευνοῦσε ὁ ἀκάματος ἐργάτης διὰ νὰ ρυθμίση τὴν τέχνην του. Τὸ σχέδιον τοῦ Γιαννούλη Χαλεπᾶ εἶνε μελετημένον μὲ μίαν αἰθερίαν ἀπαλότητα, γνώρισμα τῶν ὄραιοτέρων πλαστικῶν ἔργων τῆς καλῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς. Ἡ τέχνη του, ἀφοῦ ἐξήχθη ἀπὸ τὴν διδασκαλον φύσιν, καθίσταται ρυθμικὴ ἑναρμόνισις αὐτῆς καὶ τὴν ὑποτάσσει εἰς τὴν ψυχὴν του. Ποῦ ἀλλαγῶν μεταξὺ τῶν νεωτέρων ἑλλήνων γλυπτῶν συναντᾷ τις ἔτσι ἀδελφομένα τὴν αἰσθησὶν μὲ τὴν γραμμὴν καὶ τὴν σύνθεσιν μὲ τὴν πλαστικότητα;

Οἱ ἀναγνώσται τῶν « Παναθηναίων » θὰ ἐκπλαγοῦν βεβαίως διὰ τὸ ὄνομα τοῦ διαπρεπεστέρου τῶν νεωτέρων ἑλλήνων γλυπτῶν τὸ ὁποῖον ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔμεινε ἐντελῶς ἀγνωστον. Εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν γλυπτικὴν δὲν γνωρίζω οὔτε ἐν ἔργον δυνάμενον νὰ παραβληθῆ ἢ πρὸς τὴν αἰσθητικὴν ἀπόδοσιν ἐπὶ τοῦ μαρμαροῦ μὲ τὸ ἔργον τοῦ Γιαννούλη Χαλεπᾶ.

Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀ΄ Νεκροταφείου Ἀθηνῶν σταματᾷ πάντοτε τὸν ἐπισκέπτην ἐν ἐπιτύμβιον ποῦ ξυπνᾷ μέσα μᾶς ἓνα κόσμον ἰδεώδη. Εἶνε τὸ μνημεῖον τῆς Ἀφεντάκη, τῆς νεαρᾶς κόρης ποῦ κοιμᾶται ἡσυχᾶ τὸν αἰώνιον ὕπνον. Μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς θρησκείας γέρνει ἐπάνω εἰς τὸ μαλακὸν προσκέφαλον τὸ παρθενικὸν κεφάλι ποῦ δὲν τὸ ἐστόλισε ἀκόμη τοῦ ἕμενον ὁ στέφανος καὶ σκορπᾷ γύρω στὰ κουρασμένα μάτια τῆς ζωῆς τὴν παρηγοριά, μὲ τὴν ὁποίαν μᾶς ἔθρεψε ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης. Τίποτε δὲν ταράσσει τὴν ἁρμονίαν τῆς τέχνης τοῦ γλύπτου τὸ διάγραμμα τοῦ τεχνίτου δὲν εἶνε τὸ σύνθηδες ἀκαδημαϊκὸν τὸ ὁποῖον συναντᾶται εἰς τὰ κατὰ παραγγελίαν ἔργα τῆς ἀνάγκης· ἐδῶ ἐργάζεται ὁ δημιουργὸς τεχνίτης λησιμονῶν καθολοκληρίαν τὰς μεθόδους καὶ τὰ μέσα ποῦ τὸν περιβάλλουν· δὲν καθοδηγεῖ ἢ συνήθεια τὸ χέρι του εἰς τὴν αἰσθητικὴν δημιουργίαν τῶν γραμμῶν, ἀλλὰ τὸ δαιμόνιον μᾶς ὑπερόχου αἰσθησεως ἢ ὁποία ἀναλύει τὴν γραμμὴν διὰ νὰ ἐκφράσῃ ὅτι συνέλαβεν ἢ ψυχῆ. Εἰς τὸν ρυθμὸν τῶν ἐπιπέδων ὁ Χαλεπᾶς δὲν λησιμονεῖ ὅτι εἶνε ἑλληνας, καὶ γεμάτος ἀπὸ καλωσύνης καὶ ὁμορφιάς στολίζει τὴν πεθαμένην νύμφην τοῦ χάρου. Παρατηρήσατε τὰ ἀπὸ τῶν μαστῶν μέχρι τῆς παρθενικῆς ἡβῆς μέρη μὲ ὄλιγος ἑλληνικὴν ἀπλότητα κατορθώνει νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸ σκληρὸν μάρμαρον τὴν αἰσθησὶν τῆς πνοῆς· νομίζει κανεὶς πῶς κάτω ἀπὸ τὰ σπλάγχνα ἐκεῖνα τῆς κόρης ἢ ζωῆ ἀκόμη

δὲν ἔφυγε. Κυτάξατε τὸ πουπουλένιο προσκέφαλον πόσον ἑλαφρὰ ὑπεχώρησε εἰς τὸ βάρος τῆς κεφαλῆς. Δὲν μᾶς συγκινεῖ ἀπλῶς τὸ θέμα τὸ ὁποῖον τοῦ ἐδόθη πρὸς ἐκτέλεσιν ἀλλὰ τὸ σχῆμα τὸ ὁποῖον πλαττεῖ ἢ δημιουργὸς φαντασία του. Ἐκεῖνο τὸ ἐξησθενημένον χέρι, τὸ ἑλαφρῶς ἀπλωμένον εἰς τὸ νεκρικὸν κρεβάτι τοῦ θανάτου νομίζει κανεὶς ὅτι δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ὑψωθῆ ποτὲ πλέον καὶ πίπτει χαλαρὸν ἀπὸ τὴν ὑπέροχον σμίλην τοῦ μοναδικοῦ ἑλληνοῦ γλύπτου τῶν τελευταίων ἐτῶν. Τὸ κλασσικὸν πνεῦμα τοῦ Γιαννούλη Χαλεπᾶ ποτίζεται κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὸ ἀστειρεῖον ποτάμι τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Εἰς τὸν Χαλεπᾶν ἢ κλασσικότης τοῦ σχήματος δὲν εἶνε κατὰ συνθήκην καὶ ἂν ἐνίοτε δὲν κατορθῶνῃ νὰ δώσῃ ἀπὸλυτον αἰσθητικὴν μορφὴν εἰς τὸ ἔργον του, δὲν τὸν ἐγκαταλείπει ποτὲ ἢ ζωῆ καὶ ἢ προσπάθεια τῆς ἐκδηλώσεώς της.

Ὁ « Σάτυρος » παίζων μὲ τὸν Ἔρωτα, εἰς τὸ μέγαρον τοῦ κ. Καραπάνου παρουσιάζει τὸν τεχνίτην ἀπὸ τὴν ἀποψιν ταύτην. Ἐδῶ ἢ χαρὰ καὶ ἢ ζωῆ παρακολουθῶν τὸ μέγα τάλαντόν του μὲ τὸ ρυθμικὸν καὶ παράξενον γέλιο τοῦ Σατύρου.

Ποῦ εἶνε ὁμοῦς ἢ « Ἐλεημοσύνη » τοῦ τεχνίτου, τοῦ ἀγνωστοῦ αὐτοῦ μεγάλου ἑλληνοῦ; Ἐχάθη μαζί μὲ τὴν « Μῆδειαν φονεύουσαν τὰ τέκνα της »; καὶ μαζί μὲ τὸ δαιμόνιον τοῦ γλύπτου. Ἐκτοτε ὁ Γιαννούλης Χαλεπᾶς ἀπέθανε διὰ τὴν τέχνην καὶ ζῆ πάντοτε εἰς ἓνα φανταστικὸν κόσμον τὸν ὁποῖον ἀκόμη ποθεῖ ἢ μεγάλῃ του ψυχῆ. Τὸν βλέπομεν εἰς τὴν μικρὰν του πατρίδα τὴν Τήνον ἐπάνω ἀπὸ τὰ χωρικόσπιτα, ἐκεῖ εἰς τὸ μαρμαρωμένο βουνὸ νὰ ζητῆ μὲ τὴν δοξασμένην του σμίλην νὰ θρυμματίσῃ εἰς χιλιάδας ἀγάλματα τὸν λευκὸν βράχον. Ἄλλοτε πάλιν εἶδα τὸν δυστυχῆ καλλιτέχνην εἰς ἓνα ὑπόγειον νὰ σχίζει τὸ πτώμα ἐνὸς σκύλου διὰ νὰ μελετήσῃ ἀνατομίαν. Καὶ κάποτε εἶχε συναθροίσει τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ ὁ ἄκακος αὐτὸς τρελὸς διὰ νὰ κάμῃ ἀκαδημίαν τῆς τέχνης τὴν ὁποίαν ὠνειρεύετο.

Ὁ Γιαννούλης Χαλεπᾶς ζῆ ἀκόμη ἐντελῶς καλὰ εἰς τὴν Τήνον μὲ τὰς περιποιήσεις φιλοστόργου μητρὸς ἀφοῦ ἐπὶ 14 ἔτη ἔμεινε κλεισμένος εἰς τὸ φρενοκομεῖον τῆς Κερκύρας. Διερχόμενος τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν παρελθόντα Αὐγουστον, μοῦ ἐπρότεινε νὰ ἐπισκεφθῶμεν μαζί τὸ Μουσεῖον τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ ἔλαμψε ἀκόμη διὰ μίαν φορὰν εἰς τὰ στεγνωμένα μάτια του ὁ πόθος τῶν μεγάλων ἰδανικῶν καὶ τῶν χαμένων ἐλπίδων.

ΘΩΜΑΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ



## ΣΤΟ ΔΙΟΝΥΣΟ!

Εὐάν! ξανά σιὰ στήθια μας γεννήσου,  
 Ἄφταστε, ἀνίκητε κατακτητή!  
 Εὐάν! εὐάν! τῆ δόξα σου θυμήσου  
 Σ' αὐτὰ τὰ χρώματα, στήν ἴδια γῆ,  
 Ὅταν ἀπ' τῆ φωτιά σου τὴν οὐράνια  
 Ἐκαιγε κάθε ἀχόρταστη ψυχῆ,  
 Κι' ἀνθίζανε γιὰ χάρη σου στεφάνια,  
 Κλωνάρια κλήματος, κισσοῦ, ἐλιχρῶσου!

Ἄνθος ἀνθῶν, ἐσύ, ὦ πνεῦμα θεῖο,  
 Φωτιάς φωτιά καὶ τῆς ψυχῆς ψυχῆ!  
 Ἐσὺ ποῖσαι τ' ὄραϊο καὶ τὸ ἀντρεῖο  
 Καὶ τὸ εὐγενικὸ πῶχει ἢ ζωῆ!  
 Ἐσὺ ποῦ νίκησες στὸ Μαραθῶνα  
 Καὶ ποῦ διαφέρτερες τὸ Σοφοκλή,  
 ὦ! δώσε μας τῆς τέχνης τὴν κορώνα,  
 ὦ! δώσε μας τῆς νίκης τὸ βραβεῖο!

Κι' ἂν γκαρδιωθῆς τὴν ταπεινὴν εὐχή μου,  
 Κι' ἂν εἰσακούσῃς τὸν προσκνητή,  
 Κι' ἄλλες ψυχῆς δεθοῦν μὲ τὴν ψυχῆ μου,  
 Κι' ἀντίση πάλι κ' ἢ πανώρια γῆ,  
 Καὶ τὸ δικό σου φύσημα περάσῃ,  
 Καὶ ξαναἰδῶ πομπὴ διονυσιακῆ,  
 Τότε γιὰ μὲ κ' ὁ κόσμος ἔς χαλάσῃ,  
 ὦ! πάρε, δέξου τότε τὴ ζωῆ μου!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΝΟΣ

Ὁ κ. Κωνσταντῖνος Μάνος εὐχεστέθη νὰ μᾶς παραχωρήσῃ τὸ ἀνω ποίημα, ἀποτελοῦν τὸν πρόλογον εἰς τὴν μετάφρασίν του τῆς « Ἀντιγόνης », περὶ τῆς ὁποίας ἐγράψαμεν εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος.

Σ. Τ. Δ.

## ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ \*

Νεώτατος ἠγάπησεν ὠραιότητα κέρην και πρὸ τῆς εἰκότος τῆς ἔθετε κηρίον ἀναμμένον και ἄνθη, ὡς εἰς προστάτιδά του θεάν.

\*\*

Ἄλλοτε, εἰς ἓνα νέον του ἔρωτα, φοβούμενος μὴ χάσῃ τὸ ἰδανικόν του, προσεπάθει ὅσον τὸ δυνατόν νὰ μὴ τὴν πλησιάζῃ, νὰ μὴ τῆς ὀμιλῇ, ἀλλὰ μόνον νὰ τὴν βλέπῃ ἀπὸ μακρὰν.

\*\*

Συχνὰ ἔβλεπεν ἄρθρα εἰς ἐφημερίδας δι' ἓνα φίλον του, ὅστις δὲν ἦτο ἄξιος τόσων ἐπαίνων. Ἠπόρειδιὰ τὴν ἐπιπολαιότητα τῶν δημοσιογράφων. Ἐπειτα ἔμαθεν ὅτι τὰ ἄρθρα ἐγράφοντο ἀπὸ τὸν ἴδιον. Ἡμέραν τινὰ ἰδὼν τὸν αὐτοεπαινούμενον εἰς συναναστροφὴν, τοῦ λέγει:

— Καλὰ κάνεις ποῦ παινίσσαι μόνος σου, και ἔτσι ποιὸς δὲν σὲ ξέρει και ποιὸς δὲν σὲ διαβάσει σὲ νομίζει πὼς εἶσαι μέγας ἄνθρωπος.

\*\*

Ὁ Σολωμὸς ἦτο τυπικώτατος εἰς μερικὰ πράγματα. Ἡμέραν τινὰ, ὁ ὑπηρετῆς του Λάμπρος τοῦ ἐζήτησε τὴν ἀδειαν νὰ ἐξέλθῃ δι' ἐργασίαν του. Ἄλλ' ἐξερχόμενος ἐλησμόνησε τὴν θύραν ἀνοικτὴν. Τοῦτο ἀντελήφθη ὁ ποιητῆς μετ' ὀλίγον, και ὠργισμένος ἀπέστειλεν ἀμέσως ἄνθρώπους νὰ εὑρουν τὸν ὑπηρετὴν δι' ἐπιείγουσαν ἐργασίαν. Ὁ Λάμπρος ἔτρεξεν ἀμέσως.

— Τί ὄριζετε, σιδρ Κόντε; λέγει ἔντρομος.  
— Τίποτε, Λάμπρο μου, κλείσε τὴν πόρτα, και σύρε 'ς τὴ δουλειά σου!

\*\*

Ὁ Λάμπρος ὄφειλε νὰ εἶναι πάντοτε καλά ἐνδεδυμένος. Ὅταν ὑπηρετοῦσε εἰς τὸ τραπέζι ἐφοροῦσε μαῦρα. Ἡμέραν τινὰ ὑπερβολικῆς ζέσσης ὁ δυστυχῆς ἦτο ὅλος ἰδρωμένος.

— Πῶς, ἰδρώνεις, Λάμπρο;  
— Ναίσκε, σιδρ Κόντε.  
— Καὶ ἰδρώνει τὸ ξύλο;!

\*\*

\* Ἴδε προηγούμενον τεύχος σελ. 677.  
\* Ἀμφιβάλλομεν περὶ τῆς αὐθεντικότητος τοῦ ἀνεκδότου τούτου, τὸ ὅποιον εἶνε γνωστὸν και ἀποδίδεται εἰς διαφόρους.

Ἡμέραν τινὰ ἐνῶ ἐτοιμάζετο νὰ καθήσῃ εἰς τὸ τραπέζι, παρουσιάσθη πτωχὴ ζητοῦσα ἐλεημοσύνην. Ὁ ποιητῆς, ὁ ὁποῖος τὴν ἐγνώριζε και ἦτο πεπεισμένος ὅτι και ἐκείνη και τὰ ὄρφανά τῆς ἦσαν νηστικοί, διέταξε νὰ τῆς δώσουν ὅλον τὸ φαγητόν. Ὁ Λάμπρος ὑπήκουσε ἀλλὰ μετὰ δυσανεκτικῆς. Ὁ ποιητῆς τὸ ἐνόησε και τοῦ εἶπε

— Τί λές, Λάμπρο, ἄς μείνωμε νηστικοὶ σήμερα και νὰ φάῃ αὐτὴ και τὰ ὄρφανά τῆς. Ἐμεῖς θὰ φάμε τὸ βράδυ.

— Διατί, Κόντε, δὲν τῆς δίνετε χρήματα και νὰ φάμε και ἔμεῖς;

— Ἄν τῆς ἔδιναι χρήματα, δὲν θὰ ἀγόραζε χρέας γιὰ τα παιδιὰ τῆς, παρὰ ψωμί και τυρὶ. Κἄπου κἄπου λίγο ζουμί εἶνε καλὸ.

— Τότε θὰ μάθῃ και θάρχεται κάθε μεσημέρι.

— Τότε κ' ἔμεῖς θὰ τρώμε κάθε βράδυ. Τί λές, Λάμπρο, λέω καλά;

— Ναίσκε, Κόντε.

— Μὴν τὸ πῆς τὸ ναίσκε μὲ τὸ στόμα, πὲς το δυνατό με τὴν καρδιά σου, νὰ τὸ ἀκούσω καλά νὰ χαρῶ.

— Ναίσκε... δυνατότερα δὲν μπορῶ, Κόντε.

— Μπράβο, τώρα σὲ ἀγαπῶ, νὰ και ἓνα τάλλαρο νὰ πᾶς νὰ φᾶς 'ς τὴ λοκάντα.

\*\*

Ὁ Σολωμὸς ἠγάπα πολὺ τὰ αὐγά, ἀλλὰ ἠθελεν αὐτὰ νὰ βράσουν ὠρισμένην ὥραν, ἀλλὰ δὲν τὰ ἔτρωγεν. Ὅσάκις λοιπὸν ὁ Λάμπρος ἔπρεπε νὰ βράσῃ αὐγά, ἐγένετο ὁ ἐξῆς περιέργος διάλογος, ἐνῶ ὁ Σολωμὸς ἐκρατοῦσε τὸ ὰρολόγι του:

— Κόντε, ἔτοιμος!  
— Ἐτοιμος, Λάμπρο;  
— Ναίσκε, Κόντε!  
— Βάλτα!  
— Τᾶβαλα!  
— Βγάλ' τα!  
— Τᾶβγαλα!

\*\*

Ἰδὼν ποτὲ εἰς τ' ἀριστερὰ τοῦ καθηγητοῦ Γρασέτη, λόγιον τινὰ, ὅστις εἶχε τὴν ἰδέαν

ὅτι εἶνε μέγας, εἶπε πρὸς τὸν Γρασέτην:

— ὦ! σήμερον ἡ ἀξία σου αὐξάνει κατὰ μίαν δεκάδα, προφασσόρε μου!

Ὁ Γρασέτης ἐγέλασε και ἐσιώπησεν, ὁ δὲ ἄλλος, ὅστις δὲν ἐνόησεν, ἀπήντησε:

— Ἴσως ἔγραψεν ὁ προφασσόρος κἄτι ἔξοχον.

— Ὅχι, ἀπήντησεν ὁ Σολωμὸς, ἀλλ' εἶνε πλησίον ἐνὸς μηδενικοῦ!

\*\*

Ἐν Κερκύρα ὑπῆρξε κάποιος μοχθηρὸς, ὅστις ὅλους ἐκατηγόρει και ἦτο εἰς ἄκρον ἐκδικητικὸς. Ὁ Σολωμὸς δὲν ἐπίστευεν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ εὐρεθῇ εἰς τὸν κόσμον τοιοῦτος ἄνθρωπος. Διὰ νὰ πεισθῇ προσεπάθει νὰ τὸν γνωρίσῃ.

Πράγματι τὸν ἐγνώρισε και τοῦ ἔκαμε πολλὰς περιουήσεις, και ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας τὸν προσεκάλεσεν εἰς γεῦμα. Ὁ ποιητῆς ἐπέισθη ὅτι ἦτο πράγματι ἄνθρωπος φιλοκατήγορος, μοχθηρὸς και ἐκδικητικὸς, διότι και περὶ τῶν μᾶλλον χρηστῶν και ἱκανῶν ἀνθρώπων ὀμίλει κακῶς και ἐκαυχᾶτο διὰ τὰς ἐκδικήσεις του. Τὴν τρίτην ἡμέραν ὁ Σολωμὸς τοῦ λέγει:

— Κύριε, δὲν σοῦ φαίνεται περίεργο ὅτι εἶμαι μαζί σου τόσον περιουητικὸς και σοῦ δείχνω τόσην ἀγάπη, ἀφοῦ εἶνε μόλις τρεῖς ἡμέραις ποῦ σὲ γνωρίζω; Τί λές;

— Κόντε μου, κολακεύομαι ὅτι με ἐκτιμᾶτε τόσον, και ἀποδίδω τοῦτο εἰς τὴν εὐγένειάν σας και εἰς τὴν καλὴν καρδίαν σας.

— Τίποτε ἀπ' αὐτὰ. Ἄκουα ἀπὸ ὅλους ὅτι δὲν χωνεύεις κανένα, ὅτι γιὰ ὅλους λές κακὰ και δὲν τὸ ἐπίστευα και ἠθελα νὰ βεβαιωθῶ ἂν εἶσαι τέτοιος. Τώρα ποῦ ἐπέισθηκα, νὰ φύγῃς και νὰ μὴ σὲ ματαῖδῶ μπροστά μου.

Και ὁ ποιητῆς τοῦ ἔστρεψε τὰ νῶτα.

\*\*

Εἰς μίαν συναναστροφὴν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἀρμοστοῦ ἐν Κερκύρα, λόγος ἐγένετο περὶ τῆς Ἰλιάδος και δὴ περὶ τοῦ δόλου τοῦ Δουρείου ἵππου. Ἐνας Ἀγγλος εἶπεν ὅτι ἡ πρᾶξις ἐκείνη ἦτο ἐλληνικὴ πανουργία (astuzia greca).

— Sì, ἀπήντησεν ἀμέσως ὁ Σολωμὸς, ma per scacciare il barbaro. — Ναί, ἀλλὰ διὰ νὰ διώξουν τὸν βάρβαρον.

\*\*

Εἰς Κέρκυραν ἔμεινε μετερχόμενος τὸν ἱατρὸν ἓνας Κεφαλλῆν, ὅστις παρηκολουθεῖτο ὑπὸ μεγάλου σκύλου. Ὅταν ὁ ἱατρὸς εἰσῆρχετο εἰς τινὰ οἰκίαν πρὸς ἐπίσκεψιν ἀσθενοῦς, ὁ σκύλος

ἔμεινε εἰς τὴν εἴσοδον, ἐξαπλωμένος και περιμένων τὸν κύριόν του. Ἡμέραν τινὰ ὁ σκύλος ἐξηπλώθη πρὸ τῆς θύρας οἰκίας, ὅπου ὑπὸ τὰς στοᾶς τῆς ὁ Σολωμὸς περιεπάτει συνήθως. Ὁ σκύλος ἠμπόδιζε τὸν περιπάτον τοῦ ποιητοῦ. Ἐν τούτοις ὁ ἱατρὸς κατῆλθε και ὁ σκύλος ἀμέσως ἐσηκώθη. Ὁ ποιητῆς ἔκαμε τὰ παραπανά του, ἀλλ' ὁ ἱατρὸς ἐγέλασε. Τότε ὁ Σολωμὸς μὲ ὕφος σοβαρὸν εἶπεν:

— Εἶμαι ὁ κόντες Διονύσιος Σολωμὸς. Ὁ δὲ ἱατρὸς ἀκούων τὴν φράσιν ταύτην περιφρονητικῶς, τὸν ἐκύτταξε και ἔφυγε.

Ὁ Σολωμὸς ἐθεώρησεν ἑαυτὸν προσβεβλημένον και ἀμέσως μετέβη εἰς τὴν ἀρμοδιαν ἀρχὴν ἀπαιτῶν νὰ διωχθῇ ὁ αὐθάδης και ἀνάγωγος ἱατρὸς ἀπὸ τὴν Κέρκυραν.

Φίλος τοῦ ἱατροῦ παρεκάλεσε δεόντως ὅπως μὴ καταδιωχθῇ ὁ ἱατρὸς διὰ τόσον ἀθῶον πρᾶγμα.

— Τότε φεύγεις και σὺ — τοῦ εἶπεν ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀστυνομίας.

Τὸν Σολωμὸν μεγάλως ἐσέβοντο αἱ ἀρχαί.

\*\*

Εἰς τὰ μικρὰ παιδιὰ ὄχι μόνον ἔδιδε ζαχαρωτὰ, ἀλλὰ ὠδήγει αὐτὰ εἰς μαγαζιά και ἠγόραζε τὰ παιγνίδια, τὰ ὅποια ἠθελαν.

Τοῦτο συνέβαινε καθ' ἐκάστην. Ὁ κ. Ἀγγελοσ Ψωρούλας μᾶς εἶπεν, ὅτι εἶχε γεμάτον ἓνα κομὸ ἀπὸ τὰ παιγνίδια, τὰ ὅποια τοῦ εἶχεν ἀγοράσει ὁ ποιητῆς.

\*\*

Ἠγάπα ὑπερβολικὰ τὴν Ἰταλίαν. Ἐγένετο ἕξαλλος ὁσάκις ἠκουεν ἄνθρωπον κατηγοροῦντα τὴν Ἰταλίαν ἢ τοὺς Ἰταλοὺς. Μίαν φορὰν ἐν φ' ἦτο εἰς τὸ τραπέζι, ἔμαθεν ἰταλικὴν ἦταν. Ἄφησε τὸ φαγητόν και ἔκλαυσε και ἦτο κατηφῆς ἐπὶ τινὰς ἡμέρας.

Ἦτο ἐχθρὸς τῆς Αὐστρίας.

\*\*

Ἐτέρπετο ἐν Ζακύνθῳ νὰ περιπατῇ τὴν ἡμέραν μόνος του και εἰς ὠρισμένα μέρη. Τὸ βράδυ ὁμως εὐχαριστεῖτο εἰς τὰς συναναστροφάς, τῶν ὁποίων ἦτο ἡ ψυχὴ.

\*\*

Μεταξὺ τοῦ Νικολάου Λούντζη και τοῦ Σολωμοῦ εἶχεν ἐπέλθει μικρὰ ψυχρότης. Ὁ Λούντζης εἶχε μεταβῆ εἰς Κέρκυραν μετὰ τοῦ υἱοῦ του Δημητρίου. Ἀμέσως μετέβησαν πρὸς ἐπί-

σχεψιν τοῦ μεγάλου συγγενοῦς των.

Κρούει τὴν θύραν ὁ Λούντζης καὶ παρουσιάζεται ὁ ὑπηρέτης Λάμπρος.

— Καλημέρα, Λάμπρο. Ποῦ εἶνε ὁ κόντες;

— Δὲν εἶνε ἐδῶ.

— Πῶς δὲν εἶνε ἐδῶ! ἀκούω τὴν ὁμιλία του.

Ὁ ποιητὴς τότε παρουσιάζεται σοβαρὸς εἰς τὴν θύραν καὶ λέγει:

— Ἀφοῦ δὲν πιστεύεις τὸν δοῦλον μου, ἐγὼ σοῦ λέω πῶς ὁ κόντες Διονύσιος Σολωμὸς δὲν εἶνε ἐς τὸ σπίτι.

Ταῦτα εἰπὼν, ἔκλεισε τὴν θύραν κατὰ πρόσωπον τοῦ κόμητος Λούντζη.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐγένετο ἡ συμφιλίωσις τῆ ἐπεμβάσει φίλων. Τότε ὁ ποιητὴς ἰδὼν τὸν υἱὸν τοῦ Δημήτριου τὸν ἔθεσε μεταξὺ τῶν γονάτων του καὶ τοῦ εἶπε:

— Ξέρεις κολύμπι;

— Ὅσκει! ἀπαντᾷ τὸ παιδί.

— Ξέρεις καβάλλα;

— Ὅσκει!

— Τί ἄγερα ξέρεις λοιπόν;

Ὁ κ. Δημήτριος Λούντζης ἀκόμη ἐνθυμῆται τὴν ἐντύπωσιν ποῦ τοῦ ἐπροξένησαν οἱ μεγάλοι καὶ ζωηροὶ ὀφθαλμοὶ τοῦ ποιητοῦ, ὅταν τοῦ ἔκαμαν τὰς ἐρωτήσεις ἐκεῖνας.

\*\*

Ἦτο ὁ ποιητὴς ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν ἀγγλῶν Ἀρμοστῶν. Ἡμέραν τινὰ δυσηρεστήθη μὲ τὸν Ἀρμοστὴν καὶ δὲν μετέβη πλέον εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ὁ Ἀρμοστὴς ὁ ὁποῖος δὲν ἠθέλε νὰ χάσῃ τὴν φιλίαν τοῦ ποιητοῦ, ἀφοῦ ματαίως μετεχειρίσθη μέσα συμφιλίωσος, ἀποστέλλει ἡμέραν τινὰ τὸν ὑπασπιστὴν του, παρακαλῶν τὸν ποιητὴν νὰ μεταβῇ εἰς τὰ ἀνάκτορα δι' ἐπείγουσαν ὑπόθεσιν.

Ὁ ποιητὴς μετέβη ἀμέσως εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἔμεινε ὅμως εἰς τὴν εἴσοδον καὶ παρεκάλεσε τὸν θυρωρὸν νὰ ἀναγγεῖλῃ εἰς τὴν αὐτοῦ Ἐξοχότητα ὅτι εἶνε εἰς τὰς διαταγὰς του. Ὁ Ἀρμοστὴς τρέχει νὰ δεχθῇ τὸν ποιητὴν καὶ νὰ τὸν παρακαλέσῃ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν αἴθουσαν. Ματαίως. Ἐμεινε κάτω ὁ ποιητὴς εἰς τὴν εἴσοδον, συνωμίλησαν καὶ ἔφυγε.

\*\*

Ὁ ποιητὴς ἦτο εὐχάριστος καὶ ὁσάκις ἐξήτει κάτι, πάντοτε προσεπάθει ν' ἀστείευεται. Ζητῶν ποτὲ παρὰ τοῦ φίλου του Ἀντωνίου Μάτεσι, τοῦ συγγραφέως τοῦ Βασιλικοῦ, τὰς Ποιήσεις τοῦ Κατούλλου διὰ τῆς μαγειρίσσης

τῆς ἐπιφερόσης τὴν ἐπιστολήν, ἔγραψεν οὕτω:

*È pregato l' amico Matessi di dare un occhiata alla collezione degli antichi poeti latini, e di consegnare subito alla donna che gli si presenterà il volume che troverà contenere i poemi di Catullo, il quale spero non si offenderà di esser tradotto da due mani che per esser avvezze a negozi di cucina, non sono certamente le più a portata di fargli onore.* « Παρακαλεῖται ὁ φίλος Μάτεσις « νὰ δώσῃ μίαν ματιὰν εἰς τὴν συλλογὴν τῶν « ἀρχαίων λατίνων ποιητῶν, καὶ νὰ ἐγχειρίσῃ « ἀμέσως εἰς τὴν γυναῖκα, ἡ ὁποία παρουσιάζεται, τὸν τόμον τὸν περιέχοντα τὰς ποιήσεις « τοῦ Κατούλλου, ὁ ὁποῖος, ἐλπίζω, ὅτι δὲν θὰ « προσβληθῇ, διότι θὰ μεταφέρεται ἀπὸ δύο χεῖρας « συνειθισμένως μὲν εἰς τὰ ἔργα τοῦ μαγειρίου « ἀλλ' οὐχὶ βεβαίως τὰς καταλληλοτέρας « διὰ νὰ τοῦ προσδώσῃ τὴν τιμὴν ».

Ὁ ποιητὴς παίζει ἐνταῦθα μὲ τὴν λέξιν tradotto, σημαίνουσαν καὶ τὴν μεταφορὰν καὶ τὴν μετάφρασιν.

\*\*

Τῆ 21 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1850, ἐνῶ ὁ Σολωμὸς ἦτο εὐθυμος, αἰφνης κατελήφθη ὑπὸ λύπης καὶ εἶπεν ὅτι ἡ ἀνεψιά του ἀπέθανε. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἔλαβεν ἐπιστολήν, ἡ ὁποία τοῦ ἀνήγγελλε πράγματι ὅτι κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην εἶχεν ἀποθάνει ἡ ἀνεψιά του. Τοῦτο μᾶς διηγῆθη ὁ ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Δημήτριος.

\*\*

Ἀπὸ τὰ κόμματα τῆς Ἑπτανήσου ὁ Σολωμὸς συνεμερίζετο μᾶλλον τὰς ἰδέας τῶν μεταρρυθμιστῶν, διότι ἐνόμιζεν ὅτι δὲν ἦτο εὐκολὸς ἡ Ἑνωσις τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Μεταβὰς τὸ πρῶτον εἰς Κέρκυραν ὡς βουλευτὴς ὁ ἡζοσπάστης Γεώργιος Βερούκιος, ἐπεθύμει νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὸν μέγαν συμπολίτην. Ἡμέραν τινὰ ἦτο εἰς τὴν πλατεῖαν μὲ ἄλλον ζακύνθιον ἡζοσπάστην βουλευτὴν. Μετὰ τὴν τυπικὴν παρουσίαν ὁ Σολωμὸς τοὺς ἀπεχαιρέτησε καὶ ἐπροχώρησε. Μετὰ τρία τέσσαρα βήματα, σταματᾷ καὶ λέγει εἰς τὸν φίλον:

— Anche questo è di quelli? (Καὶ τοῦτος εἶνε ἀπ' αὐτοῦ; δηλαδὴ ἡζοσπάστης).

— Sì (Ναί).

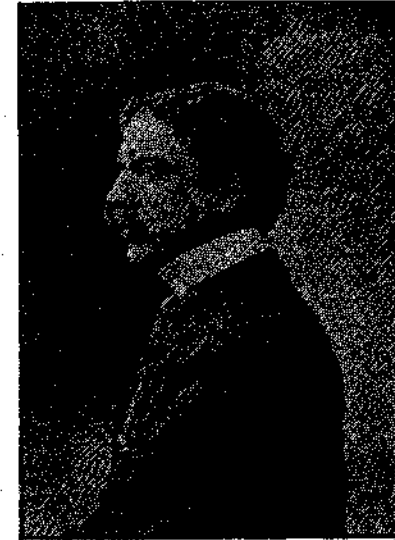
Τότε ὁ ποιητὴς λαβὼν σοβαρὰν στάσιν εἶπε πρὸς τὸν Βερούκιον:

— *Ardua la vostra impresa ed' imatura: Δυσχερὴς ἡ ἐπιχείρησις σας καὶ πρόωρος.*

Ὁ Βερούκιος, ὅστις μᾶς διηγῆθη τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο μᾶς προσέθεσε: « Σὰς βεβαίως, φίλε μου, ὅτι μοῦ ἔκαμαν μεγάλην ἐντύπω-

» σιν αἱ λέξεις ἐκεῖναι καὶ μοῦ ἐφάνη ὅτι τὸ  
» βλέμμα του μοῦ διεπέρασε τὴν καρδίαν, διότι  
» ἦτο ὁ ποιητὴς τοῦ Ὑμνου, ὅστις μοῦ ὁμιλεῖ,  
» ἀλλ' ἔμεινα σταθερὸς εἰς τὰς ἀρχὰς μου καὶ  
» δὲν μετενόησα μὲ ὅσα καὶ ἂν ὑπέφερα ».

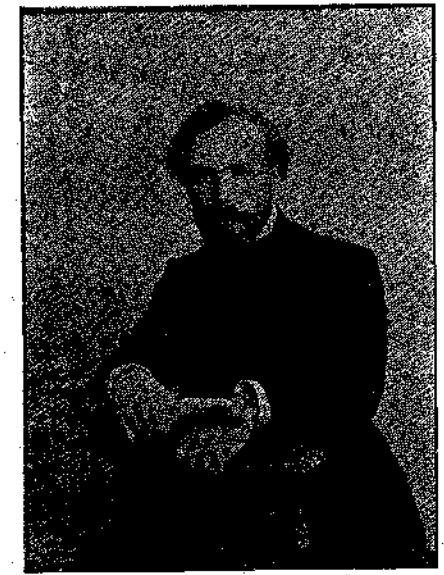
ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ



Π. ΛΕΩΝ



Μ. ΜΙΡΑΤ



Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ



ΜΑΞΙΜ ΓΟΡΚΥ

## ΕΙΚΟΣΙΕΞΗ ΚΑΙ ΜΙΑ

Διήγημα

Ημεθα είκοσιέξη, είκοσιέξη ζωντανές μηχανές, κλεισμένες σ' ένα ύγρον υπόγειο, όπου από το πρωί έως το βράδυ εξυμώναμε κ' εφτιάναμε μικρά ψωμάκια και κουλουράκια. Τα παράθυρα του υπογείου μας έβλεπαν σε μια τάφρο, κτισμένη με τούβλα, πράσινα από την ύγρασία· τα γυαλιά των παραθύρων ήσαν προφυλαγμένα απ' έξω μ' ένα πυκνό σιδερένιο δίχτυ, και το φώς δεν ήμπορούσε να φθάση σ' εμάς ανάμεσα από το δίχτυ αυτό, τό σκεπασμένον από την αλευρόσκονη.

Ο κύριός μας είχε προφυλάξει έτσι τα παράθυρα δια να μην ήμπορούμε να δώσωμ' ένα κομμάτι ψωμί στους φτωχούς ή στους φίλους μας που ήσαν άεργοι κ' έπεινούσαν· ο κύριός μας μάς ώνόμαζε κατεργάρηδες και μάς έδινε στο γεύμα, άντι κρέας, χαλασμένα έντόσθια...

Έξούσαμε σαν φυλακισμένοι και υποφέραμε μέσα σ' ένα πέτρινο κλουβί, χαμηλό και πληχτικό, γεμάτο από καπνίες και άράχνες. Έπιγόμεθα μέσα στους παχείς τοίχους, καταλασπωμένους και μουχλιασμένους... Ξυπνούσαμε στις πέντε το πρωί χωρίς να χορτάσωμε τον ύπνο μας, και σκνθρωποί, αδιάφοροι, άρχίζαμε στις έξη να φτιάνωμε τα κουλουράκια με την ζύμη που είχαν έτοιμάσει οι άλλοι την ώρα που έμεις ακόμα έκουμάμαστε. Και όλην την ήμερα, έως τας δέκα το βράδυ, άλλοι άνοιγαν επάνω σ' ένα τραπέζι τη ζύμη και προσπαθούσαν με μερικάς κινήσεις να μην αφίνουν να μουδιάζουν τα μέλη των, άλλοι εξύμωναν το άλευρι με το νερό. Και όλην την ήμερα έμουρμούριζε μελαγχολικά το νερό που έβραζε μέσα στη χύτρα· το φτυάρι έκαμνε ένα διαρκή θόρυβον μέσα σ' τον φούρνο. Από το πρωί έως το βράδυ έκαιε ο φούρνος, και ή κόκκινη αντανάκλασις της φωτιάς έτρεμούλιαζεν επάνω στον τοίχο σαν να μάς έπεριπαιζε σιωπηλά. Ο πελώριος φούρνος έμοιαζε με άμορφο κεφάλι φανταστικού τέρατος, που έβγαίνει μέσ' από το πάτωμα, με άνοιχτό πλατύ στόμα, γεμάτο φωτιά, φυσούσεν επάνω μας τη ζεστήν άναπνοή του και έκύτταζε την άτέλειωτην έργασία

μας με δύο μαύρα θερμά χάσματα τοποθετημένα στο μέτωπόν του επάνω. Ήσαν σαν δύο μάτια, άγρια και φανταστικά μάτια τέρατος· μάς έκύτταζαν πάντα με την ίδιαν αιώνια λυπητερή ματιά, σαν κουρασμένα να βλέπουν δούλους, που τίποτε ανθρώπινον δεν ήμπορούσαν να έλπίζουν απ' αυτούς και τους περιφρονούσαν με την ψυχρή περιφρόνησι του σοφού.

Κάθε ήμερα άπαράλλακτα, μέσα στην αλευρόσκονη, μέσα στη λάσπη που την έφερναν τα πόδια μας από την αύλή, μέσα στη βαρεία και μολυσμένη άτμοσφαιρα, άνοιγαμε τη ζύμη και εφτιάναμε τα κουλουράκια· τα έβράχαμε με τον ιδρώτα μας κ' έμισούσαμε την έργασία μας με μίσος βαθύ· ποτέ δεν έτρώγαμε ό,τι έβγαине από τα χέρια μας· έπροτιμούσαμε το μαύρο ψωμί. Καθισμένοι σ' ένα μακρύ τραπέζι, ο ένας άπέναντι του άλλου, — έννια με έννια — επί ώρες όλόκληρες έκινούσαμε μηχανικώς, χωρίς να προσέχωμε, τα δάχτυλά μας, τόσον ήμεθα συνηθισμένοι σ' αυτή την έργασία. Και το πρόσωπον καθενός μάς ήτο τόσω γνωστόν που έγνωρίζαμε και τας ρυτίδας ακόμη ο ένας του άλλου. Δεν έλέγαμε ούτε λέξι, συνειθισμένοι να μένωμεν σιωπηλοί όσάκις δεν ύβριζόμαστε — γιατί πάντα εύρισκει κανείς άφορμή να ύβρίση έναν άνδρα. Άλλά και αυτό έγίνετο σπανίως — σε τί ήμπορεί κανείς να έχη άδικον όταν ήγε μισοπεθαμένος, ψεύτικος, όταν όλα του τα αισθήματα πνίγονται από το βάρος της έργασίας; Άλλ' ή σιωπή προσενει τρόμον και θλίψιν μόνον εις εκείνους που τα έχουν ειπή όλα και τίποτε δεν τους μένει να είπουν. Εκείνοι όμως που δεν άρχισαν ακόμη να όμιλούν — γι' αυτούς ή σιωπή είναι απλή και εύκολη... Και όμως μερικές φορές έτραγουδούσαμε: εις το μέσον της έργασίας κάποιος εξαίφνα άνεστέναιζε τον βαθύ στεναγμό κουρασμένου άλλογού, και άρχιζε κανένα σκοπό μελαγχολικό, απ' εκείνους που ή μελωδία των, σαν κλάμα και σαν χάδι, έλαφρώνει πάντοτε το βάρος που πιέζει την ψυχή του τραγουδιστού. Ένας απ' όλους μας τραγουδεί,

και κατ' άρχάς προσέχομεν όλοι στο τραγουδι του, που άκούεται ξεψυχισμένο κάτω από την βαρειάν όροφή του υπογείου, σαν μικρή φλόγα φωτιάς μέσα στην έρημο, μιάν ύγρη νύχτα του φθινοπώρου, όταν ο σκοτεινός ουρανός βαρύνει επάνω εις την γήν σαν μολυβένια στέγη. Έπειτα άρχίζει ένας άλλος να τον συνοδεύη — και τώρα δύο φωνές κυμαίνονται άπαλά και πάραπονετικά στην βαρειάν άτμοσφαιρα του στενού λάκκου μας. Και εξαίφνα όλοι μαζί συνοδεύουν, και το τραγουδι φουσκώνει σαν κύμα, γίνεται δυνατότερο, ισχυρότερο· νομίζεις πως πλατύνει τους βαρείς, ύγρους τοίχους της πέτρινης φυλακής μας...

Όλοι μαζί τραγουδούν, και οι είκοσιέξη αι δυνατά φωνά, συνειθισμένοι εις την συμφωνίαν αυτήν, γεμίζουν το υπόγειο, και το τραγουδι στενοχωρεμένο επάνω στης πέτρης των τοίχων, στενάζει, κλαίει και ζωηρεύει την καρδιά με έναν πόνον άπαλό, ξυπνά παλές λύπες και προκαλεί άγωνίαν... Οι τραγουδισται άναστενάζουν βαθειά και βαρεία· κάποιος απ' αυτούς διακόπτει εξαίφνα το τραγουδι του, στέκεται ν' άκούση τους άλλους, έπειτα ξαναχύνει την φωνήν του μέσα εις το γενικόν κύμα. Άλλος, έπειτα από ένα άχ! άγωνιώδες, ξαναρχίζει με μάτια κλεισμένα, και ίσως το κύμα των ήχων πλατύ, ισχυρόν, του φαίνεται σαν δρόμος που πηγαίνει εκεί κάτω, μακρυνά, φωτισμένος από τον λαμπρόν ήλιο, πλατύς δρόμος που φαντάζεται πως τον διαβαίνει όλοένα.

Η φλόγα του φούρνου εξακολουθει να σιγοτρέμει, και εξακολουθει το φτυάρι να τριζη άπάνω στα τούβλα, το νερό κοχλάζει μέσα στη χύτρα, και ή αντανάκλασις της φωτιάς επάνω εις τον τοίχον τρέμει και γελά σιωπηλή... Και χύνομε μέσα σε ξένα λόγια την δυστυχία μας, την βαρειάν άγωνίαν ανθρώπων στερημένων το φώς, την άγωνία των δούλων. Κ' έξούσαμε έτσι και οι είκοσιέξη, εις το υπόγειο μιας λιθίνης οικίας, και ή ζωή μας ήτο βαρεία σαν να ήσαν αι τρεις όροφαι της οικίας αυτής κτισμένοι επάνω στους ώμους μας.

Άλλ' εκτός του τραγουδιού αγαπούσαμε και κάτι άλλο που άντικαθιστούσε για μάς τον ήλιο. Εις το δεύτερον πάτωμα ήτον ένα εργαστήρι κεντημάτων, και μαζί με τ' άλλα κορίτσια που ειργάζοντο εκεί, ήτον και ή Τάνια, δεκαέξη ετών. Κάθε πρωί, ένα μικρούτσικο ροδοκόκκινο προσωπάκι έκύτταζε στο υπόγειό μας από τα άνοιγμα της θύρας του διαδρόμου με

γελαστά γαλανά μάτια, και μια ζωηρά, χαυδευτική φωνή μάς εφώναζε:

— Τα κουλουράκια μου, καλοί μου φυλακισμένοι!

Όλοι έκυττάζαμε προς το μέρος που ήρχετο ή καθαρά αυτή φωνή, πολύ γνωστή μας, και έβλέπαμε χαρούμενο και με άφελή καλωσύνην το άγνόν αυτό πρόσωπον της κόρης με τμόμορφο της χαμόγελο. Είχαμε συνηθίσει και μάς προσενοούσεν εύχαρίστησι να βλέπαμε τη μύτη της επάνω στο γυαλί και τα μικράτης λευκά δόντια που έλαμπαν κάτω από τα ροδοκόκκινα γελαστά χείλη. Έτρέχαμε ποιδς να της πρωτανοίξη την θύρα, και εκείνη χαρούμενη, χαριτωμένη έμπαινε μέσα, με το κεφάλι λίγο γυρμένο, όρθη και πάντα γελαστή. Μια μακρυνά και παχειά καστανή πλεξίδα έπερτε από τους ώμους στο στήθος της επάνω. Έμεις λερωμένοι, σκνθρωποί, άσχημάνθρωποι, την έκυττάζαμε από πάνω ως κάτω — το κατώφλι της θύρας ήτο τέσσαρες βαθμίδες ύψηλότερο από το έδαφος — την έκυττάζαμε με σηκωμένα τα κεφάλια και της λέγαμε την καλημέρα και κανένα ιδιαίτερο λογάκι που μόνον γι' αυτήν το βρίσκαμε μέσα μας. Μιλώντας μαζί της ή φωνές μας ήταν άπαλώτερες, τα άστεία μας ολιγώτερον χυδαία. Γι' αυτήν — έγινόμαστε διαφορετικοί. Και ο φούρναρης τραβούσε μια φτυαριά κουλουράκια, τα πιό χροσά και τα πιό καλοψημένα, και τα έρριχνε μ' έπιτηδειότητα από το φτυάρι στην ποδιά της Τάνιας.

— Πρόσεχε, μη σε καταλάβη ο άφέντης, της έλέγαμε πάντα. Εκείνη γελούσε πονηρά και μάς εφώναζε χαρούμενη:

— Γειά σας, καλοί μου φυλακισμένοι! — και έφευγε σαν μικρό ποντίκι.

Αυτό ήτον όλο... Άλλά, επί πολυ μιλούσαμε έπειτα μεταξύ μας μ' εύχαρίστησιν — έλέγαμε πάντοτε τα ίδια πράγματα που είχαμεν ειπή χθές και κάθε ήμεραν — και εκείνη και έμεις και κάθε τί γύρω μας ήταν όπως χθές και όπως κάθε ήμεραν.

Είναι πολυ δυσάρεστον και λυπηρόν πράγμα ή ζωή δι' έναν άνδρα όταν τίποτε δεν αλλάζει γύρω του· και αν αυτό δεν φονεύη την ψυχήν του, τόσω περισσότερον θλιβερά γίνεται ή κατάστασις αυτή... Μιλούσαμε πάντοτε για της γυναίκης με τέτοιον τρόπο που πολλές φορές άηδιάζαμε με τα άναίσχυντα λόγια μας, και ήτο φυσικόν γιατί αι γυναίκης που έγνωρίζαμε δεν ήξιζαν βέβαια περισσότερα. Για την Τάνια όμως ποτέ δεν είπαμε κακό, ποτέ

και όχι μόνον κανείς από μās δέν έτολμοϋσε νά τήν έγγξή άλλ' ούτε ποτέ ήκουσε από τὰ χείλη μās χονδρά άστεία. Ίσως διότι ποτέ δέν έμενε πολλήν ώρα μαζί μās: σάν άστρο πού έλεφτε άπ' τόν ουρανό, περνούσε άπ' έμπρός μās και έχάνετο' άλλ' ίσως διότι ήτο μικρού- τηση και πολύ όμορφη και κάθε ώραίο πρά- γμα είναι σεβαστόν εις τούς χωριάτες. Έ- πείτα, μολονότι ή δουλική εργασία μās ήμπο- ρούσε νά μās κάμη άπαθείς σάν βώδια και άναίσθητους, ήμεθα έν τούτοις άκόμη άνθρω- ποι και, όπως όλοι οι άνθρωποι, δέν ήτο δυ- νατόν νά ζήσωμε χωρίς κάτι κ' έμεις νά λα- τρεύωμε. Τίποτε καλλίτερο άπ' αυτήν δέν εί- χαμε, ούτε κανένας άλλος έδιδε προσοχή σ' έμās τούς κατοίκους τού ύπογειού — κανένας, και όμως τόσοι άνθρωποι κατοικούσαν στο ίδιο σπίτι. Και τέλος — και αυτό ήτο βέβαια τó σπουδαιότερον — όλοι τήν ένομιζαμε σάν ιδί- κή μās, κάτι πού ύπήρχε χάρις εις τὰ κουλου- ράκια μās: τó έθεωρούσαμε σάν χρέος μās νά τής δώσωμε κουλουράκια ζεστά, κάτι σάν καθη- μερινή προσφορά εις ένα είδαλον, κάτι σάν μιá συνήθεια θρησκευτική πού κάθε ήμέρα μās έκαμνε πιό άφοσιωμένους. Έκτός τὰ κου- λουράκια, έδίδαμε εις τήν Τάνια και συμβου- λās — νά ντύνεται πιό ζεστά, νά μήν τρέχη τόσο βιαστική στης σκάλες, νά μήν σηκώνη πολύ βαρειές άγκυλίδες ξύλα. Άκουε τής συμ- βουλές μās με χαμόγελο, άπαντούσε με γέλια και ποτέ δέν ύπήκουε: δέν έκακιώναμε γι' αυτό μās ευχαριστούσε μόνον νά τής δείξωμεν ότι έφροντίσαμε γι' αυτήν.

Συχνά μās έζητούσε καμμιά χάρι: νά τής άνοίξωμε τή βαρεία θύρα τού ύπογειού, νά τής σχίσωμε ξύλα: και πάντοτε ήμεθα πρόθυμοι, και ύπερήφανοι μάλιστα.

Άλλ' όταν ένας από μās τήν παρακάλεσε μιάν ήμέρα νά τού διορθώση τó μονάκριβον ύποκάμισό του, άποκρίθηκε με κάποιαν περι- φρόνησι:

— Νάτα δά! πώς όχι! . . .

Έμεις τόν περιγέλασαμε και ποτέ πιά δέν τής έζητήσαμε τίποτε. Τήν άγαπούσαμε — αυτό τὰ έξηγει όλα. Ο άνθρωπος θέλει πάντα κά- ποιον ν' αγαπά: και όμως κάποτε ή άγάπη αυτή είναι τυραννική και ταπεινωτική και ήμ- πορεί νά δηλητηριάση τήν ζωήν τού κλησίον διότι, μολονότι αγαπά, δέν λησμονεί όμως ο άνθρωπος και τó αγαπώμενον πρόσωπον. Έ- πρεπε ν' αγαπούμε τήν Τάνια γιατί κανέναν άλλον δέν είχαμε ν' αγαπήσωμε.

Κάποτε ένας από μās έκαμεν έξαφνα αυτήν τή σκέψη:

— Και γιατί αυτές ή περιποιήσεις; Δέν είναι δά και τίποτε έκτακτο. Μά τήν άλήθεια τó παρακάνομε!

Τού δώσαμε νά καταλάβη άμέσως και άρ- κητά βαναύσως. Είχαμεν άνάγκη κάτι ν' αγα- πούμε: εδρέθηκε ή Τάνια, και τήν αγαπήσαμε και οι είκοσιέξη, και τήν θεωρούσαμε σάν κάτι ιερόν, και όποιος μιλούσεν εναντίον της ήτον έχθρός μās. Ίσως δέν άξιζε πραγματικώς τήν άγάπη μās: άλλ' ήμεθα είκοσιέξη και τήν άγά- πη μās ήθέλαμε νά τήν σεβωνται όλοι.

Η άγάπη δέν είναι όλιγοτερον βαρεία άπό τó μίσος και γι' αυτό ίσως μερικοί εργαί- σται βεβαιώνουν ότι τó μίσος είναι γλυκύτε- ρον παρά ή άγάπη. . . Γιατί τότε δέν άποφεύ- γουν τούς άνθρώπους, αν αυτό είναι άληθές; . . .

\*\*

Ο κύριός μās είχε και άλλο εργαστήρι πού κατεσκεύαζαν τσουρέκια, ένας τοίχος τó έχώ- ριζε από τó δικό μās: άλλ' οι εργαίται, τέσσε- ρις, έθεωρούσαν τόν έαυτόν τους άνώτερον και δέν μās έπλησίαζαν: έγελοϋσαν περιφρονη- τικώς όταν μās συναντούσαν στην αύλή: άλλά κ' έμεις δέν έπηγαίναμε στο εργαστήρι των: μās ήτο άπηγορευμένον μήν τύχη και κλέψωμε τὰ τσουρέκια. Είχαμ' ένα μίσος σ' αυτούς, διότι ή εργασία των ήτον εύκολώτερη και όμως έπλη- ρώνοντο καλλίτερα, είχαν καλλίτερον τροφήν, μεγαλείτερον και φωτεινότερον εργαστήρι και όλοι ήσαν καθαροί και ρωμαλέοι: έμεις όλοι είμεθα κίτρινοι πολλοί με νοσήματα δερμα- τικά, άλλοι έλαεινοί από ρευματισμούς. Τās εορτάς έφορούσαν εκείνοι σακάκια και τὰ πα- πούτσια των έτριζαν: δύο είχαν φινσαρμόνικες, και όλοι έπήγαιναν νά περιπατήσουν εις τόν δημόσιον κήπο: έμεις ήμεθα κουρελιασμένοι και με τρυπημένα παπούτσια και ή άστυνομία δέν μās επέτρεπε νά πάμε στον κήπο. Πώς ήτο δυνατόν νά τούς αγαπούμε!

Μιάν ήμέρα ο κύριος έδωξε έναν άπ' αυ- τούς, έπειδή ήτον μέθυσος, και έπήρε έναν άλλον. Ο νέος εργαίτης ήτο στρατιώτης, έφο- ρούσε μεταξωτό γελέκο και είχε ρολόι με χρυσήν άλυσίδα. Ημαστε περιεργοι νά ιδούμε ένα τέτοιον αφέντη και έβγαίναμε τότε ο ένας και τότε ο άλλος κάθε στιγμή στην αύλή.

Μά ήλθε μόνος του στο ύπόγειό μās. Η- νοιξε τή θύρα με μιá κλωτσιά, έστάθηκε στο

κατώφλι χαμογελώντας χωρίς νά τήν κλείση, και μās ειπε:

— Ο Θεός μαζί σας! Καλή μέρα, παιδιά.

Ο παγωμένος άέρας έμπαινε στο ύπόγειο σάν καπνός και εκείνος από τó κατώφλι μās ένύτταζεν άπ' έπάνω ως κάτω, και κάτω από τó στριμμένο ξανθό μουστάκι του εφαινονταν κάτι μεγάλα κίτρινα δόντια. Πραγματικώς τó γε- λέκο του ήτον κάτι τι έκτακτο, μαζί με κεντη- μένα λουλουδία. θαρρούσες πώς έλαμπε και τὰ κουμπιά του λές και ήταν από κόκκινες πέτρες. Έφορούσε και τήν άλυσίδα.

Ήταν ώραϊός ο στρατιώτης αυτός, ύψηλός, ρωμαλέος, με κόκκινα μάγουλα, και τὰ μεγάλα γαλανά μάτια του ένύτταζαν χαϊδευτικά και ει- λικρινή. Έφορούσε έναν άσπρον κοκκο, καλά κολαρισμένον και κάτω από τήν καθαρή ποδιά του έβλέπαμε τής άκρες των ύποδημάτων του μυτερές όπως ήτον ο συρμός και γυαλιστερές. Ένας από μās τόν παρακάλεσε με σεβασμόν νά κλείση τήν θύρα: έμπήκε μέσα και ήρχισε νά μās έρωτά γιá τόν κύριόν μās.

Μιλούσαμεν όλοι μαζί γιá νά τού είποϋμε πώς ο κύριος ήτον ένας παλιάνθρωπος, ένας κατεργάρας, ένας κακοϋργός, ένας δήμιος—ότι ήμπορούσαμε νά είποϋμε γι' αυτόν και πού δέν είναι δυνατόν νά γραφή. Ο στρατιώτης ήκουε, ένιούσε τó μουστάκι του και μās ένύτταζε με ήρεμη και καθαρή ματιά.

— Και έχετε άπ' έδώ πολλά κοριτσάκια. . . ειπεν έξαφνα.

Μερικοί έγέλασαν σιγά, άλλοι έμόρφασαν με κάποιαν ευχαρίστησι, και ένας άπ' όλους ειπε τού στρατιώτου πώς ήταν έννια κορίτσια.

— Και πώς τὰ περνάτε μαζί των; ήρώτησε μισοκλείων τó μάτι

Άρχισαμε πάλι τὰ γέλια, κάτι γέλια μισά. . . Πολλοί ήθελαν νά τού δείξουν πώς κάτι ήσαν κ' αυτοί, σάν εκείνον, άλλά δέν ήξευραν, ούτε ήμπόρεσαν. Κάποιος τó ώμολόγησε και ειπε:

— Δέν είμαστε έμεις γιá τέτοιες δουλειές. . .

— Α, ναι, σās είναι δύσκολο, ειπε με βε- βαιότητα και μās ένύτταζε έναν έναν.

— Είπατε σάν νά ποϋμε. . . Νά, δέν έχετε παρουσιαστικό. . . καθως πρέπει. . . δέν κά- νετε έντύπωσι, θέλω νά πώ! Και ή γυναίκα— χρειάζεται νά τής κάνη κανείς έντύπωσι. Πρέ- πει νά ήναι καλοκαμωμένο τó σωμα, όλα νά ήναι καλά. Και εκτιμά και τούς δυνατούς. . . Νά έχη κανείς χέρια, νά, τέτοια!

— Και έπειτα πρέπει νά ήναι κανείς ντυ- μένος με τούς κανόνες. . . όπως ταιριάζει τού

καθενός. . . Κυττάζτε έμένα. Έγώ δέν τρέχω πίσω άπ' τής γυναίκες: έρχονται εκείνες, πέντε πέντε, και κρεμνιώνται στο λαιμό μου. . .

Άκούμπησεν έπάνω σ' ένα σάκκον με άλεύρι και μās διηγήθηκε τó πώς τόν αγαπούσαν αι γυναίκες και με τί τόλην τās μετεχειρίζετο, Έπειτα άνεχώρησε και όταν ή θύρα εκλεισε έμείναμε πολλήν ώρα σιωπηλοί, σκεπτόμενοι όσα μās ειπε. Και έπειτα, δέν είξεύρω πώς, έξαφνα άρχισαν όλοι νά μιλούν, και εφάνηκε ότι εις όλους μās είχε άρέσει. Άπλό και καλό παλληκάρι, ήλθε σέ μās, έμεινε λίγην ώρα, ώμίλησε μαζί μās, πού κανένας δέν ήρχετο, κανένας δέν μās μιλούσε με τέτοιον φιλικόν τρόπο. . . Και εξακολούθησαμε νά μιλούμε γι' αυτόν και γιá τούς μέλλοντας έρωτάς του με τής κεντήρες, πού όταν μās συναντούσαν στην αύλή άλλαζαν δρόμο κ' έδάγκναναν τὰ χείλη των, ή ήρχοντο κατ' έπάνω μās χωρίς νά μās λογαριάζουν έμās διόλου. Κ' έμεις τής έθαν- μάσαμε μόνον στην αύλή και όταν έπερνούσαν έμπρός στα παραθύρα μās. Όταν ήμεθα μόνον όμιλούσαμε γι' αυτές, άλλά με τέτοιον τρόπο, πού αν μās ήκουαν θά ήσθάνοντο όλες λύσαν. . .

— Μά, αν άρχιζε. . . και με τήν Τάνια μās! ειπεν έξαφνα ένας από μās άνήσυχος.

Όλοι έσιωπήσαμε σάν κεραυνωμένοι, από τὰ λόγια του. Είχαμε κάπως λησμονήσει τήν Τάνια με τόν στρατιώτη, με τó ώραϊον και ύψηλόν τον άνάστημα. Έπειτα άρχισαμε μιá θορυβάδη συζήτησι. Μερικοί έλεγαν ότι ή Τά- νια δέν θά έφθανε ως εκεί, άλλοι έβεβαίωσαν πώς δέν θά μπόρουσε ν' άντισταθή εις τόν στρατιώτην, άλλοι έπρότειναν αν ο στρατιώτης τὰ έβανε μαζί της νά τόν σπάσωμε στο ξύλο. Και έπι τέλος όλοι άπεφάσισαν νά τούς πα- ραμονεύωμε και νά προειδοποιήσωμε τó κο- ρίτσι δια νά φυλαχθή άπ' αυτόν. . . Και έτσι έπαυσε ή συζήτησις.

\*\*

Έπέρασε περίπου ένας μήνας: ο στρατιώτης έψηγε τὰ τσουρέκια, διεσκέδαζε με τής κεντή- τρες, ήρχετο συχνά στο ύπόγειό μās, άλλά δέν διηγείτο τίποτε από τούς έρωτάς του με τὰ κορίτσια: έστριβε μόνον τó μουστάκι του κ' έ- ξεροκατάπινε.

Η Τάνια ήρχετο κάθε πρωί και μās ζη- τούσε κουλουράκια και, όπως πάντοτε, ήτον χαρούμενη, χαριτωμένη, εύπροσήγορος μαζί μās. Έδοκίμασαμε ν' άνοίξωμε όμιλία γιá τόν στρατιώτη. Τόν άπεκάλει κμοσχάρι άνοιχτομά-

τικο» και αυτό μας ήσυχασε. Ήμεθα υπερήφανοι για το κορίτσι μας βλέποντες το πώς ή κεντήτρες κυνηγοῦσαν τὸν στρατιώτη· ὁ τρόπος τῆς Τάνιας πρὸς αὐτὸν μᾶς ἀνύψωνεν ὅλους καί, σύμφωνα με τὸν ἰδικὸν τῆς τρόπον ἀρχίσαμε κ' ἐμεῖς νὰ τὸν μεταχειρίζομεθα με κάποια περιφρόνησι. Καὶ ἐκείνην τὴν ἀγαπούσαμε ἀκόμη περισσότερο καὶ τὴν ὑποδεχόμεθα τὸ πρῶτ' ἀκόμη πιὸ ζεστὰ καὶ πιὸ καρδιακά.

Μιὰν ἡμέραν ὁμως ἦλθε ὁ στρατιώτης στὸ ὑπόγειο· ἦταν λίγο στὸ κέρφ' ἐκάθησε καὶ ἀρχισε νὰ γελᾷ καὶ ὅταν τὸν ἠρωτήσαμε τί τρέχει, μᾶς εἶπε:

— Ἀνὸ ἀπ' αὐτὲς ἐμάλωσαν γιὰ μένα... Ἡ Λύδκα με τὴν Γρούσκα... Τὴν ἔπιασε ἀπ' τὰ μαλλιά, τὴν ἔριξε κάτω καὶ τὴν καβαλλίκεψε... χὰ, χὰ, χὰ! Ἐξέσχιον τῆς μύτες των... ἐκουρелиώστηκαν! Μὰ γιατί ἡ γυναῖκες νὰ μὴν πιάνονται τίμα; Γιατί νὰ γρατσουνίζονται ἔτσι δά;

— Ἐγελούσε διαρκῶς, καθήμενος ἐκεῖ καὶ χιροῦμενος. Ἐμεῖς δὲν ἐμιλούσαμε. Αὐτὴν τὴ φορὰ, δὲν ἤξεύρω γιατί, ἀισθανθήκαμε σὰν μίσος γι' αὐτόν.

— Τύχη ποῦ τὴν ἔχω με τῆς γυναῖκες, αἱ; Εἶναι κομωδία! Φθάνει νὰ τοὺς κάνω τὸ μάτι, κ' ἐτελείωσε ἡ δουλειά μου! Διάβολε!

Ἐκτυποῦσε τὰ χέρια του δυνατὰ ἐπάνω στὰ γόνατά του. Καὶ μᾶς ἐκύτταξε μ' ἕναν τρόπο σὰν ν' ἀποροῦσε καὶ ὁ ἴδιος με τὴν τύχη ποῦ εἶχε με τῆς γυναῖκες! Τὸ κόκκινο καὶ χονδρὸ προσώπὸ του ἔλαμπεν ἀπὸ εὐχαρίστησι καὶ διαρκῶς ξεροκατάπινε.

Ὁ ἀρχιεργάτης θυμωμένος, εἶπε με εἰρωνείαν:

— Δὲν χρειάζεται καὶ σπάνια δύναμι γιὰ νὰ ξεριζώσῃ κανεὶς τὰ μικρὰ πευκάκια· δοκίμασε δὰ νὰ ξεριζώσῃς κ' ἕνα μεγάλο πεῦκο...

— Δηλαδή, ἐμένα μιλάς; ἠρωτήσεν ὁ στρατιώτης.

— Μὰ βέβαια, ἐσένα...

— Καὶ τί εἶπες;

— Τίποτε... τῶπα πιά!

— Μὰ πές μου. Τί τρέχει; Γιὰ τί πεῦκο μιλοῦσες;

Ἐκεῖνος δὲν ἀπήνησε· εἰργάζετο στὸν φούρνο. Εἶχε ρίξει μέσα τὰ κουλουράκια, ἔβγανε ἐκεῖνα ποῦ ἦσαν ἔτοιμα καὶ τᾶριχνε με θόρυβον κατὰ γῆς στὰ παιδιὰ ποῦ τὰ μάζεψαν καὶ τὰ περνοῦσαν. Ἄλλ' ὁ στρατιώτης ἐφάνηκεν ἔξαφνα σὰν πειραγμένον. Ἐσηκώθη καὶ ἐπλη-

σίασε τὸν ἀρχιεργάτη με κίνδυνον νὰ τὸν χτυπήσῃ τὸ φτυάρι ποῦ ἔσχιζε τὸν ἀέρα γρήγορα καὶ σπασμωδικά.

— Ὅχι, πές μου, ποιὰν ἐννοεῖς; Μ' ἐπεύραξες. Ἐμένα καμμιά δὲν μπορεῖ νὰ μοῦ πῆ; ὄχι. Καὶ σὺ μοῦ λές τέτοια λόγια.

Πραγματικῶς ἐφαίνετο ἀληθινὰ πειραγμένον. Ἴσως δὲν εἶχε καμμιάν ἄλλην ἐκτίμησι γιὰ τὸν ἑαυτὸν του παρὰ τὸ ὅτι ἐγύριζε τὸ κεφάλι τῶν γυναικῶν· Ἴσως γιὰ τίποτε ἄλλο δὲν ἦτον ἱκανὸς καὶ μόνον αὐτὸ τὸν ἔκαμνε νὰ αἰσθάνεται πὼς εἶναι ἄνθρωπος.

Ἐπάρχουν ἄνθρωποι ποῦ μία ἀσθένειά των σωματικὴ ἢ ψυχικὴ τοὺς φαίνεται τὸ σοβαρώτερον πρᾶγμα τῆς ζωῆς των. Ὅλη ἡ σκέψις των εἶναι ἐκεῖ, ζοῦν με αὐτὴν, ὑποφέρουν ἐξ αἰτίας αὐτῆς, τρέφονται ἀπ' αὐτὴν, παραπονοῦνται στοὺς ἄλλους δι' αὐτὴν καὶ ἔτσι ἐπισύρουν τὴν προσοχὴν τοῦ πλησίον. Καὶ ἀποκτοῦν τὴν συμπάθειαν τοῦ κόσμου· ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ τίποτε ἄλλο δὲν ἔχουν. Πάρετε τὴν ἀσθένειάν των, θεραπεύσετέ τους, καὶ θὰ ἦναι δυστυχεῖς διότι θὰ στερηθοῦν τὸ μόνον πρᾶγμα τῆς ζωῆς των, θὰ ἦναι κενοί. Πολλὲς φορὲς ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τόσοον πτωχὴ ποῦ ἀκουσίως εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ θεωρῶν κάτι τι αὐτὸ τὸ ἐλάττωμά του καὶ με αὐτὸ νὰ ζῆ· μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἢμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῆ πὼς συχνὰ οἱ ἄνθρωποι ἀμαρτάνουν ἀπὸ ἀνίαν.

Ὁ στρατιώτης, πειραγμένον, με ἔξαφιν ἐρωτοῦσε τὸν ἀρχιεργάτην.

— Πές μου λοιπόν, ποιὰν ἐννοοῦσες;

Ὁ ἀρχιεργάτης ἐγύρισεν ἔξαφνα πρὸς τὸ μέρος του.

— Θές νὰ σοῦ τὸ πῶ;

— Βέβαια.

— Γνωρίζεις τὴν Τάνια;

— Λοιπόν;

— Λοιπόν - νά! Δοκίμασε!

— Ἐγώ;

— Ἐσύ!

— Μὰ αὐτὴ, εἶναι δική μου στὰ σίγουρα...

Μπᾶ!

— Θὰ τὸ δοῦμε!

— Θὰ τὸ δῆς! ἄ!

— Θὰ σὲ κάνῃ νὰ καταλάβῃς...

— Σ' ἕνα μῆνα βλέπομε!

— Εἶσαι πολὺ ἐγωῖστῆς, στρατιώτη!

— Καλά! σὲ δύο ἐβδομάδες! θὰ τὸ δῆτε!

Ἡ Τάνια! Μπᾶ!

— Ἐλα, τράβα... μᾶς ἴαλισες!

— Ἀνὸ ἐβδομάδες - καί... τράβα ἐσύ...

— Τράβα σοῦ λέω!

Ὁ ἀρχιεργάτης ἔγινεν ἔξαφνα μανιώδης· κ' ἐσῆκωσε τὸ φτυάρι νὰ τὸν χτυπήσῃ. Ὁ στρατιώτης ἀπεμακρύνθη, μᾶς ἐκύτταξε, ἔμεινε μιὰ στιγμὴ σιωπηλὸς καὶ ἔφυγε λέγων με βαρεῖα καὶ ἀπαίσια φωνή: «Καλά».

Ὁλον αὐτὸν τὸν καιρὸ ἀκούσαμε μ' ἐνδιαφέρον, χωρὶς λέξι νὰ προφέρωμε. Ἄλλ' ὅταν ὁ στρατιώτης ἔφυγε, ἀρχίσαμεν ὅλοι μαζί καὶ με θόρυβον.

Ἐνας ἐφώνησε τοῦ ἀρχιεργάτου:

— Δὲν εἶναι σωστὰ πράματα αὐτά, Παβέλ!

— Κύτταξε τὴ δουλειά σου, ἀπήνησε ὁ ἀρχιεργάτης.

Ἡσθανόμεθα πὼς ὁ στρατιώτης ἦτον πολὺ πειραγμένον καὶ πὼς κάποιον κίνδυνον ἔτρεχε ἢ Τάνια. Συγχρόνως μιὰ ζωερὰ περιέργεια μᾶς κρατοῦσεν ὅλους, τὸ τί θὰ συμβῆ. Ἡ Τάνια θὰ μπορέσῃ νὰ τοῦ ξεφύγῃ; Καὶ ὅλοι σχεδὸν ἐλέγαμε με βεβαιότητα:

— Ἡ Τάνια; Δὲν θὰ πιαστῆ. Χρειάζεται τρόπος καὶ τράπος γι' αὐτὴν!

Εἶχαμε μιὰ μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ δοκιμάσωμε τὴν σταθερότητα τοῦ εἰδώλου μας· ὁ ἕνας με τὸν ἄλλον εἶχαμε τὴν πεποίθησι πὼς θὰ νικοῦσε ἢ Τάνια ἀπὸ τὴν πάλιν αὐτὴν. Ἐνομίσαμε μάλιστα πὼς δὲν τὸν ἐκεντήσαμεν ἀρκετὰ τὸν στρατιώτη, πὼς θὰ λησμονοῦσε τὴ φιλονεικίαν καὶ πὼς ἦταν ἀνάγκη νὰ τὸν ἐγγίξωμε στὸ φιλότιμο. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀρχίσαμε καινούργια ζωὴ, νευρικὴ, ποῦ ποτὲ δὲν ἦτον τέτοια ὡς τῶρα ἡ ζωὴ μας. Ἡμέρες ὀλόκληρες ἐφιλονεικούσαμε· νομίζεις πὼς εἶχαμε γίνει καὶ ἐξυπνότεροι· μιλούσαμε καὶ περισσότερα καὶ καλλίτερα. Ἐνομίσαμε πὼς τὰ βάλαμε με τὸν διάβολο καὶ πὼς ἐπρόκειτο στὸ παιγνίδι αὐτὸ νὰ χάσωμε ἢ νὰ κερδήσωμε τὴν Τάνια. Καὶ ὅταν ἐμάθαμε πὼς ὁ στρατιώτης εἶχεν ἀρχίσει τοὺς ἀκροβολισμούς του με τὴν Τάνια, ἐπεριμέναμε με τέτοια ἀγωνία τὸ τέλος—ἀγωνία εὐχάριστη καὶ φοβισμένη— ποῦ δὲν παρετηρήσαμεν ὅτι ὁ κύριός μας ἐπωφελήθηκε γιὰ ν' ἀξήσῃ τὴν ἐργασίαν μας. Αὐτὸ ὁμως δὲν μᾶς ἐκοίραζε. Τὸ ὄνομα τῆς Τάνιας ἦτον ὀλημερὶς στὰ χεῖλη μας. Καὶ κάθε προῖτὴν περιμέναμε με ἀνυπομονησίαν. Κάποτε μᾶς ἐφαίνονταν πὼς ἤθελε νὰ ἔλθῃ στὸ ὑπόγειο— μιὰ Τάνια διαφορετικὴ, ὄχι ἐκείνη ποῦ ἐγνωρίζαμε.

Τίποτε δὲν τῆς εἶπαμε ἀπ' τὴν φιλονεικίαν ἐκείνη. Τίποτε δὲν τὴν ἐρωτήσαμε καὶ πάντα τὴν ἐδεχόμεθα ὅπως καὶ πρὶν. Καὶ ὁμως κατὰ

τι νέον καὶ ξένον εἶχε χωρέσει μέσα στὴν ἀγάπῃ μας πρὸς τὴν Τάνια, μιὰ περιέργεια τρελλὴ καὶ ψυχρὰ σὰν μαχαίρι.

— Ἀδέλφια! Σήμερα τελειώνει ἡ προθεσμία, εἶπε μιὰν ἡμέραν ὁ ἀρχιεργάτης ἀρχίζοντας τὴν ἐργασίαν του.

Τὸ ἤξεύραμε πολὺ καλά· ἀλλὰ τὰ λόγια του μᾶς ἔδωσαν κάποια ζωηρότητα.

— Κυττάξετέ τὴν... τῶρα θὰ ἔλθῃ.

Κάποιος εἶπε λυπημένα:

— Μήπως μποροῦμε νὰ καταλάβωμε τίποτε με τὰ μάτια;

Καὶ ἀρχίσαμε καὶ πάλι ζωερὰ καὶ θορυβώδη συζήτησι. Σήμερα θὰ γνωρίζωμεν ἐπὶ τέλους ὡς ποῦ θὰ ἐφθανε ἡ ἀγνότης ἐκείνης, ποῦ τῆς ἐδώσαμε ὅτι καλλίτερον εἶχαμε μέσα μας. Ἐκαταλάβαμε τότε πὼς ἐπαίλαμε μεγάλο παιγνίδι καὶ πὼς ἡ δοκιμασία αὐτὴ μποροῦσε νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀγνότητα τοῦ εἰδώλου μας. Κάθε ἡμέρα μᾶς ἔλεγαν πὼς ὁ στρατιώτης τὴν κυνηγοῦσε με πείσμα ἀλλὰ κανεὶς ἀπὸ μᾶς δὲν εἶχεν ἐρωτήσει τὴν Τάνια πὼς τοῦ ἐφέρετο αὐτὴ. Κ' ἐξακολούθουσε νὰ ἐρχεται κάθε προῖτὴν νὰ πάρῃ τὰ κουλουράκια τῆς, καὶ ἦτον πάντα ἡ ἴδια.

Κ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀκούσαμε σὲ λίγο τὴν φωνὴ τῆς:

— Καλοὶ μου φυλακισμένοι! Ἐδῶ εἶμαι...

Τὴν προσκαλέσαμε μέσα καὶ ὅταν ἐμπῆκε ἐμείναμεν ὅλοι σιωπηλοὶ παρὰ τὴν συνήθειάν μας. Τὴν ἐκιντήσαμε με μάτια ὀλάνοιχτα καὶ δὲν ἤξεύραμε τί νὰ τῆς ποῦμε, τί νὰ τὴν ἐρωτήσωμε. Κ' ἐμείναμε ἔτσι ἐμπρὸς τῆς βουβόι.

Ἦτον φανερό πὼς ἀποροῦσε γιὰ τὴν ὑποδοχὴν μας αὐτὴ, καὶ ἔξαφνα ἀρχισε νὰ χλωμαίνῃ, νὰ γίνετα ἀνήσυχη καὶ μᾶς ἐρώτησε με φωνὴ πνιγμένη:

— Τί ἔχετε... καὶ εἶσθε ἔτσι;

— Καὶ σὺ; τῆς εἶπεν ὁ ἀρχιεργάτης στυφνά, χωρὶς νὰ κινήσῃ τὰ μάτια του ἀπ' ἐπάνω τῆς.

— Τί-ἐγώ;

— Τ-τίποτε!...

— Δόστε μου λοιπόν γρήγορα τὰ κουλουράκια.

— Ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἦτο βιαστικὴ...

— Ἐχεις καιρό! — εἶπεν ὁ ἀρχιεργάτης κυττάζοντάς τὴν πάντοτε στὸ πρόσωπο.

Τότε ἐγύρισεν ἔξαφνα τὴ ράχι τῆς καὶ ἔφυγε.

Ὁ ἀρχιεργάτης ἐπῆρε τὸ φτυάρι του καὶ εἶπε ἡσυχῶς:

— Λοιπόν — έτελείωσε!... Νά, στρατιώτης... Δειλός... Παληάνθρωπος!...

Σάν κοπάδι πρόβατα έτρεξαμε στο τραπέζι και άρχισαμε σιωπηλοί την έργασία μας, σκυθρωποί. Σε λίγο κάποιος είπε:

— Και ύσως...

— Έλα, έλα! λέγε! — εφώναξεν ο άρχειργάτης.

Ήξεύραμεν όλοι πώς ήτον έξυπνος άνθρωπος, ο έξυπνότερος άπ' όλους μας. Και έκαταλάβαμε άπό τά λίγα λόγια του πώς ή νύκτα του στρατιώτου ήτον βεβαία... Ήμεθα λυπημένοι και άνήσυχτοι.

Τό μεσημέρι, την ώρα του φαγητού ήλθε ο στρατιώτης. Όπως πάτοτε, ήταν καθαρός και καλοντυμένος και, όπως πάντοτε, μάς έκύτταζε μέσα στα μάτια. Είχαμε κάποια στενοχώρια κυττάζοντάς τον.

— Λοιπόν, άξιότιμοι κύριοι. Θέλετε να δήτε τά κατορθώματα ενός στρατιώτου; είπε με υπερήφανο χαμόγελο. — Έλάτε λοιπόν στο διάδρομο και κυττάξετε άπ' της χαραμάδες... Έκαταλάβετε;

— Έκολλήσαμε τά μάτια μας επάνω στις χαραμάδες του ξύλινου τοίχου που έβλεπε στην αύλή. Δέν έπεριμέναμε πολύ. Βιαστική, συλλογισμένη, επάνω άπό τη λάσπη και τό λυωμένο χιόνι, έπέρασε ή Τάνια. Κ' έχάθηκε πίσω άπό την πόρτα του ύπογείου. Έπειτα ήσυχια και σφυρίζοντας έπήγε και ο στρατιώτης. Είχε τά χέρια στής τσέπες, και τό μουστάκι του έκινείτο...

Έβρεχε· μιά σκοτεινή και ύγρή, μελαγχολική ήμέρα. Τό χιόνι ήτον άκόμη άπάνω στής στέγες και κάτω στον δρόμον έλυωνε άνακατωμένο με λάσπη. Έβρεχε σιγά και άνηχοΰσε τό νερό μονότονα.

Ο στρατιώτης έβγήκε πρώτος. Έπέρασε την αύλή σιγά-σιγά, με τά χέρια στής τσέπες κ' έκινούσε τό μουστάκι του — όπως πάντοτε.

Έπειτα έβγήκε και ή Τάνια.

Τά μάτια της... τά μάτια της έλαμπαν άπό χαρά και εύτυχία, και τά χείλη της χαμογελούσαν. Και έπήγαινε σάν άποκοιμισμένη, με άμφίβολον βήμα.

Δέν ήμπορέσαμε να κρατηθούμε. Όλοι μονομιάς έτρεξαμε στην αύλή και άρχισαμε να σφυρίζαμε με όργήν, δυνατά, άγρια. Έτρόμαξε όταν μάς είδε κ' έσταμάτησεν έξαφνα, μέσα

στη λάσπη. Την περικυκλώσαμε, και με καίαν, άκράτητοι, της έλέγαμε ύβριστικά άναίσχυντα λόγια.

Δέν εφώναξαμε, δέν έβιαζόμαστε, γιατί δέν είχε πού να πάη, τριγυρισμένη όπως ήτον, στην έξουσία μας. Δέν ήξεύρω διατί, αλλά δέν την έκτυπήσαμε. Έμενεν εκεί, έγύριζε τό κεφάλι άπ' όλα τά μέρη, ήκουε τάς ύβρεις μας. Κ' εμείς έχύναμεν όλοένα τό φαρμάκι μας.

Έχασε τό χρώμα της. Τά μάτια της τά γυλανά, τόσον εύτυχισμένα πρό δλίγου, άνοιξαν δλάνοιχτα, άνέπνεε με δυσκολία και τά χείλη της έτρεμαν.

Κ' εμείς την περικυκλώσαμε, να έκδικηθούμε, να έκδικηθούμε, γιατί μάς έκλειψε τό πάλιν. Ήτον δική μας, κ' έχάναμε ό,τι είχαμε καλύτερο· τό καλύτερο αυτό ήτον τά ψύχουλα του επαίτου· μιά εμείς είμεθα είκοσιέξη, εκείνη ήτον μόνη, και γι' αυτό δέν ήμπορούσαμε να την τιμωρήσωμε, πού να πληρώση τό σφάλμα της! Πώς την ύβρίζαμε!... Έσιωπούσε όλοένα, όλοένα μάς έκύτταζε με μάτια άγριεμένα, και έτρεμεν όλόκληρη.

Έγελούσαμε, ούρλιαξαμε, έμουγκρίζαμε... Έτρεξαν μερικοί άνθρωποι, άπό πού δέν ήξεύρω... Κάποιος άπό μάς έτράβηξε την Τάνιαν άπό τό σακκάκι της...

Έξαφνα έλαμπαν τά μάτια της· έσήκωσε τά χέρια της ήσυχια, διώρθωσε τά μαλλιά της και με δυνατή και ήσυχη φωνή μάς είπε κατά πρόσωπον:

— Κακόμοιροι φυλακισμένοι!...

Έπροχώρησεν επάνω μας, σάν να μην ήτον κανένας εμπρός της, σάν να μην την εμπόδιζε κανείς.

Και πραγματικώς κανένας δέν εύρέθηκε στον δρόμο της.

Και εύρέθηκε μόνη, και χωρίς να γυρίση να μάς ίδη εφώναξε με άπεριγραπτη περιφρόνησι:

— Δειλοί πού είσθε... έχιδνες...

Και άνεχώρησε.

Εμείς — εμείναμε εις τό μέσον της αύλης, στη λάσπη, στη βροχή, κάτω άπό τον άνήλιο σκοτεινιασμένον ουρανό...

Έπειτα έχάθηκαμε σιωπηλοί στον ύγρο πέτρινο λάκκο μας. Όπως και άλλοτε, ποτέ δέν έρριχνε μιά ματιά ο ήλιος στα παράθυρά μας και ποτέ δέν ξαναήλθε ή Τάνια!...

## ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

### ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

Οι Έρωτικοί Μυθογράφοι της Ιταλίας\*  
(XIV, XV και XVI αίων).

Ο διακεκριμένος φίλος μου και γνωστός γάλλος κριτικός και ποιητής κ. Ed. Sansot-Orland, μου έκαμε την εύχαρίστησιν να μου στείλη ένα χαριτωμένο βιβλίον, δια τό όποϊον δυσκολεύομαι πολύ να δμιλήσω με άνεσιν προς τους άναγνώστους και ιδίως προς τάς άναγνωστριάς των «Παναθηναίων». Και όμως τά τόσον άφελή, τά σφραγισμένα άπό μίαν άθώαν και άνυπόκριτον έλευθεροστομίαν και ένα άπροσποίητον και δλίγον χονδροειδές δημοτικόν χιούμορ, τά τόσον χαριτωμένα και γυμνά αυτά παραμύθια, τά όποια μάς γνωρίζουν δια πρώτην φοράν, εις μίαν πιστήν μετάφρασιν, έντελώς φιλολογικήν, μ' εύσυνειδησίαν βιογραφικών πληροφοριών, σχολίων, σημειώσεων, δοκουμέντων, οι δύο γάλλοι συγγραφείς άληθώς καταπληκτικήν, εις την εποχήν των ύπηξαν ή άπόλαυσις όλων των «gentilles dames et nobles cavaliers», άφερωμένα άπό τους συγγραφείς των εις εύγενείς δεσποϊνας της Ιταλικής άριστοκρατίας και κυκλοφορούντα εις τά άβρά χέρια πριγκιπισσών, μέσα εις αύλας και παλάτια. Σήμερον τά ήθη άλλαξαν και ή κοινωνική νομοθεσία της αϊδοΰς έτροποποιήθη σημαντικώς. Η τελεία γυμνότης θαμβώνει την αίσθησιν, ή άθώα έλευθεροστομία πειράζει τάς άβράς άκοάς, ύπάρχουν πράγματα τά όποια δέν λέγονται μεγαλοφώνως με τό όνομά των άπό τους άνδρας προς τάς κυρίας και άπό τάς κυρίας προς τους άνδρας. Είνε ή εποχή των ήμιγυμνων, των ήμιδιαφανών, των περιφράσεων, των ύπανιγμών και των ύπονοουμένων. Και μολονότι ο κόσμος δέν έγινεν ήθικώτερος άπό τότε έως τώρα, οι άφελεις σύγχρονοι και άπόγονοι του Βοκκαϊου, ο Μασσούτσιο δε Σαλέρν και ο Μαρία Μόλτζα και ο Γρατσίνης και ο Παραμπόσκος και

όλοι αυτοί οι χαριτωμένοι συγγραφείς, τους όποιους μάς παρουσιάζουν οι γάλλοι μεταφρασταί και σχολιασταί, δέν θα ήμπορούσαν να φερώσουν τά διηγήματά των όχι εις μίαν κυρίαν καθώς πρέπει, άλλ' ούτε εις μίαν άοιδόν καφωδείου, σεβομένην τον έαυτόν της. Και φαντάζομαι άν έξυπνούσεν έξαφνα άπό τον βαθύν ύπνον τεσσάρων αίωνων ο εύγενής Μασσούτσιο, «il nobile Selernitano» και ήρχετο να διαβάση εις μίαν έπαυλιν της Κηφισιάς μίαν άπ' αυτών τάς ιστορίας, πού θα έτρεχαν να κρυφθούν αι εύγενείς άτιθίδες και εις ποϊον ύπόγειον άστυνομίας θα έσύρετο ο Ιταλός εύπατρίδης, άπό τά χείλη του όποιου έκρέμοντο μίαν φοράν κ' ένα καιρόν αι εύγενείς δεσποϊνας της Ιταλικής άριστοκρατίας. Άρκεί να σάς ειπώ ότι αι άφελεις αυτοί άφηγήσεις όχι μόνον δέν θα ήσαν δεκταί εις τό θεατράκι του Φαλήρον, όπου ακούονται τόσα άμφίβολα πράγματα, αλλά θα έκλειναν δέκα φορές τό Καζινό της «Διεθνούς Έκθέσεως» και άλλας τόσας τό καφωδείου της Άλάμπρας. Φαντάζεσθε τώρα εάν είμπορώ να δμιλήσω άπό τάς στήλας των «Παναθηναίων» δια τά χαριτωμένα αυτά διηγήματα έστω και με κάθε δυνατή επιφύλαξιν, και πολύ περισσότερον να σάς δώσω δείγματα, έστω και άκρωτηριασμένα του ώραιου και έλευθέρου πνεύματος, τό όποϊον δροσίζει τάς διηγήσεις αυτάς, με τάς όποιας μολοντούτο θα είμπορούσατε να κάμετε μίαν λαμπράν χώνευσιν και να λησιμονήσετε δια μίαν στιγμήν τά βάσανα της ζωής σας. Η ήθική μας είνε τόσον διαφορετική βλέπετε άπό την ήθικήν του XIV, XV και XVI αϊώνος. Και όμως τό βιβλίον, τό όποϊον μάς δίδουν οι κ. κ. Sansot-Orland και Bever είνε ένα σοβαρόν βιβλίον, πολύ φιλολογικόν και πολύ διδακτικόν, τό όποϊον δέν έπρεπε να περάση άπαρατήρητον ιδίως εις τον τόπον αυτόν, όπου ή γυμνότης και ή έλευθεροστομία έβάδισε μίαν εποχήν τόσον σφικτά άδελφωμένη με μίαν άνωτέραν και ειλικρινή ήθικήν και όπου τό λαϊκόν αυθόρμητον δέν έπανσε να δημιουργή τά έλεύθερα πλάσματα του πνεύματος, εις τά όποια ή άφέλεια, ή χάρις και ή

\* Ad. van Bever et Ed. Sansot-Orland: Oeuvres Galantes des Conteurs Italiens. Traduction Litterale etc Paris, Moreure de France. 1903



εὐθυμία ἀδελφόνονται με μίαν βαθυτάτην πα-  
ρατήρησιν καὶ μίαν δροσερὰν φιλοσοφίαν ἐπι-  
τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

\* \*

Οἱ εὐθυμοὶ ἐρωτικοὶ συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι  
ἔγραψαν τὰς φαιδράς τῶν ἱστορίας, διὰ τὸ  
θέλξουν ἀπλῶς τοὺς συγχρόνους των, νὰ φέ-  
ρουν τὸ μειδιάμα εἰς τὰ χεῖλη τῶν ὠραίων  
πυργοδεσποινῶν, νὰ διασκεδάσῃ τὰς μελαγ-  
χολίας τῆς ἐποχῆς των, νὰ κάμουν εὐκολωτέ-  
ραν τὴν χώνευσιν τῶν φίλων των, ὑπερη-  
τοῦντες τὸν γέλωτα, τὴν εὐθυμίαν καὶ τὴν  
ὑγίαν καὶ ξεσκεπάζοντες τὴν ὑποκρισίαν καὶ  
τὸ ψεῦδος τῆς ζωῆς, με μίαν ἀδρὰν εἰρωνείαν  
καὶ ἕνα χονδροειδὲς ἀλλὰ καντηριαστικὸν σκῶμ-  
μα, καὶ ὅλα αὐτὰ χωρὶς καμμίαν ὑστεροβουλίαν  
ἢ φροντίδα ὑστεροφημίας καὶ καμμίαν ἴσως  
προσοδικίαν νὰ κούσουν ἀπὸ τοὺς τάφους των  
τὴν σάλπιγγα τῆς δευτέρας παρουσίας εἰς τὸν  
αἰῶνα μας, δὲν θὰ ἐφανταζόντο ποτε μίαν  
ἐκδοσιν τῶν ἔργων των, τόσον σοβαρὰν καὶ  
σχολαστικὴν, με σχόλια, βιβλιογραφίας, δο-  
κουμέντα, βιογραφικὰς σημειώσεις, ἀναστατώ-  
σεις βιβλιοθηκῶν καὶ σκονισμένων χειρογρά-  
φων, με τόσην ἐργασίαν τέλος πάντων, τόσην  
εὐσυνειδησίαν, τόσην λεπτολογίαν καὶ τόσην  
φροντίδα. Καὶ ἐπειδὴ, ὑποθέτω, οἱ εὐθυμοὶ  
αὐτοὶ ἄνθρωποι θάπεστρέφοντο τὰ πολὺ σο-  
βαρὰ βιβλία, ἐὰν ἐξυπνοῦσαν σήμερον καὶ  
ἔβλεπαν τὸν παχὺν αὐτὸν τόμον με τὴν τόσον  
σοβαρὰν φυσιογνωμίαν του, ὅπως μᾶς τὸν  
ἔδωσαν οἱ δύο γάλλοι συγγραφεῖς, θὰ ἔδυ-  
σκολεύοντο πολὺ νὰ πιστεύσουν ὅτι μέσα εἰς  
τὰς σελίδας του, κρύπτονται με μίαν νέαν  
ζωὴν ἢ «Νικλόζα», «Ὁ καλὰ μοιρασμένος  
σπουδαστής» καὶ «Τὰ σῦκα τοῦ ἐφημερίου».

Ὅπως δὲ δι' ἡμᾶς, οἱ ὅποιοι μόλις γνω-  
ρίζομεν ἀπὸ τὴν εὐθυμον αὐτὴν γενεὰν τῶν  
Ἰταλῶν μυθογράφων ἕνα Βοκάκιον, τὸ βι-  
βλίον αὐτὸ εἶνε ἀποκαλυπτικὸν καὶ πολὺτιμον.  
Οἱ ἐκδόται του εἰς τὸν πρόλογόν των καὶ τὰς  
πλουσίας σημειώσεις, με τὰς ὁποίας εἶνε γε-  
μάτος ὁ τόμος των, μᾶς δίδουν μαζὶ με τὴν  
ἀπόλαυσιν τῶν χαριτωμένων αὐτῶν διηγήσεων,  
πολυτίμους πληροφορίας διὰ τοὺς συγγραφεῖς  
καὶ τὸ ἔργον των: Ὅλοι αὐτοὶ οἱ μυθογρά-  
φοι Λομβαρδοὶ, Τροσκάνοι, Βενετοὶ, Νεαπο-  
λιτάνοι καὶ ἄλλοι εἶνε συγγραφεῖς ἐντελῶς  
προσωπικοὶ, δανειζόμενοι ἀπὸ τὰς παραδόσεις  
τῆς φυλῆς των καὶ ἀπὸ τὰ ἥθη τῆς ἐποχῆς  
των, τὰς φαιδράς ἱστορίας, ποῦ διηγούνται,

διὰ τὸ διασκεδάσῃ τὴν σύγχρονόν των κοι-  
νωσίαν. Καμμία σχολαστικότης — λέγουν οἱ  
γάλλοι μεταφρασταὶ — καμμία φιλολογικὴ μα-  
ταιότης εἰς τοὺς συγγραφεῖς αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι  
συνθέτοντες τὰς ἐρωτικὰς των διηγήσεις, δὲν  
ἐφανταζόντο ἄν, ὅτι θὰ φθάσουν μέχρι τῶν  
ἡμερῶν μας. Ἐνας λόγος διὰ τὸ μᾶς ἦνε  
πλέον ἐνδιαφέροντες.

Τὸ Ἰταλικὸν διήγημα, λέγει ὁ Γκεβάρ, ἦν-  
θις κυρίως εἰς τὰ βόρεια τῆς χερσονήσου,  
εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Ἄρνου καὶ τοῦ Πῶ. Οἱ  
Τροσκάνοι καὶ οἱ Λομβαρδοὶ — Ἐτροῦσκοὶ, Γα-  
λάται, Γερμανοὶ τὴν παλαιότεραν καταγω-  
γὴν — παρέμειναν ἢ ἔγιναν Λατῖνοι καὶ  
Ῥωμαῖοι κατὰ τὴν ἀνατροπὴν καὶ τὰς ἀνα-  
μνήσεις. Ὁ,τι τοὺς ἕτερε περιωσσότερον ἀπὸ  
κάθε ἄλλο πρᾶγμα ἦτο ὁ εὐφυὴς λόγος, με  
τὴν εἰρωνείαν του, τὰ ψέματά του, τὰς θω-  
πέας του καὶ τοὺς θυμούς του. Διὰ τὰ λατι-  
νικῆς καταγωγῆς φύλα, ὁ λόγος εἶνε ἡ ἐκπλή-  
ρωσις τῆς εὐγενεστέρως πράξεως τῆς ζωῆς ἢ  
ἀκρόασις μιᾶς ὀμιλίας εἶνε ἢ ἀβροτέρα ἡδονὴ  
τῶν ὠραίων ψυχῶν καὶ τῶν πνευματωδῶν  
ἀνθρώπων. Ἡ ὠραιότερα ἐποχὴ τῆς Φλωρεν-  
τίας, κατὰ τὸν Δάντην, ἦτον ἐκείνη, κατὰ τὴν  
ὁποίαν αἱ γυναῖκες, αἱ πισταὶ εἰς τὴν παλαιὰν  
ἐστίαν, ἐνῶ ἔστρεφον τὴν ἡλακίτην, διηγούντο  
τὰς ἀρχαίας παραδόσεις «τῶν Τρώων, τοῦ  
Φιεζόλε καὶ τῆς Ῥώμης». Ἡ διηγηματικὴ φι-  
λολογία ἠκολούθησε τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἰταλικοῦ  
πολιτισμοῦ, παρουσιάζουσα εἰς ἡμᾶς δύο δια-  
κεκομμένας περιόδους, αἱ ὁποῖαι ὀλίγον κατ'  
ὀλίγον ἀναμιγνύονται καὶ συγχέονται. Ἀκμάζει  
κατ' ἀρχὰς αὐτοσχέδιος εἰς τὸν Μεσαιῶνα, με  
τὴν ἀφθονίαν μιᾶς ἀνωτάτου παραγωγῆς καὶ  
κατόπιν μεταμορφώνεται ἐπὶ τὸ φιλολογικώ-  
τερον, τὴν στιγμὴν ποῦ ἡ προσωπικότης τοῦ  
συγγραφέως ἀρχίζει νὰ ἐπιβάλλεται, εἰς τὴν  
ἀρχὴν δηλαδὴ τῆς Ἀναγεννήσεως. Τὸ παλαιό-  
τερον ἔργον, τὸ ἀπασχολοῦν τοὺς αἰῶνας τῆς  
Ἰταλικῆς φιλολογίας, εἶνε μία συλλογὴ ἐξηνταεξ  
διηγημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «*Novellino*» ἢ  
«*Cento Novelle Antiche*», ἕνα ἔργον μυστη-  
ριώδους προελεύσεως, ἀχρονολόγητον καὶ ἀνώ-  
νυμον, εἶδος κώδικος, κανονίζοντες πρὸς και-  
ρὸν τοὺς νόμους τῆς φαντασίας καὶ τοῦ ὁποῖου  
τὸ περιεχόμενον κυμαίνεται ἀπὸ τοῦ ἱπποτι-  
κοῦ εἰς τὸ φανταστικόν, ἀπὸ τοῦ δραματικοῦ  
εἰς τὸ κωμικόν, ἀπὸ τοῦ τρυφεροῦ εἰς τὸ με-  
λαγχολικόν. Ἡ μυθολογία καὶ ἡ ἀρχαιότης  
ἀναμιγνύονται κατὰ παράδοξον τρόπον εἰς τὰς  
σελίδας του, ὁ μυθολογικὸς Νάρκισσος παρου-

σιάζεται «ἕνας ἱππότης ὠραῖος καὶ ἐξαιρετός»,  
ἕνας Πυθαγόρας Ἰσπανὸς συνθέτει ἀστρολο-  
γικοὺς πίνακας, ἕνας Ἡρακλῆς διατρέχει τὰ  
δάση φονεύων λέοντας καὶ ἄρκτους, ἀνίκανος  
νὰ δαμάσῃ τὴν κακὴν του γυναῖκα, βιβλικὸι  
ἥρωες διαγωνίζονται με πρόσωπα οἰκεία πρὸς  
τὴν προβηγκιανὴν ποίησιν. Εὐρίσκει κανεὶς  
ἀκόμη μέσα εἰς τὴν ἀνθολογίαν αὐτὴν μικρὰς  
σκανδαλώδεις ἱστορίας γυναικῶν καὶ ἱερέων,  
ἀπὸ τὰς ὁποίας κυρίως ἐνεπνεύσθησαν οἱ με-  
ταγενέστεροι μυθογράφοι, ὅπως π.χ. τὴν περι-  
πέτειαν τοῦ Πορσελίνου, συλλαμβάνοντος ἐπ'  
αὐτοφῶρον τὸν ἐπίσκοπον εἰς ἕνα ἀμάρτημα,  
διὰ τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ τὸν τιμωρήσῃ, καὶ τῆς  
χήρας ἢ ὁποῖα διὰ τὴν παρηγορηθῆ διὰ τὸν  
θάνατον τοῦ ἀνδρός της, ποῦ τὸν ἐκρέμασαν,  
τὰ ψήνει με τὸν ἴδιον τὸν φρουρὸν τοῦ μακα-  
ρίτου. Τὸ «*Novellino*» ἀνήκει εἰς τὰ τελευταῖα  
ἔτη τοῦ XIII αἰῶνος, ἴσως καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ  
XIV. Ἡ φήμη του ἐκράτησε ἐπὶ πολὺ εἰς  
τὴν Τροσκάναν, χάρις εἰς τὴν φλωρεντινὴν του  
σύλληψιν καὶ τὴν νεωρόδη καὶ χρωματισμένην  
γλώσσαν του, ἀρχίζει δὲ μόλις νὰ ὠχρῆσθαι  
καὶ νὰ λησμονῆται εἰς τὴν ἐμφάνισιν ἔργων προ-  
σωπικωτέρων καὶ μᾶλλον φιλολογικῶν, ὅπως  
τὰ τοῦ Μπαρμπερίνο καὶ κατόπιν τῆς Δεκαη-  
μέρου τοῦ Βοκάκιου. Ἐρχονται πλέον οἱ  
συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων ἀκριβῶς τὸ ἔργον  
μᾶς παρουσιάζουν οἱ κ. κ. Bever καὶ Sansot-  
Orland εἰς μίαν πιστὴν, φιλολογικὴν μετά-  
φρασιν.

\* \*

Ἀπὸ τοῦ Σακκέττη (1335 — 1400), τοῦ  
φλωρεντινοῦ δημοτικοῦ μυθογράφου μέχρι τοῦ  
Σκιπιάωνος Μπαργκάλι (XIV αἰών) τὸ ἔργον  
τῶν Ἰταλῶν μυθογράφων, εἶνε τόσον ἀφθονον,  
ὥστε τόμοι ὀλόκληροι δὲν θὰ ἔφθαναν νὰ τὸ  
κάμουν γνωστόν. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ὀλόκληρον,  
ἀπὸ τῶν μικρῶν αὐτῶν ὄπου ὁ Καρναζάνο  
καὶ ὁ Σαβαδίνο ἐγοῦνταν «τὰς χαριτωμένας  
κυρίας καὶ τοὺς εὐγενεῖς ἱππότης» μέχρι τῶν  
παλατιῶν τῶν παπῶν, ὄπου ὁ Φιρεντζούλα  
διεσκεδάζε τὸν Κλήμεντα VII με τὴν ἀνάγνω-  
σιν τῶν «*Ragionamenti d'amore*», τὸ διή-  
γημα τοῦ εἶδους αὐτοῦ ἀνθεὶ καὶ κατακτῆ εὐ-  
νοούμενον ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἡθῶν καὶ  
ἀπὸ τὴν ζωηρὰν ὄρεξιν τοῦ ἀνεκδότου καὶ  
τῶν ἐλευθερίων διηγήσεων, με τὰς ὁποίας ἔκα-  
μναν τὴν τύχην των οἱ συγγραφεῖς πλησίον  
τῶν εὐγενῶν τῆς ἐποχῆς των. Οἱ γάλλοι με-  
ταφρασταὶ μᾶς ἔδωκαν μίαν ἐκλογὴν τῶν καλλι-

τέρων καὶ μᾶλλον προσωπικῶν διηγημάτων τοῦ  
εἶδους αὐτοῦ, εἰς μίαν μετάφρασιν, ὅπως προεί-  
παμεν πιστὴν μέχρις αὐτῆς τῆς Ἰταλικῆς φράσεως,  
τῆς ὁποίας ἠθέλησαν νὰ διατηρήσουν ὅλην τὴν  
ἐκφρασιν, ὅπως ἐσεβάσθησαν ὅλας τὰς ἀτε-  
λείας, τοὺς πλατειασμούς, τὰς ἐπαναλήψεις καὶ  
τὴν ἀτημελησίαν τοῦ ὕφους τῶν πρωτοτύπων.  
Ὅλοι αὐταὶ αἱ ἀτέλειαι καὶ ἀτημελησίαι τοῦ  
ὕφους τῶν συγγραφέων πρέπει νὰ ποδοδοῦν  
ἀφ' ἐνός εἰς τὴν φιλολογικὴν ἀφροντισίαν τῶν  
ἀνθρώπων αὐτῶν, οἱ ὅποιοι, χωρὶς καμμίαν  
τεχνικὴν προσπάθειαν, δὲν ἔγραψαν παρὰ  
διὰ τὸν τέρψον τὸν ἑαυτὸν τους καὶ τοὺς φί-  
λους των, καὶ ἐξ ἄλλου εἰς τὸ φιλολογικῶς  
ἀμόρφωτον ἀκόμη τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης, ἢ  
ὁποῖα, κατὰ μίαν ἀναλογίαν ἐνθυμίζουσαν εἰς  
μερικὰ σημεῖα τὸ ἰδικόν μας γλωσσικὸν ζή-  
τημα, δὲν ἐθεωροῦτο ἀκόμη γλώσσα φιλολο-  
γικῆ. Ἡ μόνη ἐπίσημος φιλολογικὴ γλώσσα  
τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦτο ἡ λατινικὴ, τῆς Ἰτα-  
λικῆς περιορισμένης εἰς τὰς ταπεινάς, χυδαίας  
καὶ ἐφημέρους ἀνάγκας τοῦ λόγου. Ἡ λατι-  
νικὴ, ὅπως ἔλεγεν ὁ Φιλέφο (1398 — 1481)  
ἦτο ἡ μόνη γλώσσα ἢ γνωστὴ εἰς ὅλον τὸν  
κόσμον καὶ τὰ ἔργα τὰ γραμμένα εἰς τὴν Ἰτα-  
λικὴν δὲν εἰμποροῦσαν νὰ ἔχουν ἀξιώσεις ἐπὶ  
τῆς παγκοσμιότητος ἢ τῆς αἰωνιότητος. Μήπως  
τάχα ἡ ἰδία φαντασιοπληξία δὲν ἐδημιούργησε  
καὶ μεταξὺ μας τὰς τάσεις πρὸς ἐπαναφορὰν  
τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ὡς ὄργανον τῆς ἀνωτέ-  
ρας καὶ σοβαροτέρας φιλολογικῆς δημιουργίας;  
Αὐτὸς ὁ Βοκάκιος δὲν ἐπερίμενε καμμίαν δό-  
ξαν ἀπὸ τὴν Δεκαήμερόν του καὶ δὲν  
ἤλπεν τὴν ὑστεροφημίαν παρὰ μόνον ἀπὸ τὰ  
λατινικὰ του συγγράμματα. Εἶνε δὲ γνωστὸν  
με πόσην περιφρόνησιν ἀντίκρουσε τὴν ἰδίαν  
Δεκαήμερον ὁ Πετράρχης, δικαιολογού-  
μενος εἰς τὸν συγγραφέα της, ὅτι μόλις κα-  
τώρθωσε νὰ τὴν φυλλομετρήσῃ, καὶ τοῦτο  
ἔνεκα τῆς χυδαίας γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν  
ἦτο γραμμένη. Καὶ ὅμως μετὰ τὴν λήθην ἢ  
ὁποῖα ἐκάλυψε ὅλον τὸ λατινικὸν ἔργον τοῦ  
Βοκάκιου, ἀναζοῦν ἕνα-ἕνα ἀκόμη τὰ ἔργα τὰ  
ὁποῖα ἐνεψύχωσεν ἡ ζωντανή, περιφρονημένη  
Ἰταλικὴ γλώσσα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰ  
ἐλαφρὰ χαριτωμένα αὐτὰ διηγήματα τῶν Ἰτα-  
λῶν μυθογράφων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχαν τὴν ἀξίω-  
σιν παρὰ μιᾶς ἐφημέρου καὶ παροδικῆς ζωῆς.

\* \*

Δὲν εἰζεύρω διατί, ἀλλὰ διερχόμενος τὰ εἰ-  
κοσιπέντε περίπου αὐτὰ διηγήματα, με τὴν κα-



ταληκτικήν και κάποτε απροσδόκητον γυμνότητα, με την βαθείαν παρατήρησιν και τὸ ἀκακὸν σκῶμμα, με τὴν ἀνετον ἀφήγησιν σκηνῶν καὶ ἐπεισοδίων, τὰ ὁποῖα μόλις ψιθυρίζομεν με σιγαλήν φωνήν ὁ ἕνας εἰς τὸ αὐτὸ τοῦ ἄλλου, με τὴν ἐλευθεροστομίαν τῶν περιγραφῶν, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐκπλήττον νὰ τὰς βλέπωμεν τυπώμενας εἰς ἓνα σοβαρὸν βιβλίον, μίαν ἐλευθεροστομίαν τὴν ὁποῖαν δὲν εἰμπορεῖ ἐν τούτοις νὰ ὀνομάσῃ κανεὶς βάνουσον καὶ χυδαίαν, διότι ἀκριβῶς εἶνε τόσο ἀνετος καὶ φαιδρὰ καὶ ἀπόλυτος, δὲν αἰσθάνομαι τὸ αἰσθηματικὸν τῆς ἀηδίας καὶ τῆς ἀποστροφῆς. τὴν ὁποῖαν γεννᾷ ἡ ἡμίγυμνος καὶ ἐπιτηδευμένη περιγραφή τῆς συγχρόνου πορνογραφίας, περιγραφούσης μόνον διὰ νὰ περιγράψῃ καὶ μόνον διὰ νὰ γαργαλίῃ, κατὰ βᾶθος διαφθορική καὶ ἐκνευριστική, ἀπαράλλακτα ὅπως ὅλαι αἱ τεχνικαὶ καὶ ἐξεζητημέναι ἡδοναί. Ὡρισμένως τὰ φαιδρὰ αὐτὰ καὶ ἐλευθέρια διηγήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν καμμίαν ἐπιφύλαξιν καὶ καμμίαν συστολήν, τὰ ὁποῖα διηγούνται με μίαν ἀνεσιν πρωτογενῆ πράγματα φοβερὰ καὶ τρομερὰ καὶ τὰ ὁποῖα κάμνουν νὰ κοκινίσῃ καὶ αὐτὸ τὸ σύγχρονον τυπογραφικὸν χαρτί, μοῦ φαίνονται κατὰ βᾶθος ἠθικά, εἴρωστα, ὑγιεινά, καὶ, δὲν εἶνε ἴσως ὑπερβολὴ νὰ εἰπῶ, καὶ διδακτικὰ ὑπὸ μίαν ἐποψιν. Μᾶς παρουσιάζουν μίαν φάσιν καὶ πολλὰς φάσεις τῆς ζωῆς, με τάληθινὰ καὶ πραγματικὰ τῆς χρώματα καὶ τοὺς ἀληθινούς τῆς ἤχους καὶ χωρίς νὰ γαργαλίζου ὑποῦλως τὰ νεῦρα καὶ νὰ συσποῦν ἡδονικῶς τὰ χαρκατηριστικά, φέρουν τὸν πλατύν καὶ ἐλεύθερον γέλωτα καὶ μαστιγώνουν τὴν ὑποκρισίαν τῆς ζωῆς με τὸ κανσικὸν σκῶμμα τῶν καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσίν των, δὲν εἰξεύρω πῶς, αἰσθάνεται κανεὶς τὸν ἑαυτὸν του καλλιτέρα καὶ αἰσθάνεται τὰ νεῦρα του τονωμένα, ὅπως κατόπιν ἀπὸ κάθε ὑγιεινὸν ἀνάγνωσμα. Δὲν θέλω νὰ εἰπῶ ὅτι τὰ διηγήματα τῶν ἰταλῶν μυθογράφων τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως εἶνε τὸ καταλληλότερον ἀνάγνωσμα διὰ μικρὰ παιδία καὶ ἀδῶα κοράσια, ἀλλὰ δι' ὅλους ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ τέλους γνωρίζομεν τὴν ζωὴν εἰς ὅλα τῆς ἀπόκρυφα καὶ οἱ ὁποῖοι ἐκνευρίζομεθα ἀπὸ τόσα ἀμφίβολα φιλολογικὰ καὶ ἀντιφιλολογικὰ γαργαλισματα, εἶνε μία ἀπόλαυσις, τὴν ὁποῖαν συσταίνω ὀλοψύχως εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι ἔχουν κακὴν διάθεσιν, ὑποφέρουν ἀπὸ δυσπεψίαν, ἔχουν μαύρας ἰδέας, εἶνε εὐερέθιστοι καὶ φέρουν με κό-

πον τὸ νευρασθενικὸν κράνος εἰς τὴν κεφαλήν των. Ἐὰν ἔχουν καιρὸν νὰ γελάσουν τὸν ὠραῖον, πλατύν καὶ εἰλικρινῆ γέλωτα τῆς ὑγείας, θὰ τὸν ἐπανεύρουν ἀσφαλῶς.

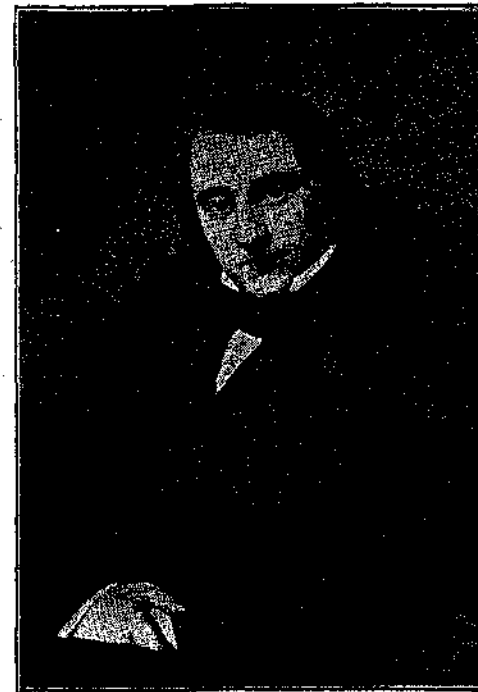
Καὶ σκέπτομαι, ἀντικρίζων τὴν ὠραίαν αὐτὴν καὶ ὀλίγον τολμηρὰν ἔκδοσιν, μίαν ἔκδοσιν ἡ ὁποῖα δὲν ἔγινεν ἐν τούτοις εἰς τὰς Βρυξέλλας, καὶ ἡ ὁποῖα δὲν εἰξεύρω ἂν θὰ ἔμενεν ἀκαταδίωκτος ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἀστυνομίαν, με ὅλα τῆς τὰ σοβαρὰ ἐκδοτικὰ σχόλια, σκέπτομαι ἂν δὲν θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον νὰ περιωθῆ εἰς μίαν ἑλληνικὴν ἔκδοσιν, ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ἀνωνύμων προϊόντων τοῦ εἴδους αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἐγέννησε τὸ δημοτικὸν πνεῦμα καὶ τὸ λαϊκὸν χιούμορ καὶ τὰ ὁποῖα κυκλοφοροῦν με σιγαλήν φωνήν ἀπὸ στόμα εἰς στόμα εἰς τοὺς εὐθύμους κύκλους καὶ τὰς εὐθύμους στιγμὰς. Καὶ γνωρίζω — ὅπως γνωρίζομεν ὅλοι — ἓνα πλῆθος ἀναλόγων εὐθύμων καὶ ἐλευθέρων ἱστοριῶν, με τόσο πνεῦμα καὶ τόσην παρατήρησιν καὶ τόσην εἰρωνείαν καὶ τόσην ἀλήθειαν. Οἱ συλλέκται τῆς λαογραφικῆς ἕλης καὶ τῶν ἀνωνύμων πλάσματων τῆς λαϊκῆς φαντασίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔπρεπεν ὀρισμένως νὰ κάμουν μίαν ἀβαρίαν σεμνότητος ὑπὸ τὴν ἐποψιν αὐτῆν. Οἱ ξένοι ἐκδότες τῶν προϊόντων τῆς δημοτικῆς μουσῆς, ἓνας Πάσοβ ἢ ἓνας Λεγκράν δὲν ἐστενοχωρήθησαν νὰ διασώσουν εἰς τὰς συλλογὰς των τὰ ὀλίγον ἐλευθέρια τραγούδια, τὰ ὁποῖα συνήντησαν εἰς τὸν δρόμον των. Οἱ ἰδιοὶ μας διατὶ νὰ θέλουν νὰ φανοῦν σεμνότεροι; Κάμνω μίαν ἐκκλησίαν σοβαρὰν πρὸς τὸν μοναδικὸν μας κ. Πολίτην. Μοῦ εἶπαν ὅτι ὁ κ. Λελέκος κατήριξε μίαν φορὰν κ' ἓνα καιρὸν μίαν ἀνάλογον συλλογὴν. Ἄλλ' ὁ εὐλόγημένος ἔκαμνε τὴν ἀμαρτίαν νὰ μεταφράζῃ τὰς εὐθύμους καὶ σπαρταριστὰς αὐτὰς ἱστορίας εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καὶ πολὺ φοβοῦμαι ὅτι ἔκτοτε τὰ σαράκια καὶ οἱ σκόροι θὰ κατέστρεψαν τοὺς κόπους καὶ τοὺς ἀγῶνας του. Ὁ Μπαρμπερίνο καὶ ὁ Μασσούτσιο ὑπῆρξαν εὐτυχέστεροι. Ἐὰν ἔγραφαν τὰς ἱστορίας των εἰς τὴν λατινικὴν βεβαίως οὔτε ὁ φίλος μου κ. Ὁρλάν θὰ ἐλάμβανε τὸν κόπον νὰ τοὺς μεταφράσῃ, οὔτε ἐγὼ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἐνασχοληθῶ με τὸ ἔργον των, οὔτε σεῖς τὴν περιέργειαν νὰ γνωρίσετε πλησιέστερα τὸ ἔργον τῶν ἰταλῶν μυθογράφων, τὸ ὁποῖον τόσο ἀτελῶς — δὲν μοῦ ἐπετρέπετο τελειότερον — ἐπροσπάθησα νὰ σὰς παρουσιάσω, με τὴν βοήθειαν τοῦ καλοῦ μου φίλου κ. Σανσὸ-Ὁρλάν.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

## ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

### ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΠΡΟ δύο εβδομάδων ἔγιναν τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἐρνέστου Ρενάν εἰς τὴν γενέτειράν του πόλιν Τρεγκιέ. Οἱ ἐναντίοι τοῦ γάλλου φιλοσόφου ἠθέλησαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐορτὴν τῶν ἀποκαλυπτηρίων ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν.



Ἐρνέστος Ρενάν.

Φαντάζομαι τὴν ἡρεμὸν καὶ συμπαθητικὴν φυσιογνωμίαν του μέσα εἰς τὸ μεγαλοπρεπὲς ὠραῖον καὶ σκαθραπὸν περιβάλλον τῆς φύσεως τῆς Βρετάνης. Καὶ ἐνθυμούμαι τὴν φιλοσοφίαν του, τὴν μετέχουσαν τῆς μελαγχολίας τοῦ ποιητοῦ ποῦ θέλει νὰ ζήσῃ μέσα εἰς τὸ ὄνειρον, τὸ ὁποῖον ἔχασε τὴν θεῖαν του ὑπόστασιν διὰ νὰ στολισθῇ με τὴν ἄλλην ποιήσιν, τὴν πλησιεστέραν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τὴν πηγάζουσαν ἀπὸ αὐτῆν, τὴν φύσιν. Αἱ ἰδέαι του ἔχουν τὸ θέλητρον τοῦ ὠραίου τοῦ πηγάζοντος ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ ἐκ τῆς πραγματικότητος. Ὁ λόγος του ἀποτελεῖ κάτι ἀρμονικόν, ἀπαραμύλλως ὠραῖον. Ἡ σκαπάνη του δὲν προκαλεῖ ἄγος, ἀλλ' ἓνα συναίσθημα μεταξὺ πόνου καὶ θλίψεως. Νομίζει κανεὶς ὅτι ζωγραφίζει τὴν ἰδικὴν του θλιβομένην ψυχὴν διὸν κάπου εἰς τὸν *Βίον* τοῦ Ἰησοῦ λέγει ὅτι περισσότερον ἢ ἀγαπήσῃ ὁ Θεὸς ἐκεῖνον ποῦ ἐτυράνησεν ἢ ἀμφιβολία παρὰ τὸν πιστεύσαντα με κλειστὰ μάτια.

Δὲν ἀποβλέπει εἰς τὰ πλῆθη ἢ διδασκαλία του ἀποτείνεται εἰς τοὺς ὀλίγους: « Ἄς μὴ προσπαθῶμεν νὰ ἀποβάλαμεν τὸν θρύλλον, ἀφ' οὗ αὐτὴ εἶναι ἡ μορφή τὴν ὁποῖαν περιβάλλεται ἀναγκαιῶς ἡ πίστις τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀνθρωπότης δὲν συνίσταται ἀπὸ σοφούς καὶ ἀπὸ φιλοσόφους ».

Ἡμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς ὅτι ἐν τῷ Ρενάν, ὁ φιλό-

λόγος, ἐξ ἄλλου ὁ ἄνθρωπος, ἐπισκιάζον τὸν φιλόσοφον. Εἰς τὰ γαλλικὰ γράμματα ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς συμπαθεστέρας φυσιογνωμίας. Ἡ ζωὴ του εἶναι πλημύρα φωτός καὶ πλημύρα ἀγάπης. Τὴν ἀδελφὴν του Ἐρριέτταν, ἡ ὁποῖα παντοῦ τὸν συνώδευε εἰς τὰς ἐν Παλαιστίνῃ μελέτας του, τὴν ἀποκαλεῖ φίλην του « Αἱ σκέψεις μας, λέγει κάποιος, ἐσυμφωνοῦσαν τόσο, ὅστε δὲν εἶχαμεν σχεδὸν ἀνάγκην νὰ τὰς ἀνακοινώσωμεν ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον ». Ἡ πτώχεια τοὺς συνέδεσε ἀκόμη στενώτερα. Ἡ Ἐρριέττα ἦτο διὰ τὸν Ρενάν μητέρα καὶ ἀδελφὴ καὶ φίλη.

Εἰς τὴν ἐπομένῃν ἀφήγησίν του φαίνεται ὅλη ἡ ἀμοιβαία ἀφοσίωσις των:

« Ἡ ἀπειρία μου καὶ ἰδίως ἡ ἀγνοία μου τῆς μεγάλης διαφορᾶς μεταξὺ τῆς ἀνδρικῆς καὶ τῆς γυναικείας καρδίας, με ἔκαμαν νὰ τῆς ζήτησω μίαν θυσίαν ἡ ὁποῖα θὰ ἦτο ἀδύνατος διὰ κάθε ἄλλην ἐκτὸς τῆς Ἐρριέττας. Ἡ συναίσθησις τῶν πρὸς αὐτὴν καθηκόντων μου ἦτο τόσο βαθειά ὅστε δὲν μοῦ ἤρχετο ποτὲ ἡ σκέψις ν' ἀλλάξω τίποτε εἰς τὴν ζωὴν μας χωρὶς τὴν συγκατάθεσίν της. Ἄλλ' ἐκείνη, με τὴν παντοεινίαν τῆς καλωσύνης, μ' ἐπρόλαβε. Πρὸ πολλοῦ με εἶχε παροτρύνει νὰ ὑπανδρευθῶ. Καὶ τὸ ἐπανελάμβανε συχνά ὁμίλησε μάλιστα μ' ἓνα φίλον μας, ἐν ἀγνοίᾳ μου, δι' ἓνα γάμον, τὸν ὁποῖον εἶχε σχεδιάσει ἀλλ' ὁ ὁποῖος δὲν ἔγινε ποτὲ αὐτὸ τὸ διάβημά της μ' ἔκαμε ν' ἀπαρηθῶ. Ἐνόμισα πραγματικῶς ὅτι δὲν θὰ τὴν ἐπειράζα ἂν ποτὲ τῆς ἀνήγγελλα ὅτι εἶχα ἐκλέξει σύζυγον, ἡ ὁποῖα θὰ ἦτο ἀξία νὰ ζήσῃ μαζί μας: ὅσακις τῆς ὁμίλησα περὶ γάμου ποτὲ δὲν ἐννοοῦσα νὰ χωρισθῶμε, ἀλλὰ νὰ μείνῃ δι' ἐμὲ ὅπως πάντοτε, ἡ τελεία καὶ ἀγαπημένη ἀδελφὴ, ἀνίκανος νὰ προξενήσῃ δυσσυχίαν ἢ νὰ δυσσυχισθῇ αὐτῇ, βεβαία περὶ τῶν αἰσθημάτων ποῦ ἐνέπνεε, τόσο, ὅστε νὰ μὴ ζηλεύῃ. Τώρα βλέπω τὸ λάθος μου. Ἡ γυναῖκα δὲν ἀγαπᾷ ὅπως ὁ ἄνθρωπος: ἡ ἀγάπη της οἰαδήποτε, εἶναι ἀποκλειστικὴ καὶ ζηλότυπος: δὲν παραδέχεται δύο



Ἡ οἰκία τοῦ ἐργαστήριου  
δὲ Ρενάν.

διαφορετικές άγαπες. 'Αλλ' ήμουν δικαιολογημένος με ήπάτση ή απλότη μου και δλίγόν ό τρόπος της. Καί, να πούμε την άλήθεια, δέν ήπάτηθη και ή ίδια ως προς τό θάρρος της; Τό νομίζω. 'Όταν ό γάμος ποϋ είχε σχεδιάσει δι' έμέ έματαιώθη, έλυπηθή κάπως, μολοντί τό σχέδιόν αυτό, υπό μερικάς έπόψεις, δέν την εύχαριστούσε πλέον. Αλλά, ό μυστήριον της καρδιάς της γυναικός; ή δοκιμασία την οποίαν είχεν αυτή έπιζητήσει της έφάνη σκληρά όταν προήρχετο από άλλον. Τό μικρόν ποτήριον ποϋ είχεν άλλοτε έτοιμάσει ή ίδια, έδίσταζε να τό δεχθί τώρα ποϋ της τό προσέφερα εγώ, μολοντί έπροσπάθησα με κάθε τρόπον να μετριάσω την πικρίαν του

« Τέλος μίαν ήμέραν ήθέλησα να εξέλθω από την σκληράν αυτήν άγωνίαν. Αναγκασμένος να εκλέξω μεταξύ τών δύο, έθύσασα όλα εις την παλαιάν μου άγάπην, εις εκείνην ποϋ ένέκλειε περισσότερο την έννοιαν του καθήκοντος. 'Ανήγγειλα εις την δεσποινίδα Σέφφερ ότι δέν θα την ξαναβλέπα άν ή καρδιά της άδελφής μου έξακολουθούσε να πονη. Τό βράδον έπέστρεφα εις τό σπίτι και είπα της άδελφής μου τί έκαμα. Επανεστάτης κατά του έαυτού της; ήσθάνθη σκληράς τύψεις πϋ ήμπίδεις ένα γάμον τόν ποϋ έπεθυμούσα εγώ και εξέτιμα εκείνη. Την επαύριον πρως, πολύ ένωρίς έτρεξε εις του κ. Σέφφερ έμεινε ώρες δι' όκληρες με την μνηστήν μου, έκλαιαν και αι δύο και άπεχωρίσθησαν εύθυμοι και άγαπημένα ».

**ΕΛΑΒΑΜΕΝ** από την «Biblioteca Universale» του Μιλάνου τομίδιον περιέχον μετάφρασιν του «Όρκου» και διαφόρων λυρικών ποιημάτων του συνηγάνου μας κ. Γερασίμου Μαρκορά. 'Ο μεταφραστής κ. Eliseo Brighetti, καθηγητής, προτάσσει μαχρόν πρόλογον περί της νεοελληνικής γλώσσης και ποιήσεως. 'Ιδού τί λέγει ό φιλέλλην μεταφραστής περί του έλληνος ποιητού:

«'Όλοι αι περιστάσεις συνέτρεξαν, όπως τόν καταστήσουν μέγαν. Εις την οίκογένειάν του, μεταναστεύσασαν εξ 'Ιταλίας εις Επτάνησον, έτηρείτο πάντοτε ή φιλογραφική παράδοσις, και αυτός δέ ό πατήρ του Γεώργιος, άνώτερος δικαστικός υπάλληλος, έγραψεν ιταλικούς στίχους, επαινεθέντας. Εις τόν Γερασίμον ή ποιητική φύσις, εκτός των οικογενειακών παραδειγμάτων, εγονιμοποιήθη υπό της λεπτής ανατροφής και ένδυνάμωσεν υπό της σοβαρότητος των σπουδών.

«Τίμιας ποτέ δέν επεζήτησε: κανέν αξίωμα εις την ζωήν του κανένα σταυρόν εις τό στήθος του. Ετέρετο πάντοτε εις τας ήρέμους κλίσεις, τας γαληνιαίας φροντίδας, τας πνευματικάς μελέτας και σήμεραν ακόμη, γέρων άκμαίος και συμπαθής, με τόν λεικόν πώγωνα, με τό εύρον μετωπόν, με τους άγαθούς όφθαλμούς διέρχεται τόν καιρόν του μεταξύ της τέχνης και τών άγρών, έλεύθερος διότι άφιερώνται εις εκείνην διά της εφείσεως μαθήσεώς του εύθυμος διότι ζή έν μέσω τούτων διά του βαθέος αισθήματος των καλλωνών της φύσεως εις τους άγρους ζητών την τόνωσιν του σώματος και την γαλήνην του πνεύματος εις την τέχνην όφείλων τας ώρας της έκστασεως του Ιερούς και τό φώς της δόξης τό καταναγάζον την σεβασμίαν κεφαλήν του.

«'Ο Μαρκοράς ποτέ δέν εκαλλιεργήσε την ποιήσιν υπό του πυρετού της φήμης, αλλά διά να ικανοποιήση την ανάγκην του τραγουδιού όπως τό υπ' αυτό ύμνηθέν ναγαρίνι ούτε έδειξε ποτέ σπουδήν προς δημοσίευσιν τών έργων του.

«Τα ζώματά του έδημοσιεύθησαν μετριοφρονώς εις τας κερκυραϊκάς εφημερίδας· άλλοτε έκόσμον τας σελίδας τών ήμερολογίων, και πολλύ όλίγα έδημοσιεύθησαν εις τά περιοδικά της πρωτεύουσας ».

«Επειτα ό μεταφραστής επιτίθει εναντίον του 'Αλ. Ραγκαβή όστις έν τη 'Ιστορία της νεοελληνικής φιλολογίας εινε τόσοσ φειδωλός επαινών προς τους μεγαλειτέρους ποιητάς της νεωτέρας 'Ελλάδος και τόπον άφθονος εις ύμνους προς στιχουργούς άποθανόντας πριν γεννηθούν. Και προσθέτει:

«'Αλλ' ή αντίδρασις κατά του κακού γούστου έν 'Ελλάδι δέν έβράδυνε να επέλθη, ή δέ κριτική έπήγε νέον δρόμόν, όταν εξεδόθησαν έν Κερκίρα τά «'Εργα ποιητικά».

«'Ο Κερκυραϊός ποιητής απέκτα καθ' έκαστην θανμαστία και ήτο ήδη εύνοϊκάς γνωστός μεταξύ τών 'Ελλήνων λογίων, ότε μετέβη τό πρώτον να έπισκεφθί τας 'Αθήνας τό 1896...»

«'Αλλά και τό 1890 και 1892, ό Βελλιανίτης, ό Παλαμάς και ό Ξενοπούλος όταν διά διαλέξεων και άρθρων ήθέλησαν να διαδώσουν την φήμην του, όλίγους εύρον διαφωνούντας επ' όνόματι σαπρών ειδώλων.

«'Και ό ένδοξος γέρων χωρίς να υπερηφανευθί από τους επαινους των πολλών, χωρίς να παρεκκλίνη από κρίσεις κενάς και μεροληπτικάς των όλίγων, έζηκούσθησε να καλλιεργή την τέχνην του με γαλήνιον ψυχήν και φαντασίαν άκμαίαν, συλλέξας έχότως έν κομψή έκδόσει ('Αθήναι 1898) τά διασπαρμένα εις διαφόρους εφημερίδας τραγούδια του υπό τόν τίτλον «Μικρά ταξείδια».

**ΘΕΑΤΡΟΝ**

**ΜΙΑ** από τας μικράς, τας λημονουμένας δόξας της νεωτέρας ελληνικής σκηνης εξέλιπε, ό Σπύρος Ταβουλάρης. Λεπτός κωμικός, κατ' αντίθεσιν προς τόν πρό μηνών εκλειψαντα επίσης Νικηφόρον.



Σ. Ταβουλάρης.

του οποίου μόνη ή εμφάνισις, μία κίνησις του άκουσία ή έκουσία ήρκει να προκαλέση άκράτητα τά γέλια, ό Ταβουλάρης επί μίαν δλόκληρον εποχήν άντε-

προσώπευσε αξιοπρεπώς την ελληνικήν κωμωδίαν. μάς έκαμε να σκεφθώμεν ότι ήμπορεί κανείς να γελάση χωρίς να ξεκαρδιόσθη, ότι ήμπορεί να περιμένη από ένα κωμικόν κάτι άλλο λεπτότερον, προορισμένον να καταλίτη μίαν έντύπωσιν κάπως βαθυτέραν από την στιγμιαίαν έντύπωσιν ενός γελοιοποιοϋ. Δέν άντήχουν πλέον εις την άκοήν του τά χειροκροτήματα των θαυμαστών του, οβυσμένα τελείως μέσα εις του θανάτου την άφρονον ήχώ. 'Αλλ' άπομένει εις όσους τόν ήκουσαν μία άνάμνησις εύάρεστος, ένας καλλιτέχνης, ό όποϊός δέν έλησιμόνησε ποτέ ότι ήτο πρό πάντων άνθρωπος, αξίζων και αυτός ένα χαιρετισμόν, έχων και αυτός δικαιώματα εις την εκτίμησιν του κοινού, όχι μόνον διότι μάς έκαμε να γελάσωμεν και να λησιμονήσωμεν προς στιγμήν κάποιαν πλάνην, κάποιον πόνον, αλλά διότι συντησάινετο πρό πάντος της τέχνης την άποστολήν, την ύψηλήν, την εύγενή, την ακροκορικήν.

**ΙΣΤΟΡΙΑ**

**ΕΞΕΔΟΘΗ** τελευταίως εις τεϋχος «Τό ναυτικόν του Βυζαντίου κατά τόν δέκατον αϊώνα» του κ. Μιχαήλ Γουδά - έκδοσις «Κριτικής». 'Ο συγγραφεύς διδει λεπτομερή μελέτην του θέματος του εις τας 27 σελίδας του βιβλιαρίου του με διαφόρους παραπομπάς και σημειώσεως. Τό έξής άπόσπασμα άποτελει ωραίαν περιγραφήν του πολεμικού μας ναυτικού κατά την εποχήν εκείνην:

«'Ο τύπος του πολεμικού πλοίου του μεσαιωνικού ήμψν κράτους ήτο ό δρόμων. Διπλήν έχον σειράν έρετών τό μεσαιωνικόν τουτο σκάφος, έδει να μη εινε ούτε βαρόν υπερβαλλόντως ώστε τό βάρος αυτού να καθιστά αυτό βραδυκίνητον, ούτε λεπτόν άγαν ώστε να δύναται να ύποστή την προς πολέμιον πλοϊόν σύγκρουσιν.

«'Εκάστη αυτού έλασία είχεν είκοσι και πέντε σέλιματα - ζυγους κατά την έν τοις τακτικοίς φράσιν του Λέοντος - επί των οποίων οι έρεται εκάθηνον ανά δύο, εις προς έκάτερον του πλοίου τοίχον ώστε αι δύο έλασία περιελάμβανον όμοϋ σέλιματα μέν πενήτηκοντα έρετας δέ έκατόν. Εκ των έρετών τούτων έλαμβάνοντο οι της άνωτέρας σειράς ως πολεμιστάι έν περιπτώσει συμβολής κατά θάλασσαν, περιορισμένον του αριθμού τών έν μάχη έρετών εις πενήτηκοντά μόνον.

«Κατά τουτο δέ τό μεσαιωνικόν ήμψν ναυτικόν οδωδώς διέφερε και έμειονέκτει τοϋ ναυτικού τών αρχαίων, καθ' ότι εις τουτο μέν ή ταχύτης του πλοίου ήτο ή αυτή κατά τε τόν πλοϋν και κατά την συμβολήν, εις εκείνο δέ ή διττή χρήσις των έρετών της άνω σειράς ήλάττωνε την συνήθη του πλοίου ταχύτητα κατά την στιγμήν της ναυμαχίας. Τό μειονέκτημα όμως τουτο επεβλήθη υπό της μεθόδου του μάχεσθαι τά πολεμικά πλοία των κατά την αρχαιότητα προγόνων ήμψν ως πρωτερον όπλον είχαν τό έμβολον, ή έπωφελης του οποίου χρήσις άπτήτει και ταχύτητα του σκάφους μεγάλην και εύστροφίαν αυτού έντελή κατά τόν μεσαιώνα όμως οι δρόμωνες δέν ήσαν δι' έμβόλον εξοπλισμένοι από άγομένον του στόλου επί τό πεδον της μάχης, εκρίνετο ή έκβασις αυτής εκ της άτομικής των πληρωμάτων πάλης και εκ της καταλλήλου χρήσεως του έγροϋ πυρός, περί του οποίου θα όμιλήσωμεν κατωτέρω.

«'Ο τύπος όμως οϋτος δρομώνων πληρώματος έκάτον άνδρών, δέν ήτο ό μοναδικός εις τους στόλους ήμψν του μεσαιωνος. 'Εναυπηγούντο και δρόμωνες μεζόνων διαστάσεων, περιλαμβάνοντες κατά μέν τόν Λέοντα πλήρωμα διακοσίων άνδρών ή και πλειόνων έν ανάγκη, κατά δέ άλλας ιστορικάς πληροφορίας τριακοσίων, όν οι μέν διακόσιοι τριάκοντα ήσαν έρε-

ται, οι δέ έβλομήκοντα ειδικώτερον πολεμιστάι από του καταστρώματος μαχόμενοι. 'Από τοιούτων δρομώνων τών τριακοσίων άνδρών άπετελέσθη ό στόλος, όστις κατά τό 902 έτος υπό τόν πατριικόν Ιμερίον εξέπέμφθη κατά των Σαρακηνών της Κρήτης

«Και εκ των διακοσίων τριάκοντα όμως έρετών των μεζόνων τούτων δρομώνων - όν έκάστη έλασία σειρά θά περιελάμβανε βεβαίως πλειονας των πενήτηκοντα έρετών - άπεσπώντο πολλοί ως μαχητάι επί του καταστρώματος έν περιπτώσει συμβολής, εκλεγόμενων πάντοτε ως έρετών της κάτω σειράς, ούτινες πάντως παρέμενον εις τά σέλιματα αυτών, τών δειλοτέρων εκ του πληρώματος, ίνα μη από του κακού παραδείγματος άποθαρρύνωνται οι λοιποί μαχητάι.

«Οι δρόμωνες ήσαν κατάφρακτοι από πύρας έως πρύμνης. 'Πόσους όμως είχαν ίστους και πός ή ίστοφορία αυτών ήτο διατεταγμένη επακριβώς δέν πληροφοροϋσιν ήμψς αι από πάσης άλλης άπόψεως, πολεμικής ιδίαι, άρκετα λεπτομερείς πηγαί. 'Εν τούτοις εκ τινος του Λέοντος χωρίου δύναμεθα να συμπεράνωμεν ότι τρεις είχαν ίστους, εξ έτέρου δέ τοιούτου γνωρίζομεν ότι έκαστος δρόμων έν επί στρατείαν άποπλέον έδει να έχη διπλόσ τους στήχας ισηδάλια, τας κόπας και τους σκαρμούς αυτών, τά ίστια, σχοινία και κάρνα, ως έπίσης τας κεραϊάς ίστους τά κερατάρια και τά κατάρτια κατά την σύγκρουσιν γλώσσων. Προς δέ έδει να έχη έν τη δεσμή, ως θά έλέγομεν σήμεραν, «ξύλα τινα εν-οίλια και σανίδας και στυππια και πίσσαν και ύγρόπισσαν» διά την έπισκεπήν τυχαίας τινός και άκροόπιον άβαρίας έπίσης δέ και ναυπηγόν, μεταξύ των άνδρών του πληρώματος αυτού καταλεγόμενον, μετά πάντων τών άπαιτούμένων ξυλουργικών εργαλείων.

«Περί τό μέσον του μεγάλου ίστου τών δρομώνων ήτο κατασκευασμένον θωράκιόν τι, τό κατά την σύγκρουσιν γλώσσων ξυλόκαστρον όνομαζόμενον, από του οποίου, οι έν αυτώ μαχητάι ήκόντιζον ή έτόξευον κατά του πολεμίου πλοίου ή έβαλον λίθους ή σιδηρα βάραι ή έπέχεον ζεούσας ή έμφορητικάς ύλας

«Κατά την πρύμνην ιδρύετο έπίστεγόν τι προς κατοικίαν του κεντάρου - ό του κεντάρου κράββατος - έξελέγη δέ τό μέρος τουτο του σκάφους, τό μέν τιμής και διακρίσεως ένεκα, τό δέ και ως προσφορότερον προς τε του σκάφους την κυβέρνησιν και προς της προφύλαξιν του κεντάρου από των πολεμίων βελών.

«Κατά τε την πύραν και την πρύμνην των δρομώνων ύπήρχον μόνιμα πολεμικά μηχανήματα, αι λεγόμενα τοξοβολίστρια, εκτοξεύουσαι προς έκάτερας του δρόμωνος τας πλευράς κατά των πολεμίων μικρά βέλη, άτινα οι βυζαντηνοί άπεκάλλον μνίας.

«Προς χερσιν των επιβανόντων μαχητών, έκαστος δρόμων είχε τά έξής όπλα.

«'Εβδομήκοντα θώρακας από συρματινον πλέγματος - κλιβάνια - Δώδεκα θώρακας έλαφρους - λωρίκια ψιλά προς χερσιν των προφρών, πρωτοκαρβών και σιφωναριών. Δέκα θώρακας κοινούς - λωρίκια κοινά - Ογδοήκοντα περικεφαλαίως μεταλλικάς - κασσίδια - Δέκα περικεφαλαίως μετά προσώπιδος - άδοπρόσσωπα - 'Οκτώ ζεύγη χειροφύλων. Έκατόν σπάθιας - σπαθία - 'Εβδομήκοντα άσπίδας από δέρματος έρραμμένον - σκουτάρια ραπτά - Τριάκοντα άσπίδας λυδίας - σκουτάρια λυδιάνικα - 'Ογδοήκοντα κοντους μετά σιδηράς αιχμής - κοντάρια μετά τριβελίων - Είκοσι λογχοδρέπανα, προς καταστροφήν της έξαρτίας και των ίστίων του πολεμίου σκάφους. Έκατόν λόγχας - μεναύλια - Έκατόν άκόντια περσικά - ρικτάρια - Πεντήκοντα τόξα θωμαϊκά τοξοβάς ρωμαίων σόν κόνδων διπλών. Είκοσι βαλλίστρας - ναύκλας μετά χειροτοξοβολίστραν και κόνδων μεταξωτών - Μόρια βέλη - σαγίτας - Διακόσια μικρά βέλη - μνίας - Μυρίους τριβόλους - τριβόλια - Τέσσαρας άσπάγας άλυσιδωτάς - άργίφους μετά άλυσι-

δίων. Πεντήκοντα επενδύτας θωράκων από πικνού ύφασματος—*επιλώρικα*— Πεντήκοντα ιώδας—*καμελαύκια*.

Τοιαύτη ήτο η εξόπλις του πολεμικού δρόμου κατά τον δεκατόν αιώνα ως περιγράφει αυτήν λεπτομερώς ο αυτοκράτωρ Κωνσταντίνος Ζ' ο Πορφυρογέννητος εν κεφαλαίω βιβλίω της περι Βασιλείου τάξεως συγγραφής αυτού.

«Συνεπληροῦτο δὲ ἡ μὲν τῶν ἀνδρῶν ἐξοπλις διὰ τῶν λεγομένων *χειροσιφῶνων*, οἵτινες ἦσαν μικρὰ πηλίνα ἢ ὑέλια δοχεῖα, περιέχοντα ὕγρον πῦρ καὶ κρηπτόμενα ἔπιθεν τῶν ἀσπίδων τῶν μαχητῶν, οἵτινες κατὰ τὴν εἰς χεῖρας συμπλοκὴν ἔβαλον ταῦτα κατὰ πρόσωπον τῶν πολεμίων· ἡ δὲ τῶν πλοίων δι' ἀριθμὸν τινος χυτῶν πηλίων, περιεχουσῶν ἐπίσης ὕγρον πῦρ, αἵτινες κρηπτόμενοι διὰ τῶν χειρῶν κατὰ τοῦ πολεμίου σκάφους καὶ θραυόμενοι μετέδιδον εἰς αὐτὸ τὸ πῦρ, ἐπικουροῦσαι οὕτω εἰς τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον τῶν εἰδικῶν κατὰ τὴν πρῶραν τοῦ πλοίου σφῶνων πρὸς ἐξακόντιον τοῦ ὕγρου πυρός τοῦ φοβεροῦ τούτου ἀπορητῶ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἡμῶν κράτους.

Ἡ πρῶρα τοῦ βυζαντινοῦ δρόμου ἐκασμεῖτο δι' ἀκροστόλιου, ὅπερ συνήθως ἦτο προτομὴ λέοντος ἢ ἄλλου ἀγρίου θηρίου κατεσκευασμένη μὲν ἐκ σιδήρου ἢ χαλκοῦ, πεποικλιμένη δὲ διὰ χρυσοῦ, ἀπὸ τὸ χεῖνον στόμα τῆς ὁποίας προέβαλλον οἱ σφῶνες τοῦ ὕγρου πυρός, σωλήνες εὐκαμπτοὶ καὶ εὐχειριστοί, ἐπενδεδυμένοι διὰ χαλκοῦ δυνάμενοι νὰ συνδιπλωθῶσι καὶ ἀναπτυχθῶσι κατὰ τὰς ἀνάγκας, παρεμφερεῖς δὲ πρὸς τοὺς σημερινούς πυροσβεστικούς σωλήνας.

Ἐὸ τελευταῖον τοῦτο ὄπλον, τὸ χρησιμοποιούμενον πρὸς ἐξακόντιον τοῦ ἀπορητῶ ὕγρου τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἦτο τὸ φοβερώτερον ἐν τῶν ὄπλων τοῦ μεσαιωνικοῦ δρόμου. Ἐπὶ τῆ θεᾷ τῶν προβαλλομένων ἀπὸ τῆς πρῶρας σφῶνων πανικῶς κατέλαμβανε τὰ πολέμια πλοῖα, ὄν τὰ πληρώματα ἐπαιλημένως ἔλαβον πικρὰν πείραν τοῦ φοβεροῦ τούτου πολεμικοῦ μέσου.

## ΠΙΝΑΚΙΑΣ

Ἡ Γερμανικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν ἔχασεν ἓνα ἐκ τῶν καλλίστων ἐργατῶν τῆς Νεώτατος, τριάντα τριῶν ἐτῶν ἠνθοκτόνησε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ὁ Χάνς φὸν Πρὸττ. Πρὸ ἑξ ἐτῶν, τὸ 1897, ἦλθε εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς ἐπιμελητὴς τῆς βιβλιοθήκης τοῦ γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου δι' ἐπιγραφικὰς μελέτας.

Ἐν Ἀθήναις ἐδημοσίευσεν μελέτας εἰς τὰ «*Mittheilungen*» τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς ὡς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἱερὸς νόμος τῶν Ἐλευσινίων*», ἄλλας δὲ εἰς ἄλλα γερμανικὰ περιοδικὰ ὁποῖα ἢ περὶ τοῦ Ἐγκωμίου εἰς Πτολεμαῖον τοῦ Θεοκρίτου. Ἡ ἀρχαία θεησεῖα παρουσιάσθη εἰς τὸν νέον ἐπιστήμονα πλείστα θέλητρα. Ἀπὸ τῶν πρώτων του σπουδῶν ὑπὸ τοὺς καθήγητάς τῆς φιλολογίας Usener καὶ Bächeler ἠσθάνθη ἰδιαίτην ἀγάπην πρὸς τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν. Ἐδῶ, εἰς τὸν τόπον ὅπου ἐλατρεύθησαν αἱ διάφοροι θεότητες, ὁ ἔρος του αὐτοῦ ἔγινε ἡ μὴν του σκέψης καὶ μελέτης. Ἐφρόνει ὅτι ἀνεκάλυψεν, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἀρχαίας θεησεῖας εἶχε βάσιν τὴν λατρείαν τῆς Μητρὸς θεοτήτος τῆς ὁποίας διεσώθη εἰς τὴν Φοινίαν κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους ἢ λατρεία ὑπὸ τὸ ὄνομα Μεγάλῃ Μητρί. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπεδόθησαν ἄλλα ὀνόματα καὶ—ἰδίως διὰ τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως— ἄλλα ἰδιώτητες εἰς τὴν θεάν. Ἀλλὰ καὶ εἰς πολὺ μεταγενεστέρως λατρείας ἐθελοκονταίχθη τῆς λατρείας τῆς ἀρχαίας θεᾶς Μητρὸς.

Αἱ σκέψεις αὐταί, ἀθροαί ἐπλημμύριζαν τὸν νοῦν τοῦ ἐπιστήμονος καὶ ἀπέμενε ἡ τελειωτικὴ μορφή τῆν

ὁποῖαν θὰ εἶδεν εἰς αὐτάς. Καὶ τὸ ἔργον θὰ τὸ ἀνόμαζε μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἀρχαίας θεᾶς *Μητρί*. Ἀλλ' ἤδη ἐκάμπτετο ἡ ὕλη ὑπὸ τὸ βάρος τῆς σκέψης. Ἐξέφυγον ἀπὸ τὴν κεντρικὴν ἐστίαν αἱ φωταῖναι ἀκτῖνες χωρὶς ἢ θερμοσυγῆς δύναμιν νὰ ἠμπορῇ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν καταναλισκομένην ζωὴν. Καὶ πρὸ τῆς συνασθῆσεως αὐτῆς τοῦ τεχνίτου, βλέποντος μὲ ἀγωνίαν νὰ χάνεται τὸ ἔργον του, νὰ φεύγῃ τὸ ὄνειρόν του ἔδωσαν ὁ ἴδιος τὸ τελευταῖον, τὸ τελειωτικὸν κτύπημα.

## ΜΟΥΣΙΚΗ

Εἰς τὸ Δημοτικὸν θέατρον ἐνεφανίσθη πρὸ ἡμερῶν ἡ ἰταλὶς αἰοῖδος Ἀδελίνα Παδοβάνι. Περὶ τῆς καλλιτέχνιδος ἔγραψεν ὁ παρεπιδημῶν ὑψίφωνος κ. Νικολάου εἰς τὴν «*Ἔστια*» ἐντυπώσεις ἐκ τῶν πα-



Ἀδελίνα Παδοβάνι.

ροστάσεών της. Ὁ κ. Νικολάου γράφει: «ἐθρικό-μεθα πρὸς μᾶς ἐλαφρῆς ὑψίφωνος (soprano leggiero) πρώτης γραμμῆς. Ἄν ἡ φωνὴ αὐτῆ δὲν ἐπλάσθη διὰ τὰ συγκινή, ἐπλάσθη ὅμως ἀναμφισβητήτως διὰ τὰ

θέλη. Τούτου ἕνεκα ἢ ἐκ ταύτης προκύπτουσα ἐντύπωση εἶναι ὄχι τόσον ὑποκειμενικὴ ὅσον καθαρῶς ἀντικειμενικὴ.

Τὸ κυριώτερον προσὸν τῆς ἐλαφρῆς ὑψίφωνος εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐκτεταμένη περιοχή, καὶ δὴ εἰς τὴν ὄξειαν κλίμακα, ἐν ἡ ἀπολύτως δρᾷ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ μεγάλη, καθαρὰ καὶ ἀκριβὴς εὐστροφία, δύο προσόντα αὐτὰ κατέχει ἡ φιλοξενουμένη αἰοῖδος εἰς τὸν ὑψίστον βαθμὸν.

Ἄγνοῦ ποῖα ὑπῆρξεν ἡ μουσικὴ τῆς ἀγωγῆς, ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον πᾶς τις ἀντιλαμβάνεται, πᾶς ὅστις πρώτην φορὰν τὴν ἀκούει, εἶναι ὅτι κατέχει μουσικὸν ὕψος (style) τοῦ ἀριστοκρατικωτέρου εἶδους».

## ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

### Περιοδικά :

Τὸ ρωσικὸν περιοδικὸν «*Mir Bojy*» τοῦ Ἰουλίου περιέχει μελέτην τοῦ Woljski περὶ τοῦ Ρώσου συγγραφέως Κορολέγκο. Τὸ πολύμορφον καὶ θαυμαστὸν τάλαντον τοῦ Κορολέγκο, λέγει ἐκτιμηθὲν παντοῦ σήμερον, τοῦ ἐπιφυλάττει θέσαν μεταξὺ τῶν ἐνδοξοτέρων ὀνοματῶν τῆς ρωσικῆς φιλολογίας. Τὸ ἔργον του συγγενεῖ πολὺ μὲ τὸ ἔργον τοῦ Τουργιένιεφ. Καὶ τοὺς δύο χαρακτηρίζει τὸ ἴδιον μελαγχολικὸν καὶ γλυκὺ μειδιάμα, τὸ ἴδιον σκεπτικὸν βλέμμα τειδῶν εἰς τὰ ἀόριστα μακρινὰ σημεῖα, ἐκεῖ ὅπου ἡ ζωὴ περᾷ ταχέως, ἀκαμπτος εἰς τὰς τύχας ποῦ διευθίνει, συμπαρασύρουσα τὰς θλίψεις καὶ τὴν χαρὰν μας τὰ σπύματα μῆς καὶ τὰ πάθη μας. Ὅσον κακὴ καὶ ἀτελής ἐν τούτοις καὶ ἂν εἶναι ἡ ζωὴ, ὁ Κορολέγκο τὴν ἀγαπᾷ καὶ δὲν ἀρκοῖν αἱ θλίψεις τῆς νὰ καταβάλουν τὴν αἰσιοδοσίαν του. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐκ τοῦ ἔργου του ἐντύπωση.

«*Obrazowanle*» — Ἰούλιος. — Ὁ Kleinwort ἀπαριθμεῖ τὰ διάφορα πλεονεκτήματα τὰ πηγάζοντα ὑπὲρ τῶν κεφαλαιούχων τῆς Ρωσίας, καὶ τῆς Σιβηρίας ἰδιαίτερος, ἀπὸ τὴν νέαν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν κατὰ μῆκος τῆς ἀχανοῦς ρωσικῆς ἐπαρχίας. Ὁ σιδηροδρομὸς αὐτὸς θὰ θέσῃ εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν τὴν Εὐρώπην μὲ τὴν Κίνα, τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Κορέαν ἧτοι μὲ πληθυσμὸν 500 ἑκατομμυρίων. Τὸ ἐμπορικὸν τῶν χωρῶν τούτων μὲ τὰ διάφορα εὐρωπαϊκὰ κράτη ἀνέρχεται εἰς 600 ἑκατομμύρια ρούβλια. Οἱ ρῶσοι κεφαλαιούχοι θὰ εἶναι εἰς τὸ μέλλον ἀναγκαστικῶς οἱ ἄμεσοι πρῶτοι εἰσοδοῦν τοῦ ἐμπορίου μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Θὰ γίνον κέραιοι τοῦ εἰσ-αγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου μὲ τὴν Κίνα, εὐρισκομένου ἤδη εἰς χεῖρας τῶν ἀγγλικῶν, γερμανῶν καὶ ἄλλων κεφαλαιούχων.

Εἰς τὸν «*Correspondant*» τῆς 25 Ἰουλίου ὁ H. de Lacombe δίδει τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τῆς καταστάσεως τοῦ Λέοντος 13ου. Ἀπεκατέστησε τὴν ρωμαϊκὴν εἰρήνην εἰς ὅλας τὰς χώρας ἐκτὸς τῆς Γαλλίας. Δὲν μένει τίποτε πλέον ἀπὸ τὰς θεσηκευτικὰς διαμάχας ἀπὸ τῆς ὁποίας εἶχε σκοτεινιάσει ὁ οὐρανός. Ἔγινε ἀποδεκτὸν τὸ ἀλάθητον τοῦ Πάπα. Κατὰ τὴν ἀνάσφωσίν του αἱ περισσότεροι κυβερνήσεις διέκριντο ἐχθρῶς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν· σήμερον ὅλοι ὑποκλίνονται μὲ σεβασμὸν πρὸ τοῦ φερέτρου του.

«*La Grande Revue*» τῆς 7ης Αὐγούστου — Κατὰ τὸν H. G. Wells ὅταν εἰς τὸ τέλος τοῦ εἰκοσίου αἰῶνος θὰ ἔχουν ἐφαρμοσθῆ ὅλα αἱ ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις τῆς ἐποχῆς μας, αἱ πόλεις θὰ ἀραιωθοῦν καὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐγκαθίστανται μακρὰν ἀπ' αὐτάς.

### Ἐφημερίδες :

Τὸ «*Κράτος*» δημοσιεύει ἀναμνήσεις ἐξ Ἰταλίας τοῦ καθηγητοῦ Π. Καρολίδου ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τὰ λείψανα τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ παγκοσμίου κράτους τοῦ ἐλλητισμοῦ*».

Αἱ «*Ἀθήναι*» δημοσιεύουν μελέτην τοῦ Σπυρίδωνος Παγανέλη «*Ἐξήκοντα ἔτη συνταγματικοῦ βίου, 3 Σεπτεμβρίου 1843 — 3 Σεπτεμβρίου 1903*».

Εἰς τὸ «*Νέον Ἄστυ*» ἐπιστέλλει ὁ κ. Ν. Ἐπισκοπόπουλος περιγραφὰς τῶν ἑορτῶν τοῦ Ρενᾶν.

Ὁ «*Ἄγῶν*» τῆς 12 Σεπτεμβρίου δημοσιεύει ἐν συνεχείᾳ τὴν μελέτην τοῦ κ. Γ. Χατζηδάκι «*Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος ἐν Ἑλλάδι*» τῆς ὁποίας τὸν ἐπίλογον ἐδώσαμεν εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος τῶν «*Παναθηναίων*», ὅπου ὁ κ. Χατζηδάκις ἀποφαίνεται ὑπὲρ τοῦ συμβιβασμοῦ. Ἡ ἐν λόγω μελέτη δημοσιεύεται εἰς τὸν «*Ἄγῶνα*» ὁλόκληρος καθ' ὅσον ἡ *Revue des Etudes Grecques*, ὁπόθεν ἐλάβομεν τὸ σθηδὸν ἀπόσπασμα, εἶχε δώσει περίληψιν μόνον αὐτῆς.

Εἰς τὴν «*Ἔστια*» δημοσιεύεται σειρά ἀναμνήσεων τῆς ζωῆς τῶν μεγάλων ἠθοποιῶν Ἰδοῦ μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἐκ τῆς ζωῆς τῆς Ραχὴλ.

Ἡ πρώτη ἐμφάνις τῆς Ραχὴλ εἰς τὴν σκηνὴν ἔγινε τὴν 4 Ἀπριλίου 1837 εἰς τὸ «*Ὀδεῖον*» τῶν Παρισίων. Ἐπαῖξεν εἰς ἐν λησμονηθὲν ἔκτοτε δράμα φέρον τὸν τίτλον «*Ἡ Βανδαϊκὴ*». Ἀλλ' ἀπὸ τῆς πρώτης σκηνῆς τὰ χειροκροτήματα ἀνέτηχσαν ἐνθουσιώδη.

Ὁ Σαρμῶν, εταῖρος τῆς Γαλλικῆς Κοιμωδίας, εὐρίσκειτο εἰς τὸ Ὀδεῖον κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῆς Ραχὴλ καὶ ἀντελήφθη ἀμέσως ὅτι ἡ μικρὰ κόρη ἦτο ἀδάμας ἀκατέργαστος, ὁ ὁποῖος δὲν ἔπρεπε νὰ μείνῃ μακρὰν τοῦ πρώτου θεάτρου τῆς Γαλλίας.

Ἐξήτησεν ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην πρᾶξιν ἐν ἰδίᾳ τὴν Ραχὴλ εἰς τὸ καμαρίν της. Τὸν ἐδέχθη, ἐνθουσιασμένη καὶ ἡ ἴδια διὰ τὴν ἐπιτυχίαν της, καὶ μετὰ τὰς πρώτας φιλοφρονήσεις ἤκουσε σοβαρὰ τὰς προτάσεις του. Ἐ' ἀνελάμβανε νὰ τὴν διδάξῃ μερικὰ πράγματα, τῶν ὁποίων δὲν εἶχεν ἰδέαν ἀκόμη καὶ δὴ τὴν εἰσήγεν εἰς τὸ Γαλλικὸν-Θέατρον.

— Θέλω ὅμως ἀμοιβὴν γενναίαν ἧτοι ἡ ἀπάντησις τῆς Ραχὴλ.

— Ἄλλ' εἶσθε ἀκόμη νέα. Ἀργότερα βλέπομεν...

— Διὰ νὰ μὲ ζητήτε θὰ εἰπῆ ὅτι δὲν εἶμαι τόσον νέα ὥστε νὰ σᾶς εἶμαι περιττή.

Ὁ Σαρμῶν εἰς τὰς σημειώσεις του τὰς βιογραφικὰς δὲν κρύπτει τὴν κακὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποία ἐπροξένησεν εἰς αὐτὸν ἡ νεαρὰ ἠθοποιὸς τῆς ὁποίας ὅλα αἱ βλέψεις ἔκεινον πρὸς τὸ χρήμα.

Ὅχι ἦτρον κατώρθωσε νὰ τὴν πείσῃ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ καὶ ἐπὶ ἐν ἐτος τὴν ἐδίδασκε.

Εἰς τὴν Γαλλικὴν - Κοιμωδίαν ἡ Ραχὴλ ἐνεφανίσθη τῷ 1838 ἡλικίας 17 ἐτῶν καὶ ἐπαῖξε τὴν Καμίλλην εἰς τὸν «*Ὀρατίον*» τοῦ Κορνηλίου.

Ἀνεδέχθη ὅμως εἰς τὸν «*Κίναν*» καὶ τὴν «*Ἄνδρομάχην*», ὅπου ἀπεθεώθη ἀπὸ τὸ παρισινὸν κοινὸν καὶ κοινὴ γνώμη ἀνεγνωρίσθη ὡς ἡ μεγαλειτέρα τραγωδὸς τοῦ πρώτου θεάτρου τῆς Γαλλίας.

Ἡ φιλοχρηματία της ὅμως ἔκοψε πολὺ ταχέως τὸ φαινεῖν στάδιον, τὸ ὁποῖον ἠνοίγετο ἐνώπιόν της.

Εἶνε γνωστὰ αἱ μεγάλα δίκαια, τὰς ὁποίας ἤρχισε μὲ τὴν Γαλλικὴν Κοιμωδίαν διὰ τὴν ἐπιτύχην τὴν ἐτησίαν ἐπιχορηγίαν 60 χιλ. φράγκων.

Ἀλλὰ δὲν ἤρκει δι' αὐτὴν τὸ ποσὸν τοῦτο. Ἡ δίψα διὰ τὸ χρήμα ἠῤῥεαν ἐφ' ὅσον ἐπλοῦτιζε, καὶ τοὺς τέσσαρας μῆνας τῶν διακοπῶν τοῦ Γαλλικοῦ-Θεάτρου



ἐχρησιμοποίησε διά περιόδους ἀνά τὴν Εὐρώπην, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπανήλθετο πλήρης δόξης, μετ' ἀπώλειαν πολλὰ ἀλλ' ἐξητλημένη πλέον σωματικῶς καὶ μόλις ἀντέχουσα εἰς τὸ νὰ παῖξῃ τρις τῆς ἐβδομάδος εἰς τὸ Γαλλικόν-Θέατρον.

Μετὰ τὴν τελευταίαν αὐτῆς περιόδειον ἀνά τὴν Ἀμερικὴν ὅπου κατήγαγεν ἀληθεῖς θριάμβους ἐπανήλθεν εἰς τὸ Παρίσι ἐξητλημένη τελείως. Οἱ ἰατροὶ τὴν διέταξαν νὰ μὴ παῖξῃ πλέον.

Ἐμεινεν ὀλίγους μῆνας εἰς τὴν Νίκαιαν, ἐταξείδευσε μέχρι Καίρου καὶ ἐπανήλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἐτοιμὸς θάνατος σχεδόν. Ἐγκατεστάθη εἰς τὴν ἐξοχικὴν κομόπολιν Καννὴ καὶ ἐξῆσε μόνη ἐκεῖ μετὰ τὰς ἀναμνήσεις τῆς δόξης τῆς ὀλίγους μῆνας μόνον ἀποθανοῦσα εἰς ἡλικίαν 37 ἐτῶν.

Ἡ κυρία Καλλιόπη Παρέν, ἡ συγγραφεὺς καὶ διευθύντρια τῆς «**Ἐφημερίδος τῶν Κυριῶν**» ἐπιστρέψασα ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ἔγραψεν τὰς ἐντυπώσεις τῆς ἀπὸ τὸν Βεζούβιον. Καὶ γράφει μετὰ χάριν πολλήν καὶ μετὰ ποιήσιν περὶ τοῦ Βεζούβιον:

Εἶνε ὁ ἥρωας τῆς παραδόσεως, ὁ συνοψίζων εἰς τὰ πυρογενῆ σπλάγχνα τοῦ ὄλον τοῦ πάθος καὶ ὄλην τὴν δύναμιν τοῦ ἔρωτος, ἀλλὰ καὶ ὄλην τὴν ζωὴν καὶ ὄλον τὸ κάλλος, καὶ ὄλην τὴν ἀθανασίαν, ἡ ὁποία ἀπορρέει ἀπὸ αὐτόν.

«Ὁ Ἑλληνικὸς μῦθος θέλει τὴν Ἀφροδίτην δροσοστάλακτον γέννημα, καὶ θρόμμα τῶν στοιχειωμένων θαλασσῶν τῆς Μεσογείου.

Ἡ ἰταλικὴ παράδοσις θέλει τὸν ὠραῖον Βεζούβιον ἀπολιθωμένον ἐρωτευμένον ἐρηβον, τὰ σπλάγχνα τοῦ ὁποίου μετεβλήθησαν εἰς φλεγόμενὴν τόσους τώρα αἰῶνας ἄβυσσον, ἡ ὁποία οὔτε σβύνει, οὔτε θὰ σβύσῃ ποτέ.

«Δύο ἴλαοι συγγενεῖς, ὁ ἓνας δημοῦργημα τοῦ ἄλλου, μετὰ ψυχὴν ἐξ ἴσου ποιητικὴν καὶ ἐξ ἴσου εἰδωλολάτριά, μετὰ πατρίδα ἐξ ἴσου ὠραίαν, χωρίζονται ἀμέσως ἀπὸ τὸς πρώτας ἀντιλήψεις τῶν τῆς ζωῆς, ἀπὸ τῶν πρώτων ὁρισμῶν τῶν τῆς αἰσθητικῆς ὑπάρξεως.

«Ὁ ἔρωας διὰ τὸν Ἕλληνα ἔχει μόνον πύρινα βέλη. Διὰ τὸν Ἰταλὸν ἔχει πύρινα σπλάγχνα. Τοῦ πρώτου αἰ πληγαὶ ἐπουλοῦνται διότι ἠμποροῦν νὰ εἶνε ἐπιπόλοιοι. Τοῦ δευτέρου δὲν θεραπεύονται ποτέ.

«Φλέγεται, καίεται, πυρπολεῖται, καὶ μένει ὠραῖος καὶ ἀγαλματοῦχος καὶ ἀμετάβλητος, θαύμα καὶ αἰνίγμα ἐν ταυτῷ, κατὰ ἀπειρίας μέγα καὶ μυστηριώδες, ἀλλὰ καὶ ἀπειρίας γοητευτικόν. Καὶ ὅπως πρὸ τοῦ μύθου σταματᾷ τὸ φιλοσόφου ἢ προσοχῆ, καὶ ἀνοήτῃ μετὰ μίαν ἰδιαιτέραν ἀπόλασιν τὰς ἀληθείας, αἱ ὁποῖαι κρύπτονται εἰς τὴν παράδοσιν αὐτήν, ἀπαράλλακτα πρὸ τοῦ φλεγόμενου βουνοῦ μένει ἐκθαμβὸς καὶ ἐκστατικὸς καὶ ὁ πεζότερος ἀπὸ τοὺς θεατὰς».

## ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἀπὸ τοῦ τεύχους τῆς 13 Ὀκτωβρίου, μετὰ τὸν ἔτος τῶν «**Παναθηναίων**», ἀρχίζομεν τὴν δημοσίευσιν τοῦ μυθιστορήματος «**Πάν**», τοῦ Κνουτ Χάμδου. Ὁ «**Πάν**», εἶναι τὸ ἀριστοῦργημα τοῦ νορβηγικοῦ συγγραφέως, τὴν δὲ μετέφρασιν ἐφιλοτέχνησεν ὁ κ. Παῦλος Νηδάνας.

Ἡ Παδοβάνι, ἡ Ἰταλίς αἰοῦδος τὴν ὁποίαν ἤκουσαν τελευταίως αἱ Ἀθῆναι, ἔλεγε διὰ τὴν φωνὴν τοῦ Ἑλληνος ὑψιφώνου κ. Μοραίτου. Εἶναι μέταλλον ἀπαράμιλλον! Τί κρίμα νὰ μὴν ἔχη κάμει καταλλή-

λους σπουδὰς. Θὰ ἦτον ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους τεχνίτους.

Εἰς τὸ Ὁδεῖον Ἀθηνῶν προσελήφθη ἐκ Γερμανίας καθηγητῆς τοῦ κλειδοκουμβάλου ὁ κ. Σμιθ διπλωματοῦχος τῆς Μουσικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου.

Τὸ αἰγυπτιακὸν τμήμα τοῦ Μουσείου τοῦ Τουρίνου ἐπλουτίσθη μετὰ πολλὰς ἐπιγραφὰς καὶ περγαμινὰς ἐλληνικὰς πολλῆς ἀξίας.

Ὁ ἀμερικανὸς ἀρχαιολόγος Τσεσνόλα, διευθυντῆς τοῦ Μουσείου τῆς Νέας Ὑόρκης, ἐδώρησε εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν πολυτίμον λεύκωμα τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Κύπρου.

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ Igino Cocchi «**Φιλανθρία**» ἀναφέρονται δύο σπουδαῖα χαρακτηριστικὰ τῆς χώρας αὐτῆς, ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ ἀγράμματοι, οὔτε γίνονται αὐτοκτονίαι.

Εἰς τὸ Παρίσι γίνεται σκέψις νὰ στηθῇ ὁ ἀνδρῖας τοῦ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀποθανόντος μεγάλου ζωγράφου τῆς Γαλλίας Ηυβὶ δὲ Σαβάν.

Ἡ βασίλισσα τῆς Ρουμανίας Κάρμεν Σόλβα γράφει μυθιστόρημα, τὸ ὁποῖον θὰ στολίσουν δύο συνθέσεις τοῦ ρουμανοῦ ζωγράφου Γεργαρέσκο.

Υπὸ τοῦ Τζῶν Μόρλεϋ, πρόκειται νὰ ἐκδοθῇ εἰς τὸ Λονδίνον ἡ «**Ζωὴ τοῦ Γλάδστονως**».

Εἰς τὸ Λονδίνον ἐπίσης θὰ ἐκδοθῇ ἀγγλικὴ μετάφρασις τῶν ἔργων τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμά πατρὸς εἰκονογραφημένη. Ἡ ἐκδοσις θὰ εἶναι λαϊκὴ, εἰς μικρὸν σχῆμα καὶ θὰ στοιχίξῃ 6 πέννες.

Ἐν πλήρει ἐπισημοῦσιν θὰ γίνωνται μετὰ τινὰς ἡμέρας τ' ἀποκαλυπτήρια τοῦ μνημείου τοῦ Ριχάρδου Βάνγκε εἰς τὸ Βερολίνον.

Τὸν προσεχῆ Ἀπρίλιον συγκροτεῖται εἰς τὴν Πετρούπολιν διεθνὲς συνέδριον ὑγιεινῆς τῶν σχολείων. Ἡ Ἑλλάς προσεκήληται ν' ἀντιπροσωπευθῇ.

Ὁ Σύλλογος τῶν Κυριῶν τῆς Νέας Ὑόρκης ὑπὸ τὸν κ. Δ. Ταβουλάρην θὰ παραστήσῃ τὴν «**Ἀλαστίν**» τοῦ Εὐκρίτιδου. Ἡ παράστασις θὰ δοθῇ ἀγγλιστὶ χάριν τοῦ κοινού. Μόνος ὁ κ. Ταβουλάρης θὰ παῖξῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικῆν.

## NEA BIBLIA

IL GIURAMENTO, LIRICHE Gerasimo Markoras, versione annotata del prof. Eliseo Brighenti. Biblioteca Univ. rsale, societa editrice souzegno in Milano fts 0.25

LE BONHEUR DES HOMMES pièce en un acte par Roger le Brun. Paris 1903, Bibliothèque Internationale d'édition 9 Rue des Beaux-Arts, Paris XI, fr. 1.—

ΔΗΜΩΔΗ ΑΣΜΑΤΑ ΦΙΓΑΛΙΑΣ ἐπὶ Ν. Βέη. — Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς Ἰστορίας καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρίας τῆς Ἑλλάδος — Ἀθήνησιν. Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου 1903.

ΑΝΑΓΡΑΦΗ τῶν κατὰ τὸ Ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1903-1904 ἀρχῶν τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τῶν ἐπιστημονικῶν συλλόγων καὶ παραρτημάτων αὐτοῦ καὶ πρόγραμμα τῶν διδασκασομένων μαθημάτων. Ἐν Ἀθήναις. Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου. 1903.